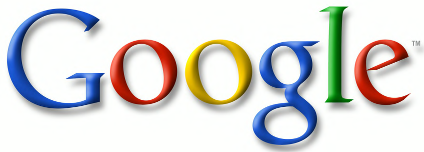
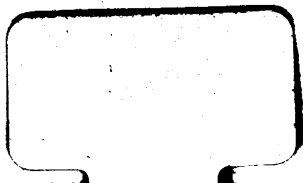

021

BRI [illegible]

[illegible]

LITTERARISCHE

SCHETSEN EN KRITIEKEN.

LITTERARISCHE

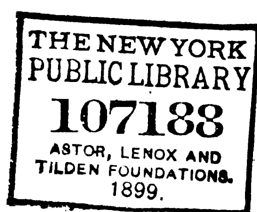
SCHETSEN EN KRITIEKEN

DOOR

Dr. JAN TEN BRINK.

Victor Hugo. — Jules Janin. — De nederlandsche Taal- en Letterkundige Kongressen. — Henri Rochefort. — Frits Reuter. — Arsène Houssaye. — Henri Havard. — Edmondo de Amicis.

LEIDEN. — A. W. SIJTHOFF.
1884.

VICTOR HUGO.

Victor Hugo en zijn roman. — Quatre-Vingt-Treize. — De geschiedenis en de dichter. — Gang der gebeurtenissen. — De nationale Konventie. — De oorlog in de Vendée. — Gauvain, Cimourdain en Lantenac. — De sergeant Radoub.

Maart 1874.

I.

De twee-en-zeventigjarige Victor Hugo heeft een boek voltooid over 1793.

Zonder twijfel is dit een gewichtig letterkundig feit: om den auteur en om den inhoud van 't boek.

Victor Hugo is nog altijd de nestor der Romantiek. Hij heeft eene halve eeuw lang aan de spits gestaan der romantische legerbenden — steeds getrouw aan de banier, door hem in 1825 omhooggeheven. Hij heeft zijne school zien verloopen, nadat zij viktorie op viktorie behaald had en de kleine schaar der klassieken schier geheel vernietigd was. Hij heeft een jong Frankrijk zien opkomen, dat met de leuze van het Realismus

de oudere Romantiek den rug wendde, maar hij heeft tevens de voldoening gehad, dikwijls te hooren staven, dat de fransche poëzie nog niet veel schooners dan de „Orientales" en de „Châtiments", dat de fransche roman nog niet veel voortreffelijkers dan de „Nôtre-Dame" en de „Misérables" hadden gewrocht.

Een nieuwe roman uit het wonderjaar 1793 heeft dus recht op algemeene belangstelling, wanneer hij door den grijzen dichter wordt aangeboden.

Bij Victor Hugo geldt het met allen nadruk: Noblesse oblige! Zijne gebreken zijn dikwijls in 't licht gesteld — zijne uitnemende letterkundige kracht is zeldzamer gewaardeerd. Althands ten onzent. Zoo er dus hier eene pooze de aandacht op zijne nieuwe schepping wordt gevestigd, is het hoofdzakelijk mijn doel te waardeeren. De fransche letteren zijn sints 1851 zoo zeldzaam verrijkt met een kunstwerk van blijvende waarde, de triumf van het Bonapartismus had de edelste gemoederen zoo volkomen met moedeloosheid vervuld, dat het woord slechts gevoerd werd door de fraaye geesten, die leefden van de kruimkens aan de tafels ter Tuileriën ontvallen: Ernest Feydeau, Arsène Houssaye, Edmond About. Men luistert alzoo des te gewilliger naar den veteraan, die gedurende zijne achttienjarige ballingschap nooit opgehouden heeft met patriottische verontwaardiging van de misdrijven te spreken, die de 2-December-mannen voor heldenfeiten hebben willen doen loven.

Drie-en-negentig is een breed opgezet heldendicht in proza. Zooveel als mogelijk geef ik rekenschap van den inhoud. De auteur heeft altijd een groot genoegen gehad in de verdeeling van zijn verhaal door verrassende, bonte titels. Zijn epos is dus nu weder in hoofdafdeelingen gesplitst.

De eerste hoofdafdeeling heet: In Zee. Zij is weder gesplitst in boeken, waarvan het eerste: le Bois de la Saudraie vrij onverwacht naar een dicht woud in de Vendée voert. Doch voor een oogenblik maar, weldra steken we met de korvet Claymore voor goed in zee. Toch heeft de epizode van het woud reeds iets aantrekkelijks. Een bataljon parijsche

vrijwilligers dringt met groote voorzichtigheid het „Bois de la Saudraie” binnen. Stilzwijgend, langzaam worden de struiken onderzocht, de vogels kwinkeleeren boven de glinsterende bajonetten.

Een dertigtal grenadiers trekt met een sergeant vooruit, men vermoedt in een hinderlaag te zullen vallen, maar ontdekt in een kleine, open plek eene vrouw, die een kind zoogt en twee kleine blonde hoofden van slapende kinderen op hare knie doet rusten. 't Is eene bretonsche boerin, Michelle Fléchard, die alles verloren heeft in den burgeroorlog. De soldaten bieden haar onmiddellijk bescherming aan en nemen hare kleinen als regimentskinderen op.

Het tweede boek brengt ons naar het korvet Claymore, een engelsch schip met Franschen bemand, en met twee adellijke emigrés tot gezachvoerders. Nog is er een derde belangrijke persoon aan boord, vermomd als een boer van Bretagne, de markies de Lantenac. Men zal hem weldra op de fransche kust ontschepen — hij zal de leiding van den opstand ondernemen. De nauwkeurige bekendheid van Victor Hugo met de zee tusschen Guernsey en de fransche kust heeft hem onschatbare diensten bewezen bij de schildering dezer zeereis, hoewel dergelijke beschrijving uit den „Homme qui rit” ons nog versch in 't geheugen ligt.

De korvet wordt door eene groote ramp getroffen. Een kanon raakt door het slingeren uit de klampen en rolt van stuurboord naar bakboord. De dichter heeft hier voortreffelijke gelegenheid, om in zijn eigenaardigen stijl de verwoestingen van het rollend metalen monster te beschrijven. Eene vreeselijke ontsteltenis heerscht onder de equipage, waarvan eenigen door het kanon worden vermorzeld. De geheimzinnige markies de Lantenac overwint eindelijk, bijgestaan door den kanonnier, die het stuk beter had behooren te bewaken, het dreigend gevaar. Aanstonds wordt de soldaat voor zijne behendigheid eene ridderorde verleend, maar tegelijker tijd veroordeelt Lantenac hem wegens zijne achteloosheid ter dood.

Hoewel hier duidelijk een zoeken naar effekt merkbaar is en de dichter zelfs op enkele plaatsen zeer ordinairen Victor-

Hugo-wijn van twee franken de flesch schenkt, moet een en ander vooral medewerken tot verdere ontwikkeling van den toestand. Het korvet vervalt te midden van klippen tusschen het eskader der Republiek. De kapitein Boisberthelot laat de witte vlag wapperen — de bemanning sterft den heldendood. Alleen Lantenac ontkomt in een sloep met een matroos, den broeder van den gefusilleerden kanonnier. Voordat men de kust bereikt, wordt nu het leven van den markies bedreigd door zijn metgezel, doch eene rede, waarin de edelman zijne liefde voor de Vendée en den gevallen Koning openbaart, redt hem.

De matroos, een bretonsch boer met name Halmalo, wordt nu de boodschapper van den markies, in wien hij zijn landsheer eerbiedigt. Hij ontvangt een strik van zwarte zijde, waarop eene zilveren lelie is geborduurd door madame Royale in den Temple. Als hij den strik eerbiedig aan de lippen wil brengen, vraagt hij vooraf:

— „Le puis-je?
— „Oui, puisque tu baises le crucifix..."

Daarna vertrekt Halmalo, om overal den opstand te prediken en de komst van een nieuwen chef aan te kondigen.

De markies volgt een anderen weg. Hij vindt alom een aanplakbiljet van Prieur de la Marne, waarbij een prijs op zijn hoofd wordt gesteld — niet in assignaten, maar in goud. Een bedelaar, Tellmarch, helpt hem aan een nachtverblijf. Den volgenden morgen wordt hij door eene menigte boeren uit de Vendée herkend en als hun hoofd toegejuicht. Aanstonds wordt nu na levendigen strijd eene hoeve in brand gestoken, waarin zich het parijsch bataljon bevindt, 't welk in den aanvang van het verhaal de bretonsche boerin en hare kinderen had geadopteerd.

De tweede hoofdafdeeling van dezen modernen heldenzang heet: Parijs. In 't eerste boek treedt een zonderling op, een oud priester, sanskulot, Cimourdain, van wien bekend is, dat hij het volk op 12 Augustus 1792 voorstelde, om den

metalen arm van Louis XV's verwoest standbeeld te schenken aan Latude, den man, die 37 jaren in de Bastille begraven was, opdat er van dien „roi de boue" niets overig mocht blijven, dan „ce bras d'airain."

Deze Cimourdain ontmoet in een koffiehuis van de rue du Paon niemand minder dan Robespierre, in een netten blauwen rok, Danton, in een zeer slordigen jas van scharlaken stof, en eindelijk Marat, met een morsigen zakdoek om het hoofd. De ex-priester wordt door dit drietal uitgekozen, om als bizonder kommissaris naar de Vendée te worden gezonden. Hier eindigt het eerste deel.

't Is noodig thands een oogenblik stil te staan.

De schildering van al wat op zee en in de Vendée voorvalt, behoeft in geen enkel opzicht onder te doen voor de beste bladzijden van de „Misérables" en van: „l'Homme qui rit". De meest belangrijke epizode evenwel is juist te waardeeren in het half historisch, half fantastisch samenzijn en samenspreken van Robespierre, Danton en Marat.

De uitstekende verdienste van koloriet en groepeering ter zijde stellende, blijft de vraag, of het den dichter geoorloofd was dit drietal in eene geheime samenkomst bijeen te brengen? Danton en Robespierre hebben elkaar meermalen ontmoet — zonder twijfel — maar Marat? Historisch is gestaafd, dat Robespierre eene levendige antipathie tegen den treurigen redakteur van „l'Ami du Peuple" koesterde, schoon hij hem soms openlijk beschermde tegen de aanvallen der Girondijnen.

Bovendien staat vast, dat Robespierre den rioolbewoner Marat maar een paar malen heeft gesproken. Ernest Hamel, de nauwkeurigste biograaf van Robespierre, verzekert, dat deze tot op den zomer van 1792 Marat maar eens gesproken heeft, en dat Marat hem zoo weinig kende, dat hij in den „Ami du Peuple" van Robespierre sprak. (Histoire de Robesp. Tome II p. 233.) Hetzelfde getuigt de uitvoerigste levensbeschrijver van Marat, Alfred Bougeart, die tevens doet uitkomen, hoe groot de afstand was tusschen beide mannen. (Marat, l'Ami du Peuple. Tome II. p. 62.)

Volgens Victor Hugo grijpt de bijeenkomst plaats op 28

Juni 1793. Veertien dagen later (13 Juli) werd Marat vermoord door Charlotte de Corday. De dichter heeft de vrijheid genomen de drie meest interessante personen van Parijs bijeen te brengen. Wij zouden geneigd zijn hem deze vrijheid ten goede te houden — dat hij evenwel Marat lid maakt van het Comité de Salut Public is een weinig al te vrij — en al te fransch — het kan er volstrekt niet door.

II.

Het tweede deel van Victor Hugo's „Quatre-vingt-treize" vangt aan met het vervolg der tweede hoofdafdeeling: Parijs. Geenszins, om het verhaal voort te zetten. Hugo heeft eene uitvoerige studie gemaakt van de nationale Konventie in 1793 en wijdt er eene groote zestig bladzijden van zijn tweede deel aan.

Deze studie geeft het sprekend bewijs, dat de dichterlijke historiograaf op de hoogte van zijn onderwerp is. Schoon hij zijne bron niet noemt, — en in zijn epos kwam dit ook minder te pas, — is het duidelijk, dat hij voor zijne beschrijving der Konventie voor een goed deel het uitmuntend boek van Eugène Despois: „le Vandalisme révolutionnaire, fondations de la Convention" (Paris 1868) heeft gevolgd.

Reeds de schildering van de vergaderzaal is uitmuntend geslaagd. De schilder David had haastig eenige ruime gaanderijen der Tuileriën tot verblijfplaats der Konventie gereed gemaakt, toen men op 10 Mei 1793 de zaal der Manège verliet. De wanden werden met een grijs dekoratief bedekt, de zalen gevuld met eene groote menigte symmetrische banken, met een vierkante tribune, waarop de roode muts grijs geschilderd was — „et dans cette géométrie [1]) on mit

---

[1]) Gravuren, de zittingzaal der Konventie in de Tuileriën voorstellende, vindt men bij Dauban, „La démagogie en 1793 à Paris." Parijs 1868, p. 181.

la tempête." De zaal was langkwerpig vierkant en bevatte een cirkelvormig amfitheater van banken zonder lessenaars voor de leden. — Een lid der Konventie, die vele aanteekeningen maakte, Garon-Coulon, schreef altijd op zijne knie.

Er waren vier en twintig loges voor het publiek in de lengte der zittingzaal; toch was er altijd een groote aandrang van nieuwsgierigen, zoodat zelfs eens een man uit de loge op een lid der Konventie neerviel. Hij viel op Massieu, bisschop van Beauvais, kwetste zich niet en riep:

— „Wel, wel, ik wist niet, dat een bisschop nog ergens voor deugde!"

De hoogste banken der afgevaardigden raakten bijna aan de loges, zoodat het volk zich dikwijls in de debatten kon mengen. Gewoonlijk bevatte de vergaderzaal tweeduizend personen — als er iets buitengewoons voorviel drieduizend. De smalle bovenvensters wierpen zeer weinig licht in de zaal en bij de avondzittingen, als men de lampen naast de tribune en op de gaanderijen had aangestoken, was de zaal in een somber half donker gehuld.

De regelen door Victor Hugo aan de afgevaardigden gewijd, zijn de best geslaagde uit zijn geheel heldendicht.

Rechts wijst hij de Gironde aan, „een legioen van denkers" links de Montagne, „een groep van athleten." Voor elk dier afgevaardigden heeft de dichter een woord. Hij richt den vinger naar ieder lid der Kamer en zegt: „Zie daar Brissot, die de sleutels der Bastille ontving — Gensonné, die de kommissarissen te velde uit de vergadering boven de generaals der Republiek stelde — de noodlottige Guadet, aan wien eens de Koningin ter Tuileriën den slapenden Dauphin toonde; Guadet kuste het voorhoofd van het kind en deed het hoofd des vaders vallen — Isnard, die de misdaad beging van te zeggen: Parijs zal verwoest worden, toen Brunswijk zeide: Parijs zal verbrand worden — Rebecqui, die zijn ontslag aanbood, omdat men Robespierre nog niet had geguillotineerd — Lasource, die op de trappen van het schavot dit fiere woord tot de Bergpartij richtte: Wij sterven, omdat het volk slaapt en gij zult sterven, als het volk is ontwaakt — Buzot, die den honger-

dood zou sterven; Valazé, die door zijn eigen dolk zou omkomen; Condoreet, die te Bourg-la-Reine zou vallen, verraden, door den Horatius, die hij in zijn zak droeg; Péthion, die in 1792 door het volk werd vergood en in 1793 door wolven werd verscheurd; twintig anderen nog en aan het hoofd een Barnave, dien men Vergniaud noemde."

Niet minder treffend zijn de vingerwijzingen van den dichter, als hij de Bergpartij beschrijft:

„Aan den anderen kant: Antoine Louis Léon Florelle de Saint-Just, met zijn bleek gelaat, kort voorhoofd, fraai profiel, geheimzinnig oog en zijne diepe melankolie — Merlin de Thionville, welken de Duitschers Feuer-Teufel noemden — Merlin de Douai, de schuldige auteur van de wet op de suspekten — Fabre d'Eglantine, die een alleraardigsten vond deed: den republiekeinschen kalender — Fouché met zijn lijken-gelaat en zijne daemonische ziel — Legendre, die de vleeschhouwer was der fransche revolutie zoo als Pride de slachter geweest was der engelsche omwenteling — Collot d'Herbois, de treurige tooneelspeler, die het klassiek masker met twee monden droeg, om dan eens Ja, dan eens Neen te zeggen — Robert Lindet, die het komite van algemeene veiligheid instelde — Anacharsis Clootz, duitscher, baron, miljonair, atheïst, hebertist en onschadelijk; Cambacérès, een prokureur, die prins zal worden, en Carrier, een prokureur, tot tijger bestemd, en aan het hoofd van alle dezen een Mirabeau, dien men Danton noemde."

Op dezelfde treffende wijze teekent Victor Hugo met een enkelen trek eene menigte van bekende of onbekende historische figuren, waarbij eene groote belezenheid en langdurige vlijtige voorbereiding niet genoeg kunnen worden gewaardeerd.

Het verhaal vangt op nieuw aan met Marat, die in zijn samenzijn met Danton en Robespierre het plein-pouvoir van het Comité de salut Public voor Cimourdain had geteekend. Marat komt in de Konventie om voor te stellen, dat ieder, die een gevangene of opstandeling in de Vendée helpt ontvluchten, met den dood zal worden gestraft. Chabot en Montaut, twee van de uiterste linkerzijde, overtuigen

hem, dat het dekreet reeds bestaat, maar niet ernstig genoeg wordt uitgevoerd. Daarna beveelt hij Montaut er bij het Comité op aan te dringen, dat het dekreet op nieuw worde aangeplakt.

Marat treed in het eerste deel op in overleg met Robespierre, thands beweert hij, niet met Robespierre in aanraking te willen komen. Er is onzekerheid bij Victor Hugo, omtrent de plaats, die hij aan Marat zal toekennen. Aan de eene zijde doet hij hem stukken van het Comité mede onderteekenen, aan den anderen kant stelt hij hem — en terecht — als antagonist van Robespierre voor. Hierin blijkt eene oppervlakkigheid, die te meer te betreuren is bij de uitmuntende schoonheden in zijne studiën over de Konventie.

De derde hoofdafdeeling heet: En Vendée. Veertig bladzijden worden wederom aan eene historische schets van de Vendée gewijd. Hier is de auteur en pays de connaissance. Misschien is dit onwillekeurig de oorzaak geweest, dat zijne optelling van de wouden, de dorpen, de moerassen en wegen een weinig lankwijlig wordt. Zijne schildering van de Konventie boeit voortdurend meer. Wellicht komt hierbij, dat Victor Hugo persoonlijk tegen de Vendée gekant is. Aan het slot van een dezer hoofdstukken zegt hij beteekenisvol: „Cette guerre, mon père l'a faite, et j'en puis parler.”

Thands komen de drie kinderen van Michelle Fléchard weder ten tooneele. Bij den aanvang van het verhaal waren zij door een parijsch regiment geadopteerd — thands zijn zij in de macht van den Markies de Lantenac. Cimourdain, die zich van zijn last wil kwijten, begeeft zich naar het leger van den republikeinschen generaal Gauvain — welken hij vroeger als priester heeft onderwezen. Cimourdain heeft eene zeer diepe genegenheid voor den jongen renegaat opgevat, want Gauvain is edelman, neef van Lantenac. De meester vindt zijn leerling in een hevig gevecht te Dol tegen Lantenac met zes duizend boeren. Gauvain heeft vijftien honderd man geregelde troepen en eene halve batterij.

Des nachts, als de Vendeeërs rustig slapen, verrast Gauvain het stadjen Dol. De schildering van den woedenden

strijd, die volgt, is waardig en episch in de volle kracht des woords. „De fluitende kogels doorstreepten de dikke duisternis." Gauvain maakt met al zijn trommelslagers en een handvol soldaten eene omtrekkende beweging en valt de Vendeeërs in den rug. Bij een verraderlijken uitval van een boer op Gauvain, springt plotseling Cimourdain met zijn paard te voorschijn en redt zijn leerling ten koste van een sabelhouw, die het gelaat van den oud-priester vaneenrijt.

Thands verschijnt Michelle Fléchard, die door den bedelaar Tellmarch van hare wonden is genezen. Zij wil hare kinderen zoeken en loopt onvermoeid recht voor zich uit, ieder vragend, of men hare drie kinderen heeft gezien. Deze figuur herinnert eene dergelijke konceptie van Victor Hugo in de „Notre Dame de Paris", Paquette-la-Chantefleurie, de heidin, die hare dochter la Esmeralda zoekt. Intusschen blijft Michelle Fléchard eene persoon van den tweeden grond, die met veel minder kleureffekt in een stillen toon is gehouden en slechts zeer in de verte met Paquette te vergelijken is. Eindelijk verneemt ze, dat hare drie kleinen in een soort van citadel zijn opgesloten, die men la Tourgue noemt.

Eene zeer uitvoerige detailbeschrijving van dit fort, 't welk eigentlijk la Tour Gauvain heet, komt den loop van het verhaal nu voor geruimen tijd afbreken. Hierdoor wordt aan het didaktisch-historische element in dit gedeelte van het werk wat te veel plaats ingeruimd en begint het verhaal zelf te kwijnen. De teekening van la Tourgue wordt evenwel belangrijk door hetgeen volgt. Lantenac heeft met zeer weinig getrouwen zijne laatste schuilplaats in dezen torenburcht gevonden — de drie kinderen voert hij als gijzelaars meê. Gauvain ligt met vierduizend-vijfhonderd soldaten voor het slot, Lantenac beveelt over negentien strijders. Een mijn heeft een deel van den toren verwoest. Gauvain dreigt met bestorming. Lantenac biedt aan de drie kinderen terug te geven, als men de bezetting uit la Tourgue laat trekken. Cimourdain weigert. Gauvain geeft vier en twintig uren uitstel. De priester wil geen mededoogen, de ex-edelman helt over tot barmhartigheid. Gauvain beproeft nu in stilte eene

poging om de kinderen te redden, terwijl Cimourdain het verbiedt.

Wat de uitslag is, verhaalt het derde deel.

III.

Het derde deel van Victor Hugo's „Quatre-Vingt-Treize" is een meesterstuk van zeldzame waarde.

Op nieuw schijnt het krachtig talent van den schepper der „Notre-Dame de Paris" met de volle buigzaamheid en frischheid van 1831 begaafd te zijn geworden. De landgenooten van den grooten dichter kunnen te midden van hun politiek onvermogen althands éen schitterend lichtpunt aanwijzen in hunne letterkunde.

Aan het slot van het tweede deel teekende Victor Hugo den feodalen, ontzachwekkenden torenburcht La Tourgue, waarin de jonge, republikeinsche generaal Gauvain met vier duizend-vijfhonderd soldaten Lantenac en zijne negentien Vendeeërs omcingeld houdt. De drie kinderen van Michelle Fléchard worden als gijzelaars in de bibliotheek op de derde verdieping van het kasteel bewaard. Pogingen tot onderhandeling zijn mislukt. De Republikeinen dreigen met eene bestorming, daar de ontploffing van eene mijn eene bres in den toren heeft geopend.

Het verhaal begint nu met een allerliefst hoofdstuk: Le massacre de Saint-Barthélemy — een titel, die onwillekeurig tot nieuwsgierigheid prikkelt. Het zijn de drie kinderen, die Sint-Bartholomeus-nacht zullen houden. Zij ontwaken in de ruime bibliotheek en vangen aan te spelen. Reeds het ontwaken der kleinen is vol poëzie in de voorstelling.

„Als er kinderen ontwaken" — zegt de dichter — „is het of bloemknoppen zich ontsluiten, schijnt het of een frissche geur opstijgt uit die jonge kinderzielen."

En zoodra het jongste meisjen van nog geen twee jaren aanvangt te stamelen in hare schuldelooze vroolijkheid, vervolgt hij:

„Wat een vogel zingt, stamelt een kind. 't Is dezelfde hymme, vormeloos, onzeker, geheimzinnig. Vóor het kind strekt zich daarenboven nog het sombere menschelijke leven uit. Van daar de weemoed van ieder volwassene, die de schuldelooze zangen van een vroolijk kind beluistert. De schoonste muziek, die men op aarde kan hooren, is het fluisteren der menschelijke ziel op de lippen van een kind."

Terwijl de kinderen spelen, klinkt een hoorn in het kamp der Republikeinen en worden de belegerden verwittigd, dat zij zich vóór zonsondergang zullen moeten overgeven — zoo zij eene bestorming willen afwenden.

Een stem uit den toren antwoordt: „Attaquez!"

René Jean, Gros-Alain en Georgette spelen intusschen voort. Eerst bewonderen zij een insekt, dat uit eene reet van een venster kruipt, daarna de zwaluwen, die voorbijvliegen, daarna eene bij. Het gerucht van de bewegingen der soldaten, der trommen, der paarden en kanonnen dringt tot hunne ooren door. De oudste verklaart het geluid en beweert: „C'est le mondieu qui fait ça."

Nu ontdekken zij bij een venster een struik, waaraan wilde moerbeziën groeyen en eten er van. Eindelijk grijpt René Jean een groot boek in kwarto op een lezenaar. Het was een zeer merkwaardig boek, getiteld: Evangile selon Saint-Barthélemy van het jaar 1682, te Keulen gedrukt en met houtsneden vercierd. Langzaam begint de knaap de platen uit het boek te rukken tot groote vreugde van Georgette en Gros-Alain, die de bladen opvangen en in duizend stukken scheuren. Ten slotte werpt de knaap het boek op den grond en nu vallen alle drie aan 't scheuren. Zoodra alle bladzijden vernield zijn en er niets dan de band overblijft, klimt Georgette naar het venster en strooit ze de brokken papier in den wind als vlinders. „Et le massacre se termina par un évanouissement dans l'azur!"

Hippolyte Taine, de grondige geschiedschrijver van de engelsche letterkunde, heeft voor eenige jaren terecht beweerd,

dat er in heel de fransche litteratuur geene bevallige kinderfiguren bestaan. Thands — en reeds vroeger! — heeft Victor Hugo deze zeer karakteristieke leegte aangevuld. Hij schildert kinderen, omdat hij als grijsaard de zoetste oogenblikken zijns levens aan zijne kleinkinderen dankt. Reeds in zijn „Année Terrible" hadden de zangen aan Jeanne, zijne kleindochter, aller hart gewonnen. Teederheid, innigheid des gevoels en fijnheid van uitdrukking hadden zich in elken regel geopenbaard, nu wint de epische soberheid der vertelling het nog van de lyrische onstuimigheid, die bruist in „l'Année Terrible."

De moeder der drie kleinen, Michelle Fléchard, vervolgt intusschen hare treurige odyssee, om hare kinderen te zoeken. Niemand kan haar inlichting geven. Zij dwaalt van dorp tot dorp en nadert eindelijk, als door moederlijk instinkt gedreven, de verblijfplaats van hare kinderen. Onder weg heeft zij vreeselijke gevaren het hoofd te bieden. Des morgens van den zelfden dag, toen hare kinderen Sint-Bartholomeus-nacht hielden, ontmoet zij gendarmes met een wagen, waarop eene guillotine. Zij hoort, dat de doodstraf gesteld is op elke poging, om de oproerige Vendeeërs te doen ontsnappen, zij verneemt, dat enkele opgesloten zijn in la Tourgue — en juist heeft men haar la Tourgue als vermoedelijke verblijfplaats van hare kinderen aangewezen. Zij streeft steeds vooruit met bloedende voeten en altijd klimmenden angst. Eene medelijdende vrouw reikt haar een stuk brood, zij eet het, maar dankt niet. De voorbijgangers vermoeden, dat zij krankzinnig is. Snel ijlt ze weder voort en schenkt het laatste overblijfsel van haar brood aan drie kinderen, die zij aan den ingang van het woud ontmoet. Weldra is zij in de nabijheid van het kasteel en den toren.

De avond begint te vallen.

Generaal Gauvain en de gedeputeerde te velde, Cimourdain, beginnen tot de bestorming van la Tourgue over te gaan. Lantenac en zijne weinige getrouwen besluiten allen den heldendood te sterven.

Hier vangt een der schoonste epische verhalen aan, die ooit in deze eeuw en in Frankrijk geschreven zijn. De jonge

Generaal Gauvain, nobel als Hoche, onversaagd als Laborde, staat tegenover den onverzettelijken en ridderlijken Lantenac. Daaruit ontspint zich eene reuzenworsteling, een krijgsgerucht, dat eene echo schijnt van den Ilias of de Nibelungen.

Eigenaardig is tevens het verschijnsel, dat men onwillekeurig nog eens aan „Nôtre-Dame de Paris" wordt herinnerd. Michelle Fléchard is eene variatie op Paquette-la-Chantefleurie, en de bestorming van la Tourgue brengt ons de bestorming van de Nôtre Dame te binnen. Lantenac met zijne negentien Vendeeërs doet aan Quasimodo denken, maar bij de overeenkomst is een zeer in 't oog loopend verschil, waartoe voornamelijk de uitmuntend geslaagde couleur locale medewerkt.

Voordat de bestorming aanvangt, komt de parijsche sergeant Radoub — die in het woud van la Saudraie Michelle bij hare drie kinderen heeft ontdekt — komt Radoub de gunst vragen om het eerst in de bres te mogen stormen. Eene mengeling van heroïsme en teederheid maakt deze uitstekend geschilderde figuur dubbel aantrekkelijk. Hij wil het eerst in de bres, omdat hij de drie kinderen wil redden — de drie aangenomen kinderen van het regiment der Bonnets Rouges. In de ruwe taal van een man des volk roept hij uit:

— „Kommandant! als er een hair valt van hunne kleine cherubijnen-kopjens, duizend donders en bij al wat heilig is, ik, de sergeant Radoub, ik zweer het: „je m'en prends à la carcasse du Père Eternel!"

Intusschen doet Cimourdain den horen steken, en vangt hij de laatste onderhandeling aan met la Tourgue. Hij biedt den belegerden vrijen aftocht, als men Lantenac uitlevert, tevens biedt hij zich zelven aan als zoenoffer voor den dood van den markies. Maar de Vendeeërs weigeren met verontwaardiging.

En nu vangt de verschrikkelijke kamp aan — Titans contre géants, als de dichter zeer juist zegt.

De republikeinsche soldaten moeten in de donkere bres voorwaart, terwijl de belegerden onophoudelijk vuren. Krijgsgerucht, wapenkreten weergalmden in de kleine zaal onder

den toren. Een enkele toorts werpt een onzeker licht op het bloedig tafereel; men onderscheidt vrienden noch vijanden, men woedt in eene rossige duisternis, doof door het geraas, blind van den rook. Men treedt de gekwetsten met voeten, men verplettert de gewonden, afgrijselijke kreten stijgen op uit de duisternis. De Vendeeërs hebben zich op de trap verschanst. 't Is onmogelijk de smalle wenteltrap te bestormen — man voor man moet men voorwaarts.

In dezen stand van zaken verricht de sergeant Radoub een wonder van dapperheid. Hij verlaat de bres en begeeft zich buiten den toren, ontdoet zich van geweer en lederen draagband, werpt zijn karabijn weg en klimt langs gevaarlijke steunpunten tegen den torenmuur op naar de eerste verdieping. Twee pistolen heeft hij in zijn gordel behouden, de blanke sabel heeft hij tusschen de tanden — zoo klimt hij ongemerkt voort. Reeds heeft hij de vensternis van een der schietgaten bereikt en klemt hij zich met beide handen aan de ijzeren traliën, om voorzichtig naar binnen te sluipen — toen eensklaps eene hand te voorschijn komt uit de duisternis, die hem de sabel en de pistolen ontneemt.

't Was een der belegerden, die vreeselijk gekwetst in 't aangezicht, zich naar de eerste verdieping had gesleept. Gelukkig hield de Vendeeër de beide pistolen in de eene, en de sabel in de andere hand. Hij kon niet vuren, maar verwondt den sergeant met een sabelhouw aan het hoofd. Nu springt Radoub snel naar binnen; de gekwetste Vendeeër beproeft te vergeefs zijne pistolen te lossen. Radoub werpt zich op den gewonde en brengt hem tot zwijgen. Plotseling vindt hij eene tafel met wapens overdekt, grijpt een musket, en lost het op de Vendeeërs onder aan de trap, met den kreet „Vive Paris!"

IV.

Het slot van Victor Hugo's „Quatre-Vingt-Treize" is volkomen in staat zijn taaisten tegenstander te ontwapenen. Zeldzaam behaalde hij luisterrijker letterkundige overwinning. Epische en tragische elementen vormen een schoon geheel, en, ware het niet, dat de dichter zich al te dikwerf in de vrijheid vermeide, om didaktische uitweidingen in te vlechten, zijn laatste roman zou wellicht de kroon op zijn bont, schitterend en veelzijdig letterwerk geplaatst hebben.

„Le couronnement de l'édifice" zouden wij dus „Quatre-Vingt-Treize" niet willen noemen, maar met „Nôtre-Dame" en „Les Misérables" maakt het nieuwe epos de voortreffelijkste trits zijner romantische werken in proza uit. Men overwege daarbij, dat de dichter zijne jongste schepping nog niet voltooid acht, want hij schrijft beteekenisvol op den titel: „Premier récit — La Guerre civile". Welhaast ontvangen wij dus een tweede heldendicht, waarin waarschijnlijk de reuzenworsteling van de jonge Republiek met het buitenland, of misschien ook de heftige storm van den binnenlandschen partijstrijd met gelijke virtuoziteit zal worden geteekend.

Mij rest intusschen rekenschap te geven van mijne hooge ingenomenheid met het slot dezer eerste heroïsche vertelling.

Men herinnert zich de bestorming van La Tourgue en den sergeant Radoub. Toen hij, in de eerste verdieping doorgedrongen, een schot op de beneden aan de trap verschanste Vendeeërs had gelost, ontstond eene paniek onder dezen. Zij vliegen de wenteltrap op, en wanen zich omringd van vijanden. De markies de Lantenac voert hen naar de tweede verdieping. Aanstonds verschijnt Gauvain met zijn republikeinsche soldaten.

De Vendeeërs zijn gevangen en kunnen niet ontvluchten.

Men zal onmiddellijk de tweede verdieping aanvallen. Lantenac heeft nog zeven getrouwen, waarvan vijf gewond. Den Vendeeërs ontbreekt het aan kruid en kogels. Vier schoten

resten hun. Zij plaatsen eene ouderwetsche kist van eikenhout op den dorpel van de wenteltrap. Achter deze zwakke barrikade bereiden zij zich op het uiterste voor. Vooraf schenkt één hunner, de abt Turmeau, aan allen absolutie. Reeds nadert de sergeant Radoub met zijn „Bonnets Rouges" en hoort men hunne woedende kolfslagen op de eikenhouten kist.

Plotseling komt er verlossing. In den muur van den toren heeft eene onzichtbare hand een reusachtigen steen bewogen. De steen draait op verborgen scharnieren. Er vormt zich eene opening. Een verborgen wenteltrap biedt uitkomst. Het is Halmalo, de bretonsche boer, die met Lantenac uit de engelsche korvet Claymore ontsnapte en die al de geheimen van La Tourgue kent. Allen kunnen nu gered worden. Doch de steen, die ruimte laat voor één man, om er zich door heen te wringen, bleef onbeweeglijk, toen men hem wilde sluiten. De vijand zal dus den uitgang ontdekken en hen weldra op 't spoor zijn. Een der Vendeeërs, die nog ongewond is en wegens zijn schrikwekkend voorkomen l'Imanus genoemd wordt, biedt aan achter te blijven en den vijand zoo lang op te houden, tot Lantenac en de overigen in veiligheid zijn.

L'Imanus had bovendien besloten, dat de Republikeinen de voldoening niet zouden smaken, om de kinderen van Michelle Fléchard uit de bibliotheek te verlossen. Een lont liep onder de ijzeren deur der tweede torenverdieping naar den zolder vol graan boven de boekerij. De verwoede Vendeeër blijft alleen met vier pistolen en verschanst zich achter de kist, welke de Republikeinen met hunne kolven en bajonetten pogen te verbrijzelen. Zoodra de vijand eene kleine opening in de kist gemaakt heeft, vuurt hij en brengt hij dood en verschrikking onder de belegeraars. Reeds drie schoten heeft hij met de moorddadigste uitwerking gelost, toen de sergeant Radoub, die „à plat ventre" langs de trap kroop, hem plotseling zijne sabel in 't onderlijf stiet. Doodelijk getroffen, wankelt hij naar de lont, zijne laatste kracht besteedt hij, om met eene toorts de lont te ontsteken en troost zich stervend met de gedachte, dat hij den gevangen Dau-

phin in den Temple wreekt door de drie kleinen op de bibliotheek aan de vlammen prijs te geven.

Gauvain en Cimourdain nemen nu weldra bezit van den geheelen toren. Op den steen, die de belegerden deed ontsnappen, leest de republikeinschen generaal:

„Au revoir, monsieur le Vicomte."

LANTENAC.

De inneming van la Tourgue heeft dus tot niets gebaat, de oorlog moet van nieuws worden voortgezet.

Op dit oogenblik geeft de dichter eene wending aan zijn verhaal. De beschrijving van de worsteling heeft haar zenith bereikt. Het epos wordt drama, weldra eene ontzettende tragedie. De ongelukkige Michelle Fléchard had hare reis voortgezet tot aan la Tourgue, spijt alle vermoeyenis en uitputting. „De vrouwen zijn zwak" zegt Victor Hugo, „maar de moeders zijn sterk." Zij hoorde de knallende schoten binnen den toren en zij wist niet wat er voorviel. Zij stond aan den rand van het ravijn, 't welk aan de overzijde doorsneden werd door eene reusachtige steenen brug. Deze brug droeg de hoofdgebouwen van het kasteel en het kasteel paalde aan den toren, waarbinnen gestreden werd. Verloren in nacht en duisternis staart zij naar het sombere, zwarte gebouw.

Uit een der bovenste vensters der zoldering flikkert op eens een kleine vlam. Dikke rookkolommen volgen. Ook uit de benedenste verdieping slaan weldra vlammen naar buiten. Michelle Fléchard kan nu bij den rossen gloed van het vuur duidelijk den oud-adellijken burcht onderscheiden. En aan een venster der derde verdieping ontdekt zij hare drie kinderen, eerst slapend, weldra ontwaakt bij het gerucht van den brand door de lont van l'Imanus gesticht.

Michelle slaakt een vreeselijken kreet van angst en vertwijfeling. Zij ontdekt, dat hare kinderen bij het venster in slaap zijn gevallen en dat zij van den brand niets bemerken. Onder in het ravijn, verscholen achter groen en struiken staat de markies de Lantenac, die bij zijne gelukkige vlucht uit la Tourgue plotseling den vuurgloed ontdekte, die het kas-

teel zijner voorvaderen dreigt te verdelgen. Boven zijn hoofd hoort hij de wanhopende moeder weeklagen: „O, God! mijne kinderen! 't Zijn mijne kinderen! Help! Brand! Brand! Brand! Zijn de menschen hier dan bandieten? Is er dan niemand? Mijne kinderen zullen omkomen! Wat een ellende! Georgette! kinderen! Gros-Alain, René Jean! Wat beduidt dit toch? Wie heeft mijne lieve kinderen daar gebracht? Ze slapen! Ik word gek! 't Is onmogelijk! Help Help!"

Intusschen komen de soldaten van Gauvain, om zoo mogelijk den brand te stuiten. Maar er is geen water. Eene kleine beek stroomt door het ravijn, nauwelijks eenige emmers vol water bevattend. Allen staan verstomd en kunnen geen hulp brengen.

De moeder krijt steeds voort:

— „Brand! Ik roep brand! Zijn ze dan doof, dat ze niet komen! Mijne kinderen zullen verbranden! Dagen en dagen heb ik geloopen en zoo vind ik ze weer! Brand! Help! De lieve engelen! Wat hebben ze gedaan — ze zijn onschuldig! Wie doet toch dit alles? Mijne kinderen! Mijne lievelingen! Ik zie ze! Georgette, René Jean, Gros-Alain! zoo heeten ze! Ze zien toch wel, dat ik hunne moeder ben! 't Is verschrikkelijk, wat er tegenwoordig gebeurt! Ik heb dag en nacht geloopen! Van morgen heb ik het nog aan eene vrouw verteld! Help! Help! Brand! Zijn de menschen dan monsters hier? 't Is verschrikkelijk! De oudste is nog geen vijf jaren, de jongste nog geen twee! Ik zie hunne kleine bloote voeten! Hemelsche, lieve Vrouw! Heb medelijden met mij!..."

De soldaten van Gauvain zoeken naar een ladder, om tot de bibliotheek op te klimmen. Maar de brandladder is ingenomen door de belegerden en ligt op den vloer van den bibliotheek.

De markies de Lantenac heeft alles gehoord. Hij heeft den sleutel van de ijzeren deur in den zak; door die deur alleen kan men uit den toren in de boekerij komen. Hij bedenkt zich niet en verdwijnt in den donkeren gang, waaruit hij met levensgevaar ontsnapte.

De kinderen ontwaken van het brandgerucht.

Zij zagen de purpere vonken, die uit den zolder boven hun

hoofd naar beneden stroomden en bogen zich uit het venster, daar de hitte hen benauwde. Toen zagen zij hunne moeder aan de overzijde en schreeuwden: „Moeder!" De arme Michelle beantwoordde hun roep op hartverscheurende wijze. Zij liet zich in het ravijn tuimelen, waar de sergeant Radoub, deerlijk gekwetst, het onmogelijke beproefde om de kinderen te redden. De wakkere Parijzenaar poogde tegen de bogen van de brug op te klimmen en zoo de bibliotheek te bereiken — onmogelijk, de muur was glad en recht, hij bood geen enkel steunpunt.

Thands ontdekt men eensklaps aan een venster naast de kinderen op een purperen achtergrond de hooge gestalte van den markies de Lantenac. Hij heeft den brandladder gevonden en doet hem uit het raam naar beneden zakken. Radoub vangt den ladder op en roept: „Vive la République". De markies antwoordt: „Vive le Roi!" Aanstonds klimmen er twintig mannen op de sporten — Radoub bovenaan. De markies verschijnt met een der kinderen. Een daverend handgeklap doet zich hooren. Het was Gros-Alain, die door Radoub aan de mannen beneden hem wordt overgegeven. Nu volgt René-Jean, die schreeuwt en van zich af slaat, eindelijk komt Georgette. Toen de markies haar opnam, glimlachte het kind. De ijzeren man voelde tranen in zijne oogen wellen en omhelsde het meisjen. Allen zijn gered. De soldaten klappen in de handen, Michelle Fléchard omarmt hare lievelingen al te zaam in stuipachtige verrukking.

Toen de markies van den brandladder naar beneden klom en den voet op den grond plaatste, greep eene forsche hand hem bij den arm.

— „Ik neem u in hechtenis!" — zei Cimourdain.

— „Dat is uw recht!" — zei Lantenac.

V.

De ontknooping van het heroïsch-historische drama uit den opstand in de Vendée, het einde van de door Victor Hugo ten tooneele gevoerde helden in „Quatre-Vingt-Treize", rest mij nog. Het schijnt mij niet moeyelijk ook voor deze slot-tafereelen eene welverdiende belangstelling te winnen. De drie helden der tragedie treden voor het laatst nog eens in volle kracht tegenover elkander op. De marquis de Lantenac vertegenwoordigt steeds op de meest ridderlijke wijze het ancien régime, Gauvain de schitterende jonge krijgslieden der Republiek van 1793, Cimourdain, de strenge logika der onverzettelijkste Terroristen.

De torenburcht La Tourgue was ingenomen.

De brand had het kasteel verwoest.

De kinderen van Michelle Fléchard waren door den heldenmoed van Lantenac gered, de legitimistische edelman, ondanks zijne zelfopoffering, gevangen genomen door Cimourdain.

De guillotine was in aantocht. De onverbiddelijke Gedeputeerde te velde zou van geene ontferming willen hooren — met Lantenac zou hij den heelen opstand in de Vendée vernietigen.

Maar Gauvain, die vol bewondering de edelmoedige daad van zijn vijand heeft toegejuicht, Gauvain ziet met afschuw het einde van het drama naderen. En nu vangt eene nieuwe worsteling aan: „C'est après la Victoire qu'a lieu le Combat", zoo als de dichter zegt. Cimourdain roept den krijgsraad bijeen, terwijl hij Gauvain, als neef van den beschuldigde, ontheft van de verplichting dien bij te wonen. Intusschen peinst Gauvain op middelen om Lantenac te redden. Zijn ridderlijke aard, zijn edelmoedig hart komen in opstand tegen het koud jakobinismus van Cimourdain. In zijne oogen is de marquis de Lantenac de vertegenwoordiger der menschelijkheid, die, door het dreigend gevaar met de drie onschuldige kinderen bewogen, zich vrijwillig aan

zijne vijanden in handen stelde, ten einde de arme kleinen te redden. En dit voorbeeldig heroïsme zou men beloonen met de guillotine.... De koninklijkgezinde edelman zou in edelmoedigheid ver boven de Republikeinen uitblinken....

Gauvain besluit in zelfopoffering niet voor Lantenac onder te doen. Door eene enkele daad van liefderijkheid en goedheid had de markies zijne vroegere wanbedrijven tegen de Republiek uitgewischt. Terwijl hij zich feitelijk aan den dood prijsgaf, had hij zich zedelijk gered — hij had zijn eigen gratie geteekend. Daarom wil de jonge generaal den gevangen markies in stilte doen ontsnappen en begeeft hij zich in mantel en kap gehuld naar den kerker van La Tourgue, waar Lantenac op de onverschrokkenste wijze zijn doodvonnis wacht.

De rede tot Gauvain gericht door den grijzen edelman is een meesterstuk van fijne ironie:

— „Bonjour, meneer! 't Is al wat jaren geleden, sints ik het pleziër had u te zien. U bewijst mij de eer mij te komen opzoeken. Ik dank u. Ik heb wel lust wat te praten. Ik ben hier thuis. Kom binnen als ik u verzoeken mag. En wat zegt u wel van alles wat er hier gebeurt. 't Is origineel, niet waar? Daar was eens een koning en eene koningin, de koning was: Louis XVI, de koningin: Frankrijk. Men heeft den koning onthoofd en de koningin doen trouwen met Robespierre; — die meneer en mevrouw hebben eene dochter gekregen: de guillotine, welke ik morgen schijn te zullen ontmoeten. 't Doet me veel plezier. Evenzoo, dat ik u hier zie. Als 't eene beleefdheidsvisite is, ben ik er zeer door getroffen. Meneer de burggraaf! U weet misschien niet meer wat een edelman is. Zie mij aan, ik ben er een. Dat is iets wonderlijks, dat gelooft in God, dat gelooft aan traditiën, dat eert zijne familie, het voorbeeld van zijn vader, zijne voorouders, dat hecht aan trouw, aan loyauteit, aan plichtsbetrachting tegenover zijn vorst, aan de oude wetten, aan vroomheid, aan rechtvaardigheid en zou u toch met plezier doen fusilleeren!"

Dit is slechts de aanhef. Lantenac keuvelt steeds door, terwijl Gauvain verstrooid naar hem luistert. Met bijna beminnelijke luchthartigheid gaat hij voort:

„En van dit alles zou niets geschied zijn, als men Voltaire opgehangen en Rousseau naar de galeyen had gezonden. Wat een plaag, die mannen van vernuft! Vervolgens zijn de heeren filozofen gekomen en men heeft de boeken verbrand in plaats van de auteurs. Hofkabalen zijn er bijgekomen, daarna al die domooren: Turgot, Quesnay, Malesherbes, de fyziokraten enz. en de kijvaadje is losgebroken. Alles komt van die schrijvertjens en rijmelaartjens. De Encyklopedie, Diderot, d'Alembert, kwaadaardig gespuis! Een man van goede familie, de Koning van Pruisen, heeft er zich ook al meê bemoeid. Ik zou er andere wetten meê gemaakt hebben. Ik zou al die papierbedervers uitgeroeid hebben! Geen schrijverij meer! Zoolang er Voltaires zijn, zullen er Marats verschijnen!"

Gauvain heeft hem niets geantwoord. Plotseling werpt hij hem den mantel om, den kap over 't hoofd en drijft hem de deur der gevangenis uit, terwijl de wacht in hem den generaal meende te groeten.

's Anderen daags, te twaalf uren des middags, wordt krijgsraad in den toren gehouden. Eene tafel van ruw hout met drie matten stoelen, twee brandende kaarsen en een tabouret voor den beschuldigde — hebben de donkere torenkamer in een krijgshof herschapen. De stoel van den voorzitter was voor een tropee van driekleurige vlaggen geplaatst, — het publiek bestond uit soldaten. Prezident was Cimourdain, met sabel en pistolen, de hoed met driekleurige pluimen op 't hoofd. Rechts zat kapitein Guéchamp, eerste rechter, links de sergeant Radoub, tweede rechter.

Groote ontsteltenis volgt bij Cimourdain, als het blijkt, dat Gauvain in plaats van Lantenac uit den kerker treedt. Zijn geliefde leerling, zijn republikeinsch ideaal, bekent, dat hij den markies heeft doen ontvluchten. Doodsbleek, met parelen zweets op 't voorhoofd, gebiedt hij Gauvain plaats te nemen als beschuldigde, en vangt het verhoor aan. Van dit oogenblik noemde hij den jongen generaal „vous" — hij tutoyeerde hem niet langer.

Gauvain vraagt met onverschrokkenheid den dood. Men gaat tot stemmen over. De stem van den kapitein Gué-

champ is voor de doodstraf. Misschien is de herinnering aan Manlius, die in 414 v. Chr. zijn zoon ter dood veroordeelde, omdat deze de discipline geschonden had, een klein weinig theatraal voor een nederlandsch gemoed. Gauvain betuigt Guéchamp zijn dank voor dit vonnis.

Nu is de sergeant Radoub aan 't woord.

Alles is volkomen indrukwekkend en grootsch in de rede van den parijschen onderofficier, die met eigenaardige ruwheid voor de vrijspraak van Gauvain pleit:

„Als ik moet spreken, dan zeg ik: guillotineer me maar, want bij m'n heiligste eerewoord verklaar ik, dat ik wou gedaan hebben wat de oude man gedaan heeft en wat mijn kommandant gedaan heeft. Toen ik dat individu van tachtig jaar zich in de vlammen heb zien werpen, om de drie apen van kinderen te redden, heb ik bij mezelven gezegd: Kerel, je bent een brave kerel! en toen ik heb gemerkt, dat mijn kommandant dien ouden man gered heeft van jelui domme guillotine, duizend donders! toen heb ik gezegd, kommandant, dat ik je het kruis van den Heiligen-Louis zou geven, als er nog kruizen waren, nog heiligen en nog louis. Zijn ze hier dan altegaar kindsch geworden? Als we daarvoor den slag van Jemmapes, den slag van Valmy, den slag van Fleurus, den slag van Wattignies gewonnen hebben, dan moet men het maar zeggen. En wat dat betreft, burger Gauvain, kommandant! als je, in plaats van mijn generaal mijn korporaal waart, zou ik volhouden, dat je daareven dwaasheden hebt gezegd. De oude man heeft welgedaan door de kinderen te redden, jij hebt goed gedaan den ouden man te redden, en als men de lui nu guillotineert, omdat ze goede daden gedaan hebben, dan mogen ze allen naar den duivel loopen en begrijp ik niet meer waarvan hier quaestie is."

Ook bij het uitbrengen van zijne stem voor vrijspraak heeft Radoub gelegenheid zijn parijsch vernuft op 't eigenaardigst te openbaren, schoon de wond aan zijn oor opengaat en bloed over het verband vloeit.

Cimourdain voegt zijne stem bij Guéchamp. Gauvain wordt ter guillotine verwezen voor den volgenden dag. Des nachts komt de onwrikbare Gedeputeerde zijn leerling in den

kerker bezoeken. Zij spreken lang en vriendschappelijk over de Republiek, die de Jakobijn streng theoretisch, de jonge kommandant poetisch opvat.

„Uwe republiek” — zegt de laatste tot Cimourdain — „reglementeert en richt den mensch af, de mijne brengt hem in het volle azuur — er is een onderscheid tusschen als van een theorema tot een adelaar!”

Onder het opschrift: „Cependant le soleil se lève” — vangt nu de tragische ontknooping aan. Te midden der bloeyende natuur, voor de verzamelde troepen en Cimourdain, die op de tinnen van La Tourgue onbeweeglijk toeziet, legt de jonge, dappere Gauvain zijn hoofd op het blok. Zijn laatste kreet was: „Leve de Republiek!” Toen de valbijl viel, knalde een pistoolschot. Cimourdain volgde zijn leerling in den dood. Hier eindigt het eerste bedrijf van 1793.

EEN ZILVEREN KROONFEEST.

Een zilveren kroonfeest. — Koning Victor Emanuel. — Zijn optreden in 1849. — Zijn vijf-en-twintigjarige regeering.

April 1874.

Het gemeentebestuur der stad Rome heeft den 23 Maart — den dag, waarop Victor Emanuel vóor vijf-en-twintig jaren de regeering aanvaardde — aan den Koning van Italië een adres van gelukwensching gericht, ’t welk dus aanhief:

— „O, Koning! die ons bevrijdde, sedert zoo vele eeuwen verbeid, die in uw naam de profetie draagt van zegepraal en wijsheid — hoeveel veranderingen van menschen, lotgevallen en denkbeelden hebt ge niet aanschouwd, gij, standvastig trouw aan den vaderlijken eed, gedurende deze eerste vijf-en-

twintig jaren van uwe regeering — begonnen den 23 Maart 1849, toen gij op het bloedig slagveld den heiligen standaard des vaderlands omhoog hieft — geëindigd, den 23 Maart 1874, te midden der zegewenschen van Italiës bevolking, thans een eenig volk, dat gij door uw voorbeeld sterken blijft in zijne trouw aan de eer en zijne liefde voor de vrijheid!

— „Rome, dat met zijne bevrijding het epos uwer heldhaftige jeugd voleindigen zag, slaat op nieuw voor u het boek zijner geschiedenis open, waarin uw mannelijke hand de roemrijkste aller bladzijden schrijven zal."

Dus begint het adres der Romeinen op het Zilveren Kroonfeest van Victor Emanuel.

Waarlijk er was reden te over.

Zoo eenig Koning recht heeft te jubelen — dan zeker de ridderlijke Koning Victor Emanuel, il re galantuomo. Voor vijf-en-twintig jaren blaakte geheel Italië van het edel verlangen, om eindelijk eens weder eene plaats in te nemen in de rij der volken van Europa om het fiere woord tot waarheid te verheffen, het woord, waarmee het jonge Italië zich getroost had: „Italia fara da se!"

De Romeinen hadden in Louwmaand 1849 de republiek uitgeroepen, de Sardiniërs dwongen hun Koning Carlo Alberto, om den ten vorigen jare zoo ongelukkig gevoerden oorlog te hervatten en de gehate Oostenrijkers uit het stroomgebied van den Po en van de oevers der Adriatische Zee te verjagen. De leeuw van San-Marco had reeds sints den vorigen zomer de oostenrijksche ketenen verbrijzeld (Augustus 1848) onder de geniale leiding van Daniël Manin. Maar de fortuin van den oorlog had Carlo Alberto aanstonds den rug gewend bij Mortara en Novara. — Op het slagveld deed hij afstand van den troon (23 Maart 1849) en met ridderlijke dapperheid greep Victor Emanuel den italiaanschen standaard.

Bittere rampen overstelpten den jongen Koning in zijn eerste regeeringsjaar. Het kleine Sardinië was tegen Oostenrijk niet bestand en moest met Radetzky vrede sluiten. Overal werd de hoop van het jonge Italië op de wreedste wijze beschaamd. De Romeinen wanhopig strijdend onder Mazzini en Garibaldi, werden door een fransch leger inge-

sloten. De treurige avonturier van Straatsburg en Boulogne, voorzitter van het fransch Gemeenebest, achtte zich geroepen de romeinsche republiek te vernietigen — Oudinot bezette op den 3 Juli 1849 Rome en deed Pius IX terugkeeren.

Eindelijk werd ook het fiere Venetië weder gekluisterd door Oostenrijk, nadat reeds vroeger (17 Mei) het morrend Sicilië door de troepen van den napelschen bommen-Koning was geteisterd.

De restauratie was dus in vollen gang — de eenheid van Italië enkel eene utopie van goedhartige dwepers — een geografisch begrip!

Maar Victor Emanuel bleef getrouw aan de leuze: Italia fara da se! en begon de door zijnen vader aan Sardinië geschonken konstitutie tot een beteekenisvol feit te maken, toen hij de geestelijke rechtsmacht ophief, de Sardiniërs onder bescherming van de staatswetten stelde en het burgerlijk huwelijk invoerde. Aan zijne zijde staat nu weldra de grootste staatsman van het jonge Italië: Cavour, terwijl in geheel Europa de reakte tegen den kortstondigen vrijheidsdroom van 1848 en 1849 wordt waargenomen. In Engeland trad Disraeli op (1852), in Frankrijk werd op meineed, ijzer en bloed een tweede keizerrijk gebouwd, terwijl men mannen als Thiers, Charras, Victor Hugo, Changarnier tot eeuwigdurende of tijdelijke ballingschap veroordeelde.

Geheel Italië zuchtte op nieuw onder het despotisme van allerlei kleine tyrannen, waarvan er een, Karel III, Hertog van Parma, een engelsch koetsier door de Hertogin op den troon geplaatst, in eene uitbarsting van volkswoede den dood vond. Dezelfde verbeten woede uit zich soms op het onverwachtst. — Pianori poogt den moordenaar der romeinsche vrijheid te dooden (23 April 1855), immers Lodewijk Napoleon had in zijne jeugd te Florence en Rome een werkzaam deel genomen aan de geheime samenkomsten der Carbonari — en nog altijd duurde de fransche bezetting van Rome voort.

Cavour vergezelt intusschen zijn Koning naar Londen en Parijs, om een bondgenootschap ter bevrijding van Italië tot stand te brengen. Palmerston, die Disraeli opvolgde, beweegt den ridderlijken Koning tot eene aansluiting bij de

westersche mogendheden, die den Krimoorlog voeren; weldra geleidt La Marmora de bersaglieri naar de bastions van Sebastopol. Ondanks de fransch-engelsch-italiaansche alliantie, vervolgt de Nemesis den plebiscitairen Keizer en staan Tibaldi, Bartoloni en Grilli hem op nieuw naar het leven.

De Napolitanen morren gedurig luider tegen het vrome schrikbewind van den bommenkoning, die zich niet meer in zijne hoofdstad durft te vertoonen en zich in een slot terugtrekt. Bij het bezoeken der opera te Parijs barst nu de helsche machine van Orsini, Pieri, Gomez en Rudio in de nabijheid van den December-man los, de schrik is hem zoo hevig om 't hart geslagen, dat hij met Cavour te Plombières plannen beraamt voor Italiës eenheid. (1858). Op Nieuwjaarsdag 1859 spreekt hij dreigende woorden tegen den oostenrijkschen gezant, Baron von Hübner — en Victor Emanuel waant voor de eenheid van Italië te arbeiden, nu hij de hand zijner fiere dochter Clotilde aan den man toestaat, dien de volksluim niet anders dan Plon-Plon heeft genoemd.

Maar nu is de teerling tevens geworpen.

Frankrijk en Sardinië gaan Oostenrijk beoorlogen. Garibaldi, de wakkere paladijn van het verdrukte Italië komt met zijne Alpenjagers ten tooneele. Magenta wordt een vreugdedag voor het jong Italië (4 Juni 1859), Victor Emanuel doet zijn zegevierenden intocht binnen Milaan. Massa, Carara, Parma, Modena verjagen hunne despootjens en kiezen de zijde van Italiës aanstaanden Koning. De hevige worsteling van Solferino (24 Juni) bevestigt de behaalde voordeelen.

Wel wordt de vrede van Villafranca al te snel gesloten, wel moet de edele Cavour voor den franschgezinden Ratazzi wijken, maar midden-Italië is voor goed met Sardinië vereenigd en de oostenrijksche invloed in het Noorden gebroken. Er was éene schaduwzijde — Savoye en Nizza moesten aan den franschen Keizer worden afgestaan, daar de belangelooze beschermer van Italiës eenheid toch niet met leege handen in Parijs kon terugkeeren.

Maar Victor Emanuel had reden tot danken. Pius banvloekt het jonge Italië, het eerste italiaansche parlement komt

te Turijn bijeen (3 April 1860). Cavour treedt weder tijdig aan 't hoofd van het kabinet op. Eene gelukszon schijnt lachende over het geheele italiaansche vaderland. Messina en Palermo vertrappen den bourbonschen standaard. Daar nadert Garibaldi met zijne vrijwilligers, landt op Sicilië en aanvaardt het diktatorschap in naam van Victor Emanuel. Vergeefsche tegenstand van het pieuze absolutismus. Frans II heeft afgedaan. Garibaldi trekt triumfeerend binnen Napels (7 September 1860). Victor Emanuel en Cialdini naderen uit het Noorden en verslaan Lamoricière, die zich met grooten ophef aan het hoofd van het pauselijk leger had geplaatst. Het grootste deel van de pauselijke staten wil zich bij het Italiaansche vaderland aansluiten, de ridderlijke Koning Victor Emanuel en de koninklijke ridder Garibaldi trekken onder oorverdoovenden bijvalsjubel binnen Napels.

Van nu af is er geen Koning van Sardinië meer.

Victor Emanuel wordt in het parlement met den titel van Koning van Italië begroet — de volksvertegenwoordigers kondigen bij plechtig besluit aan, dat Rome de hoofdstad van het vaderland zal worden. Weemoedige gedachte, dat Camillo Cavour, de edelmoedigste zoon van Italië, de praktische tenuitvoerlegging van dit besluit niet mocht beleven. Hij stierf in den zomer van 1861 en werd eerst door Ricasoli, weldra door Ratazzi opgevolgd, niet vervangen.

Garibaldi wil nu naar Rome, maar wordt door de troepen van Victor Emanuel bij Aspremonte tegengehouden — daar de uiterst franschgezinde Ratazzi den toorn van Frankrijk vreesde. Inderdaad deed zich nu de noodlottige zijde van de fransche alliantie gevoelen; de fransche troepen bleven voortdurend te Rome. Italië moest geduld oefenen. Reeds wordt de zetel van de regeering naar Florence overgebracht (3 Februari 1865) en vieren de Florentijners met heel 't liberaal Italië het jubelfeest van Dante.

De oorlogen van 1864 en 1866 hadden de hoop van Koning Victor Emanuel levendig gehouden. In 't geheim had hij zich bij Pruisen aangesloten, nu het Oostenrijk gold, zijn aartsvijand. Ditmaal scheen de oorlogskans zich tegen hem te zullen verklaren. Maar wonderbaar werd hij gered door de

groote nederlaag van zijn oostenrijkschen tegenstander. De uitkomst is boven alle beschrijving gelukkig. — Venetië! zoo lang vertrapt en getergd, kan zich eindelijk bij het italiaansche vaderland aansluiten. En toen in 1870 de goddelijke Nemesis den franschen Keizer in den afgrond van schande en bloed stortte, die Sedan heet — toen hieven de Romeinen een eindeloos gejuich aan. Want de bersaglieri van Victor Emanuel hadden de pauselijke zoeaven voor altijd verjaagd.

En thands wordt in de hoofdstad van Italië het schoone zilveren feest van 's Konings regeering gevierd met die blakende, brandende geestdrift, welke het licht te roeren, dankbaar zuidelijk gemoed zoo treffend onderscheidt. Victor Emanuel heeft woord gehouden. Voor 25 jaren vond hij Italië in slavernij; hij heeft zijn schoon vaderland de vrijheid, een zelfstandig bestaan teruggegeven. En daarom zal zijn naam in zegening blijven bij het nageslacht naast de edelste namen van Italië: Dante, Manzoni, Cavour zullen in één adem genoemd worden met den Re galantuomo.

IETS NATIONAALS.

Iets Nationaals. — Eene optimistische beschouwing van het kroningsfeest. — Vijf-en-twintig jaren van voorspoed en vrede. — Laurieren op het gebied van schilderkunst en letteren.

„Nederland was groot in de zeventiende eeuw — maar het tegenwoordig Nederland.... neen!"

„Nederland is een roofstaat.... there is something rotten...."

„Onze letteren kwijnen, de oude dichters zwijgen, een nieuw geslacht komt niet opdagen!"

Niet zeldzaam hoort men van tijd tot tijd eene van deze drie

verzuchtingen. 't Is of er een genoegen in gevonden wordt, om overal zwarte plekken aan den nederlandschen hemel te ontdekken, om gedurig de vinnigste kritiek op eigen gebreken en zwakheden toe te passen, om te smalen op al wat er tegenwoordig tusschen de Schelde en den Dollart plaats grijpt.

De Republiek der geüniëerde Gewesten heeft schitterende tijdvakken in hare geschiedenis — maar hoe zwart is de schaduw ter zijde van al dat luisterrijk licht.

Hier Maurits van Nassau met de dappere ruiters van de Baxen en de van Balens Albertus en Isabella verpletterend bij Nieuwpoort, ginds een schavot op het Binnenhof, waarop het zeventigjarig hoofd van Barneveld vallen zal. Hier de witte vederbos van Frederik Hendrik, wapperend in de loopgraven voor den Bosch en Maastricht, ginds het „Delftsche orakel" op vreemden bodem den laatsten adem uitblazend in ballingschap. Hier de ronde de Ruyter en de fijne Cornelis de Witt in de kajuit van den Royal Charles eene blijde boodschap richtende aan de Hoog Mogenden, ginds op de Plaats eene galg, waaraan de deerlijk verminkte lijken van beide de Witten door het dierlijk haagsche grauw worden opgeheschen.

Altijd den lof te verkondigen van het voorgeslacht dreigt ten slotte eentonig te worden. Ieder kent ze, die lofredenaars van de zeventiende eeuw, die, soms zeer welsprekend, het zelf gemunt hebben op onze gestalte en onze gelaatstrekken en luide verklaren, dat er nu geen poorters en schutters meer gevonden worden, zooals weleer pozeerden voor Bartholomeus van der Helst en Frans Hals.

Men neme er de proef eens van, men kleede een vijftal mannen van goeden wil en geoefenden kunstsmaak met den breedgeranden zwarten hoed van 1650, men steke ze in 't zwart fluweel, men binde ze den breede, witten befkraag met witte akertjens voor, men plaatse ze voor eene tafel met eene roodkleurige draperie er over, men kieze een behoorlijk licht en nog op dit oogenblik verschijnen de Staalmeesters van Rembrandt voor onze oogen.

Den lof te prediken van vroegere eeuwen en geslachten moge iets aantrekkelijks bieden voor kritische geesten, die

een bizonderen ader voor gispen en afbreken bezitten, er kan geene zwarigheid gevonden worden in eene eerlijke poging tot waardeering van den tegenwoordigen toestand.

Midden in Bloeimaand, als de zoele lentewind het frissche groen in bosch en beemd vol zalige weelde zal kussen en de nachtegaal zal orgelen op de jonge twijgen, zal er in Nederland een groot feest worden gevierd. Zou het dan wellicht voegzaam zijn een woord van tevredenheid te richten tot het heirleger der pessimisten?

Mij dunkt de nederlandsche Maagd zou er wellicht in toestemmen, als men haar een adres van gelukwensching ter hand stelde en haar verzocht, dit aan het geëerbiedigde Hoofd van onzen Staat op te dragen. In verbeelding hoor ik reeds eenige zinsneden uit dit nationaal adres:

„Sire! Er zijn vijf-en-twintig jaren voorbijgegaan, sints uwe Majesteit gekroond werd in de hoofdstad!

„Nederland heeft in dit tijdvak lief en leed doorleefd van allerlei aard, maar Nederland behoort dankbaar te zijn, er was meer licht dan schaduw!

„De Grondwetgevers van 1848 bevestigden den band, die Nederland en Oranje sinds eeuwen bond — de geschiedenis der vervlogen vijf-en-twintig jaren kan het luisterrijk staven. Telken jare bijna bekrachtigde Uwe koninklijke hand wetten, die ons nationaal-maatschappelijk leven eene ruimere, gezondere ontwikkeling waarborgden.

„In 1850: de Kieswet, de Provinciale wet, de Scheepvaartwetten; in 1851: de Gemeentewet; in 1854: het Regeeringsreglement voor onze schoone koloniën in Oost-Indië, de Armenwet; in 1855: de wet op de afschaffing van de gemaalbelasting, de wet op het recht van vereeniging en vergadering; in 1857: de wet op het Lager onderwijs; in 1860: de veelomvattende wet tot aanleg van Staatsspoorwegen; in 1862: de wet tot vrijmaking der slaven in West-Indië, de grootsche wetsontwerpen tot doorgraving van Holland op zijn smalst en tot opening van eenen weg te water tusschen Rotterdam en de zee, de wet op den Raad van State; in 1863: de wet tot aanleg van Spoorwegen op Java, de wet op het Middelbaar Onderwijs; in 1864: het Regeeringsreglement van Suri-

name en Curaçao; de Komptabiliteitswet, de Geneeskundige wetten; in 1865: de wet ter afschaffing van Gemeente-akcijnsen; in 1869: de wet ter afschaffing van het Dagbladzegel; in 1870: de wet ter afschaffing van de Doodstraf, de Agrarische wetten voor Oost-Indië; in 1874 eindelijk zal het Uwer Majesteit wellicht eerlang behagen Uw koninklijk zegel te hechten aan de Vestingwet.

„Slechts de voornaamste maatregelen van wetgeving uit de vervlogen vijf-en-twintig jaren zijn hier opgesomd, talrijke vrijzinnige en nuttige traktaten en handelsverdragen worden slechts in 't voorbijgaan aangestipt.

„Nederland heeft daarenboven onder Uw bestuur gebloeid in allerlei opzicht. De bronnen van inkomsten vermeerderen, de staatsfinantiën boden voortdurend heugelijker uitkomsten. In 1852 werd in de hoofdstad het standbeeld voor Rembrandt, den Koning onzer schilders, in 1867 een pronkbeeld voor Vondel, den Prins onzer dichters, opgericht. Rotterdam zag beelden van Tollens en Hogendorp, Brielle een gedenkteeken van het heldenfeit der Geuzen op den 1 April 1572, Delfshaven een monument voor Piet Hein, Heiligerlee een standbeeld voor Uw doorluchtigen voorzaat, Graaf Adolf van Nassau verrijzen. Een der pleinen van uwe rezidentie getuigt van onzen jubel bij het herdenken van onze verlossing vóór meer dan vijftig jaren — de geboorte van onzen Staat als Koninkrijk, als konstitutioneel Koninkrijk Nederland.

„Wat al groote werken werden niet in het laatste vierendeel dezer eeuw op nederlandschen bodem ondernomen. De droogmaking van het Haarlemmermeer werd voltooid in 1853, de Rhijnspoor tusschen Utrecht en Rotterdam in 1855 geopend, sinds 1860 werden reusachtige werken voor den aanleg van Staatsspoorwegen ondernomen, de verbazingwekkende spoorwegbrug over het Hollandsche Diep geworpen, de Maas, de Waal, de IJsel door stoute ijzeren bruggen in boeyen geslagen, Amsterdam en Rotterdam vangen reeds aan met ongeduld de hand naar zee uit te strekken.

„Bij zooveel leven en bedrijvigheid op stoffelijk gebied, ontbrak het ons niet aan de liefelijkste en troostrijkste uitin-

gen van den nederlandschen kunstgeest. Met fierheid roemen wij op onze schilderschool, juichen wij onzen Israëls toe, als hij het stille leven en het stille lijden van onze strandbewoners op zijne wonderschoone doeken toovert, roemen wij onzen Bosboom, ruimte scheppend onder de statige kerkgewelven en pilasters voor den moeden geest, die onder de raadselen des levens dreigt te bezwijken; hebben wij onzen David Bles lief, die schalks schertsend al den humor der achttiende eeuw begreep, waardeeren we onzen Bisschop, wien Rembrandts kleurharmoniën gestaag voor den geest zweven in den karakteristieken kring van het leven te Hindelopen, en steeds verheugen we ons in nieuwe, frissche krachten, of in jongere openbaringen van oude en geliefde meesters, niet allen bij name te noemen, al zijn wij fier op onze Tademas, onze Mesdags, onze Verveers, onze Allebes, onze Vogels, onze Van den Bergs, onze dames Van de Sande Bakhuyzen, Roozenboom, Vos en Haanen.

„De nederlandsche letteren hebben niet minder gestreefd, om deze laatste vijfentwintig jaren als een tijdvak van bloei te kenmerken. De nederlandsche geest heeft wellicht het allerkrachtigst getuigd op dit gebied. Kent niet ieder Vader Jacob van Lennep, met zijn onuitputtelijk goede luim, zijne degelijke studiën op Vondel en zijne klare, eenvoudige vertellingen uit den goeden ouden tijd? Da Costa zong zijn „Nieuwpoort" nog in deze periode en Hildebrand vergat de belofte niet in zijne „Camera" vroeger geschonken. Heel Nederland luisterde naar den dichter der „Leekedichtjens", omdat ieder een onbegrensde, onbesnoeide geestdrift durfde te uiten voor den dichter van den „Sint-Nikolaasavond" en van „Benjamin-af". Het kunstkleurig proza van Vader Potgieter ontbrak evenmin als de pittige historieschetsen van zijn vriend Schimmel, en de elegante, fijne studiën van mevrouw Bosboom-Toussaint legden ieder het stilzwijgen op, die aan de nederlandsche auteurs oefening van kunstsmaak of innigheid in de motiveering van de teederste aandoeningen des harten had durven ontzeggen, Telken jare kwamen nieuwe priesters offeren aan het auter dezer

kunst: de Schoolmeester, Piet Paaltjens, Busken Huet, Multatuli, Vosmaer, Cremer.... het is onmogelijk ze allen zelfs maar te noemen!"

Tot dusver het nationaal adres, 't welk ik hoorde in mijne fantazie.

Mocht de nederlandsche Maagd ooit zulk een stuk aanbieden — wellicht, dat een of ander onzer minst pessimistiesch gezinde staatsburgers 't verlangen openbaarde het mede te onderteekenen!

SCHULTZE EN MÜLLER IN NEDERLAND.

Schultze en Müller in Nederland. — Een laf pamflet. — Duitsche grootspraak. — Teekeningen van den tijd.

Mei 1874.

Schultze en Müller zijn vrij populair.

Mocht de kortswijl van hunne gesprekken niet altijd van goeden huize zijn, hunne reisavonturen minder belangwekkend voor lezers, die een weinig goeden smaak bezitten, hunne namen en heldendaden zijn bekend en gewaardeerd overal, waar de Kladderadatsch wordt gelezen en genoten.

Zoodra evenwel een duitsch uitgever op het denkbeeld komt, om aan de alom bekende namen van Schultze en Müller eene doorloopende persiflage aan Nederland te verbinden, wordt deze populariteit bedenkelijker. Juist verscheen een „Schultze und Müller in Holland," als er reeds tal van dergelijke reistochten door het beroemde tweemanschap in al de deelen der beide halfronden het licht heeft gezien.

Al wat hatelijk, leelijk, boosaardig of onzinnig van Nederland wordt gelogen of gelasterd, vindt eene echo in dit boekjen. Natuurlijk wordt de boertige hekeling van de genoemde reizigersfirma wel geen nationale ramp voor Nederland, maar toch is het een stuitend verschijnsel. Onze landgenooten doen steeds hun best eenige ruimere kennis over Nederland in Duitschland te verspreiden — nog onlangs schreef de heer de Beer uit Goes een voortreffelijk artikel in een duitsch tijdschrift, en voortdurend vindt men bij de Duitschers een zeer hoog oordeel en een zeer laag vooroordeel over Nederland.

Geleerde mannen zelfs verspreiden in hunne reisschetsen de zonderlingste voorstellingen over ons vaderland. Karl Gützkow verhaalde eene menigte van onjuistheden in zijn „Hollandgang". — Thands komen de Schultzes en Müllers ons nog met de „fine fleur" van hunne spotternijen tergen.

't Is alles reeds lang gezegd en herhaald: Nederland heeft vier goede eigenschappen: kaas, boter, visch en aardappelen — voor de rest: „hört bei ihnen die Gemüthlichkeit auf!" Daarmee is als het ware het duitsch ultimatum gegeven. Bovendien hebben we in Nederland geene „Droschken" en geene „Stiefelknechte" en daarom deugt ons land niet. Gützkow klaagt er steen en been over. Bij Schultze en Müller gaat het nog treuriger toe. Nederlandsche vrouwen en mannen moeten de alleronaangenaamste verwijtingen hooren. De goudasche pijpen schijnen een steen des aanstoots, schoon ze bijna geheel uit het gebruik verdwenen zijn. 't Is onmogelijk alle zoutelooze aardigheden op te tellen, die steeds ten koste van onze nationaliteit zijn voorgedragen en bovendien is het onmogelijk al de onjuistheden te weerleggen, die sints ettelijke jaren in de europeesche pers de ronde doen.

Erger is het, wanneer de aanvallen zich zelfs op het aanstaand Kroonjubilee richten en Müller aan Schultze verhaalt, dat de natie een geschenk zal aanbieden, bestaande uit eene pijp van platina met diamanten bezet, of uit eene pyramide van atchineesche beenderen. In het algemeen schijnt de geschiedenis onzer koloniale politiek Duitschland veel stof tot kritiek aan te bieden. Dat de „mijnheers" of zoo als een

hamburgsch blad ons noemt: de „Jantjes-kaas” het hoofd stieten tegen den Kraton, dat in onze rezidentie een merkwaardig failliet plaats greep, strekt thands ook aan Schultze en Müller tot uitgangspunt voor grove ironie. En daarbij wordt nooit vergeten, dat eenige smakelooze auteurs met eene ouderwetsche aardigheid Duitschland Moffrika hebben genoemd.

Een paar malen had ik de gelegenheid eenige duitsche ideeën over Nederland te hooren, die mij op de ongedwongenste wijze openbaarden, hoe er soms over mijn vaderland wordt gedacht.

't Was te Hamburg. Een heerlijke zomeravond had langen tijd de wandelaars rondom het Alster-bassin verzameld. Schooner stadswandeling dan langs den reusachtigen Alster-dam bestaat er wellicht niet in Europa. Het drokke op- en afvaren der geïllumineerde stoombooten, de altijd woelige en bonte menigte van voorbijgangers, boeyen voortdurend de aandacht van den vreemdeling. Geheel verdiept in de studie van dit voor mij nieuw tafereel werd ik aangesproken door een burgerman, die mij om vuur voor zijn cigaar vroeg. Ik maakte van de gelegenheid gebruik, om hem eenige tegenvragen te doen. Hij antwoordde zeer hupsch en voegde er aanstonds bij:

„Sie sind wohl ein Fremder?”

En als in één adem ging hij voort:

„Doch kein Franzose?”

Toen ik hem gerust had gesteld, volgde een stroom van woorden:

„Also Sie sind Holländer! Dann haben Sie die dumme Geschichte von Atchin mitgemacht....”

't Was in Augustus van 1873 en ik kon hem dus alleen het waarschijnlijk gelukkig gevolg onzer tweede expeditie voorspellen – maar hij wilde er niet naar luisteren en sprak zeer uit de hoogte over ons onvermogen om onze groote kolonieën te beheeren. Daarna kwam nog eene vinnig uitgesproken waarschuwing tegen onze nederlandsche pers.

„Das ewige Zeitungsschreiben!” – riep hij uit, terwijl hij mij verbaasd liet staan. „Nemen Sie sich in Acht, sonst wird der Bismarck Sie ruhig annektiren müssen!”

't Was maar een slechtrecht burgerman met een pet op 't hoofd, deze tinnegieter van het trottoir, waarvoor het beschaafde Duitschland wellicht de schouders zou ophalen, doch hij sprak op ruwe wijze uit wat duitsche hoffelijkheid gewoonlijk verzwijgt.

Eene andere maal zat ik aan de open tafel te Berlijn. 't Was in den zomer van 1871. Alles was vervuld van den roem der duitsche wapenen. Juist eenige dagen vroeger had het pruisische leger zijn triumftocht door de hoofdstad gehouden. Het gesprek der tafelgasten was natuurlijk aan militaire stoffen gewijd. Een oudachtig heer met een gouden bril keek van tijd tot tijd verstoord naar ons heen, als men de namen van Bismarck, Moltke of Von Rhoon met bewondering noemde. Eindelijk scheen hij al den lof moede en riep uit: „Aber die Franzosen haben auch vieles geleistet!"

Niemand der Duitschers, die dit tegensprak.

Ik waagde echter eene bescheidene bedenking, herinnerde aan het „coeur leger" van Emile Ollivier, aan de fijne verstandsontwikkeling van Benedetti, aan de slobkousen en de knoopen van Leboeuf, aan de kogeltjens van Saarbrücken en aan de kapitulatie van Metz. De oude heer met den gouden bril werd zeer onrustig en schudde stilzwijgend het hoofd.

„Ja, so reden sie jetzt...." begon hij.

Ik poogde hem beleefd duidelijk te maken, dat ik geen Pruis, maar een Nederlander was.

„Sie sind Holländer und kein Franzosen-freund? Ich bin auch Holländer!"

Het geheele gezelschap barstte in lachen uit. De oudachtige heer met den gouden bril had reeds drie weken lang aan de tafel pogen te bewijzen, dat Nederland eene onafgebroken bewondering aan Frankrijk betoonde, en de eerste Nederlander, die hem in Berlijn ontmoette, zoude juist het tegendeel volhouden.

Het zijn zulke Nederlanders als de oudachtige heer met den gouden bril, die de onvriendelijke en ironische stemming in Duitschland nieuw voedsel geven. Wat baat het of een man van degelijke wetenschappelijke ontwikkeling, als Op-

zoomer, het goed recht van Duitschland bepleit, ten slotte blijven wij Nederlanders steeds de „ongemoedelijke" voortbrengers van kaas, goudsche pijpen en jenever.

En de schuld ligt niet alleen aan Duitschland.

Als Schultze en Müller allerlei hatelijkheden over Holland zeggen en de tinnegieters van de hamburgsche bourgoisie ons „annectiren", dan bedenke men hoe herhaaldelijk onze dagbladpers in hare minst verhevene tolken Duitschland heeft beschimpt en verdacht gemaakt.

Er is meer. De fransche sympathiën in Nederland strekken niet om ons prestige als volk te verhoogen. Nog gestadig doen zich lofredenaars voor van het tweede keizerrijk, als wilden wij de loef afsteken aan Engeland en het engelsche hof, waar men de deerniswaardige overblijfselen van het Bonapartismus met bloemen en festoenen nog eenigszins oogelijk poogt te maken.

Clement Duvernois was in 1870 minister van den man, welken de gamins Badinguet noemen, en ieder weet hoedanige treurige beruchtheid thands aan dien zwendelaar in verband met Nederland toekomt. Nederlandsche namen zijn genoemd, sints de bonapartistische ex-minister in Mazas gevangen zit, toespelingen worden gemaakt, die alles behalve vleyend zijn voor de nationale eer. Dit alles maakt in Duitschland een hoogst ongunstigen indruk — de Kölnische Zeitung heeft het onverbloemd uitgesproken.

Schultze en Müller mogen met hunne potsierlijke aardigheden nu juist wel geen toongevers zijn in Duitschland, het ware te wenschen, dat er eerlang eens iemand gevonden werd, die een goed boek als Sicherers „Plaudereien über Holland" aan de overzijde van den Rhijn meer bekend maakte. Vele Duitschers vonden steeds gastvrije ontvangst op nederlandschen bodem — mij blijft de hoop, dat een van dezen het voorbeeld van den heer de Beer zal volgen en weldra weder in een der duitsche tijdschriften de blufferige reizigersgrootspraak van Schultze en Müller zal tot zwijgen brengen.

HET SCHOONE FRANKRIJK.

Het schoone Frankrijk. — Het aftreden van de Broglie. — De hoop der Bonapartisten. — Zeker openhartig jonkman en zijne partij.

De Hertog de Broglie is eindelijk afgetreden.

Bijna een geheel jaar behield hij de op 24 Mei 1873 bij verrassing veroverde portefeuille.

Op dien dag slaagde de meerderheid der Nationale Vergadering er in, om een soort van parlementairen coup d'état tot stand te brengen. Thiers moest van het staatkundig tooneel verwijderd worden. En om aan de rechtvaardige grieven van de Republikeinen te gemoet te komen, riep men een geheel geïmprovizeerden Staat in 't leven: het Septennium onder Maarschalk Mac-Mahon, waarbij zelfs de naam van Republiek zorgvuldig vermeden werd.

De Hertog de Broglie wilde gedurende dezen tusschentijd zooveel mogelijk aan de restauratie van de konstitutioneele monarchie onder de Princen van Orléans arbeiden, en wel in streng klerikalen-konservatieven geest. Dit ideaal zou aan niemand behagen, noch aan de liberale Orléanisten, noch aan de Legitimisten pur sang, noch aan de Republikeinen, noch eindelijk aan de kleine kudde van Bonapartisten, die tot verbazing van enkele eerlijke lieden nog eene plaats hadden weten te veroveren in de Nationale Vergadering.

Zoolang de Broglie aan het bewind was, zwom men te Versailles in eene zee van dubbelzinnigheden. Het Septennium zou georganizeerd worden: er zou eene septennale konstitutie ontworpen worden, de strijd der partijen zou blijven rusten. En nooit te voren werd er meer gekomploteerd, overvloediger gekonspireerd, dan na 24 Mei. De Legitimisten ondervonden smartelijke teleurstellingen, de Orléanisten, zoowel de nagemaakte met de klerikale tint van De Broglie, als de eigentlijke Orléanisten, leden schipbreuk met hun hertogelij-

ken aanvoerder, de Republikeinen bleven wachten, tevreden, zoo men voor 't minst het bestand tusschen de partijen eerbiedigde, de Bonapartisten weerden zich dapperder dan ooit en wisten gedurig van hunne eerbiedwekkende plannen te doen spreken.

Thands is de groote vraag: wat zal er van het „schoone" Frankrijk worden — wat nu?

Volgens konstitutioneel gebruik zou de regeering moeten overgaan naar de oppozitie en uit de republikeinsche linkerzijde zou een ondubbelzinnig republikeinsch ministerie behooren gevormd te worden. Ook de stem der openbare meening zou deze oplossing van de krizis met welgevallen kunnen prijzen, daar al de gedeeltelijke verkiezingen sints 1872 in republikeinschen geest zijn uitgevallen. Doch alleen het denkbeeld van een ministerie uit de republikeinsche linkerzijde zou genoegzaam zijn, om de verspreide fragmenten der vroegere konservatieve meerderheid weder bijeen te brengen. Zelfs zou men waarschijnlijk, ter vermijding van grooter kwaad, de Broglie kunnen uitnoodigen zijne roemlooze loopbaan te vervolgen.

Inmiddels worden onderhandelingen aangeknoopt met een soort van middenman, die ondervoorzitter der vergadering is — en terwijl de heer De Goulard manoeuvreert, wacht het arme, schoone Frankrijk. Sints het op den 4 September 1870 het onteerende juk der Bonapartes van de schouderen wierp, is er nog geene bestendige regeering gevestigd. De Republiek wordt wanhopig bestreden door de vereenigde monarchalen, die elkander onderling verscheuren — en niets rest het naar rust en bestendigheid hijgende vaderland, dan..... zich aan de voeten te werpen van den knaap, die te Saarbrücken pruisische kogels heeft opgeraapt.

Men zou verwachten, dat bij deze veronderstelling een blos der pijnlijkste verontwaardiging de wangen van elk rechtgeaard Franschman zou purperen — geenszins! Er zijn Franschen, die als hunne partikuliere meening luide verkondigen, dat binnen eenige jaren een Napoleon IV op den hersteldden troon zijns onbesproken vaders zal zitten. De Hertog d'Audiffret Pasquier die bij Mac-Mahon er op aan-

dringt geen enkel Bonapartist in het nieuw te vormen ministerie toe te laten, geeft een uitmuntend voorbeeld. Hij staaft, dat er in het schoone Frankrijk nog mannen bestaan, die voor de eer van hun zwaarbeproefd vaderland weten te zorgen.

Intusschen vertoonen zich bedenkelijke teekenen.

Het jonge mensch, 't welk de engelsche dagbladen niet ophouden den keizerlijken prins te noemen, heeft op zijn verjaardag (16 Maart 1874) voor eene uitgelezene schaar van Bonapartisten te Chislehurst gesproken. Na deze aandoenlijke plechtigheid heeft de achtenswaardige Rouher het schibbolet voor Frankrijks toekomst uitgesproken: Republiek of Keizerrijk. Niet zonder zekere handigheid werd op Camden-House van eene volksstemming gewaagd. Men weet zeer goed, dat de monarchale partijen daar niet van willen weten en heeft dus goed schermen met woorden. Volksstemmingen waren het Bonapartismus alleen gunstig, wanneer er over leger en vloot kon beschikt worden, wanneer het geheele raderwerk van prefekten, onderprefekten en maires oprecht bonapartistisch was.

Het ministerie de Broglie heeft al stillekens koren naar den molen van Rouher gedragen. Bij benoemingen werden Bonapartisten zonder schaamte bevoorrecht. Zelfs maarschalk Mac-Mahon zou, naar men beweert, te Parijs een schrijven van het jonge mensch op Camden-House ontvangen hebben, waarin deze aan den ex-dienaar zijns vaders verzekert, dat: „zijne aanhangers de organizatie van het Septennium niet zullen tegenwerken, mits de maarschalk van zijn kant aan de vreedzame propaganda van het Bonapartismus geene hinderpalen in den weg legge". Men zegt, dat Mac-Mahon dezen brief in den ministerraad heeft voorgelezen en er bijvoegde: „Ziedaar ten minste een openhartig jong mensch, die het mij niet lastig zal maken."

Reeds worden er goudstukken met het borstbeeld van dit openhartig jong mensch geslagen, en voor de aanstaande verkiezing in het departement Nièvre treedt een ex-stalmeester van den overleden ex-Keizer, zekere heer de Bourgoing, als kandidaat der Bonapartisten op.

Men ziet het: der vreedzame propaganda van het Bonapartismus wordt niets in den weg gelegd.

Wat zal door deze vreedzame propaganda gepredikt worden?

Zal men den lof verkondigen van den eersten goedertieren Keizer, die een groot deel van zijn volk op vaderlijke wijze den eeretitel van „kanonnenvleesch" waardig keurde?

Zullen zij wellicht de heldenfeiten van Straatsburg en Boulogne bezingen?

Zullen zij jubelen over de heerlijke dagen van 2, 3 en 4 December 1851, toen het er in 't geheel niet op aankwam, of een duizendtal fransche burgers meer of min werden vertrapt door de kavallerie, verpletterd door de kanonnen, omgebracht door de beschonken infanteristen?

Zullen zij hoog opgeven van den schitterenden tweeden Keizer, die te vergeefs de hand vroeg van europeesche Vorstinnen, als Carola Wasa, als de Vorstin van Leuchtenberg, als de schoonzuster der spaansche Koningin, om ten slotte in 't huwelijk te treden met een harer hofdames, Eugénie de Montijo?

Zullen zij wierook branden voor deze laatste, die haar echtgenoot tot den oorlog met Pruisen in 1870 heeft gedwongen en ruimschoots de vruchten heeft geoogst van een kamp, dien zij met beminnelijke luchtigheid: „ma petite guerre" genoemd heeft?

Zullen de propagandisten Mexiko noemen — spreken van den gefusilleerden Maximiliaan, van de krankzinnige Charlotte, van Bazaines belangeloosheid en van al de generaals, die sedert den 2 December hunne diensten niet onbeloond hebben gelaten?

Zullen zij de groote mannen van het tweede Keizerrijk met lauweren bekransen en opgetogen gewagen van Saint-Arnaud, die het geluk had niet opgemerkt te worden door den strafrechter, van de Morny, die zijn meester heeft gezocht in de diplomatie en in het kaartspel, van de Persigny, die zijn fransch fatsoen te Berlijn deed bewonderen, van Pietri, die een zwart kabinet instelde, waar het briefgeheim werd geschonden, van Dokter Conneau, die voor alle kwalen een middel wist, van Clément Duvernois, welken al hunne lofzangen niet uit Mazas zullen tooveren, noch beschutten voor een welverdiend vonnis in zake van escrocquerie?

Zullen... maar ik vraag niet verder.

Het tweede Keizerrijk, dat des anderen daags na Sedan reddeloos verloren scheen, heeft op nieuw lofredenaars gevonden door de onhandigheden zijner tegenstanders, door de onverbloemde zelfzucht der politieke spekulanten van alle richtingen.

Onhandige staatslieden sterven in Frankrijk niet zeldzaam een vroegtijdigen dood. De hemel beware echter het schoone Frankrijk voor de welbekende handigheden eener aanstaande bonapartistische restauratie.

ORANJE EN AMSTERDAM.

„Ay lieve, sie doch eens 't gedrang
Van 't vrije Nederland met sang
En spel voor Hollands heyland krielen:
Hoe burgers en hoe boeresielen,
Hoe oud en jong, hoe vrou en maegd,
Al lachend door malkandren zwieren:
Hoe vrolyck steên en dorpen vieren,
En luyen in 's verwinners feest."

VONDEL.

't Was in Februari 1628.

De stad Amsterdam verwachtte een doorluchtig vorst uit het huis van Oranje.

De tijden waren voor Amsterdam niet zoo gunstig, als thands. Feest werd er eigentlijk niet gevierd. De Burgemeesteren en Schepenen waren min of meer in verlegenheid. Men verkeerde in den treurigen tijd der kerkelijke twisten. De Remonstranten hadden, nu Prins Frederik Hendrik den stadhoudersstaf zwaaide, moed gevat. Zij veroorloofden zich in stilte bijeen te komen.

Intusschen planten de kalvinistische predikanten hun goma-

ristischen standdaard met smakeloozer kabaal dan thands, doch met geheel dezelfde onverkwikkelijke aanmatiging. De vermetelheid van een hunner, van den afkeerwekkenden Smout, ging zoo ver, dat hij van den kancel het grauw aanvuurde, om zich met „de steenen van de straat" recht te verschaffen tegen de Remonstranten. Natuurlijk volgde er een opstand. De majoor der schutterij, Nikolaes Hasselaer, moest geweld met geweld keeren — er vloeide bloed op 13 April 1626.

Een oogenblik legde zich de storm ter ruste. Maar de verfoeyelijke Smout prees van den kancel de oproerlingen en noemde de geweldenaars: „de instrumenten, die God gebruyckt en aendrijft tot dit gands noodige werck: de verstooringh der ketterije". Zoo werd brandstof op het vuur geworpen, dat twee jaren smeulde en eindelijk in 1628 op nieuw ontvlamde. Majoor Hasselaer maakte nog eens aan 't geweld een eind. Doch de gemoederen bleven vol onrust en nu wendden de Burgemeesteren zich tot Prins Frederik Hendrik.

Op den 10 Februari deed de Stadhouder zijn plechtigen intocht, vergezeld van twee afgevaardigden uit de gekommitteerde Raden: Dirk van Bleiswijk en Jacob van Broeckhoven, omstuwd door een schitterenden stoet van edelen. Aangaande de luisterrijke ontvangst heeft de geschiedenis weinig bizonders verhaald — eene hulde echter werd Frederik Hendrik gebracht, die tegen de schitterendste feestviering van latere jaren in de schaal kan worden gelegd — hij werd verwelkomd door een lierzang van Joost van den Vondel.

„Welkoom, welkoom, Wilhelms zoon,
„Welkoom in mijn Prinsenhof!
„O hoe schateren mijn Saelen
„Nu 't haer beuren magh te onthaelen
„Dit doorluchtig Hollandsch bloed;
„Hier gewonnen, hier gevoed."

Zoo juichte Amsterdam bij monde van haar grootsten burger en edelsten kunstenaar.

„O Doorluchtigste der helden!
„Al te selden, veel te selden
„Sagh U IJ en Amstelstroom.
„Dryemaal over- wellekom!"

En met het meeste recht voegde de poëet er bij — het zou waar blijken, na jaren, na eeuwen —

„Al mijn trouwe Burgerijen
Eenigh in uw komst verblijen."

Mocht misschien het Oranje, Blanje, Bleu niet zoo kwistig wapperen, als thands in deze historische en onvergetelijke Mei-week van 1874, Amsterdam had destijds evenveel recht als nu te zeggen:

„'k Had met veel meer praels behangen
„Uw Doorlughtigheyd ontvangen;
„Maer ick weet wel hoe Ghy acht
„Ware deughd de ryckste pracht:
„Hier meê (lof den Heer der Heeren)
„Kan ick noch een' sael stoffeeren,
„Mannen heb ick soo men 't vraeght,
„Daer myn raed-huys moed op 'draeght."

Zoo prees Vondel Amsterdam in 1628, zoo huldigde hij den Oranje-vorst, schooner dan het bontste feestgejuich der dankbare scharen — en Frederik Hendrik hielp de rust herstellen — de kalvinistische hydra werd voor goed gemuilband.

Is het wonder, dat deze regelen mij door erkentelijkheid aan Vondel en Frederik Hendrik over de lippen kwamen op het oogenblik, dat heel Nederland juicht? Is het wonder, dat er aan een Nassau gedacht werd, die bijna vijfentwintig jaren lang (1625—1647) het kleine Gemeenebest der Geüniëerde Gewesten tot ongekenden luister verhief, nu onze derde konstitutioneele Koning, omstuwd door heel zijn stoet, gesteund door aller liefde, verkwikt door ieders geestdrift, zijn heuchelijk zilveren kroonfeest viert?

Moest daarbij de naam van Vondel niet genoemd worden, die nooit moe was van lofzangen, als het Frederik Hendrik en zijne trouwe, fiere Amalia gold? Heeft één dichter onzer dagen een schooner Meilied gezongen, dan Vondels Oranje-Meilied van 1626:

„O, hoe saligh is 't te duycken
„Onder den Oranjeboom;
„Bij een kristalijnen stroom

„Gouden appelen te pluycken.
„En te ruycken geur en lucht
„Van die schoone Oranjevrucht!"

Was het Vondel niet, die een Princelied aanhief als een verjongd Wilhelmus, die eene Begroetenis schreef met den nimmer te vergeefs gebeden wensch:

„Hollandsche maeghden vlecht Oranje met laurieren!"

die op Frederik Hendriks beeldtenis, op zijn helm, zijn pluim, zijn rusting, zijne sporen, zijn speer, zijn pistool, zijn zwaard, zijn paard en zijn breidel, bijschriften leverde vol geestdrift en zwier, die Amalia van Solms verheerlijkte:

„De Rijnsche muscadel gehuwt aen goude Oranjen",

die eindelijk eene „Geboortklock" deed hooren bij hare verlossing van een zoon, als wellicht later nimmer eenig koningskind zoo schoon heeft ingeluid!

Oranje-Amsterdam-Vondel mochten nu des te eer verbonden worden, omdat de hoofdstad eene Vondelstraat en een Vondelspark bezit, welke door buitengewoon schoone dekoratiën, door eene eerepoort van allerbelangrijkste beteekenis het kroningsfeest niet weinig luister hebben bijgezet. In die eerepoort toch schitterde de wetenschap en het vernuft van Jos. Alb. Alberdingk Thijm, die bewezen heeft, dat de Nassaus van Charlemagne afstammen en dat Nederlands Koningin den goeden graaf Willem III van Holland en Henegouwen onder hare voorvaderen heeft aan te wijzen.

Maar niet alleen blonk het Vondelskwartier uit in het jubelend Amsterdam. Ieder heeft er van getuigd, hoe koninklijk in ieder opzicht de feestdos der hoofdstad was. En terecht! Binnen hare muren zou onze jubileerende Koning den plechtigen stond herdenken, waarop hij vóor vijf-en-twintig jaren ten aanhoore van zijn volk den eed aflegde van trouw aan de Grondwet, toen hij beloofde te zullen doen, wat een goed Koning schuldig is te doen.

De gewelven der Nieuwe Kerk — onze nederlandsche Westminster-Abbey — hebben zijne woorden gehoord — nu, na

vijf-en-twintig jaren, zou hij met rechtmatige fierheid het hoofd mogen opheffen onder diezelfde gewelven, welke zoo vele jaren en eeuwen de asch van een de Ruyter, een Vondel, een Heemskerk, een Van Speyk, een da Costa hebben beschut. De schimmen van onze groote mannen konden het getuigen — vijf-en-twintig jaren zijn voorbijgegaan en Koning Willem III heeft woord gehouden — bon sang ne peut mentir!

Wilhelmus van Nassouwe!
Bruist blij uit onze borst,
In nood en dood getrouwe
Bleef onze kloeke Vorst!
Wilhelmus van Nassouwe!
Wat ook de toekomst biedt,
Gij hebt uw eed gehouën
Ons hart vergeet het niet!

En dies mocht Amsterdam jubelen en feestvieren.

Niet alleen in de hooge kwartieren van den geldadel, of langs de deftige grachten, waar ondernemende handelsgeest troont, maar ook, maar vooral in de achterbuurten, waar de vlijt en het penningsken der noeste arbeidende klassen samenwerkten, om te tooyen en te sieren voor Koning Willem en zijn zilveren kroningsfeest.

Aandoenlijke gedachte! De kleinen, de ontberenden, de eenvoudigen hebben hun hart en hunne liefde even goed aan hun Koning willen staven, als de rijksten en weelderigsten van de trotsche Heeren- en Keizersgracht. Kattenburg is een niet bizonder welluidende naam, maar die naam heeft een lieflijken klank gekregen, nu de roerende geestdrift der niet bemiddelde bevolking wonderen van verknochtheid heeft verricht!

En daarom, eere aan de hoofdstad!

Groot en klein heeft bewezen, dat er echte nederlandsche harten kloppen in Amsterdam en dat het wel zal gaan met Vorst en Volk, als liefde en geestdrift den band tusschen beide steeds nauwer samensnoeren.

Ik zou wel lust hebben, in tegenspraak met een geestig Amsterdammer, thands uit te roepen:

„O, Amsterdam! jou goeye stad!
„Jou brave, beste, lieve stad!
„'k Wist wel, dat jij courage hadt —
„Ja — veel courage hadt!"

TEEKENEN VAN LEVEN.

Teekenen van Leven. — Nieuwe levensuitingen van ons nationaal tooneel. — Het Tooneel-Verbond. — De tooneelkunstenaren.

Juni 1874.

Voor tien of vijftien jaren geleden, zag het er geheel anders uit. Het scheen of ons nederlandsch nationaal Tooneel aan een langzaam verval van kracht zou wegsterven. Stuiptrekkingen zag men, als van een ter dood veroordeelde.

Het was een treurige tijd voor ieder, die zich rekenschap geeft van de waarde, van den invloed eener nationale tooneelspeelkunst. De meesten der tooneelkunstenaren zagen hun hoogste ideaal in Peters, en toen gold inderdaad de bekende versregel:

„Wij hadden niets beters."

De traditiën van het oude amsterdamsche tooneel brachten de schitterende namen van Duym, Punt, Snoek, Majofski, Wattier. Die allen waren opgevoed in de klassieke richting der achttiende eeuw. Klassieke stukken in vijf bedrijven met veel langdradig verhaal en eindelooze monologen verrukten de schouwburgen. Jan Nomsz was de afgod der tooneeldirekteuren, Van Winter, Van Merken, Wiselius, Klijn en ter kwader ure ook Bilderdijk leverden de deftigste stukken, die ooit een klassiek opgevoed publiek in de handen deden klappen. Alles was onnatuur, alles manier. De alexandrijnen dreunden door de tooneelzalen met luidklinkenden

pathos, alles kwam aan op de fluitendste keel- en borstgeluiden, op de somberste trillingen van bas of bariton.

Het schijnt, dat deze traditiën ons tooneel in de eerste helft der negentiende eeuw nog geweldig benauwden. Intusschen had het tooneel in Duitschland en Frankrijk reuzenschreden in de goede richting afgelegd. De levenwekkende geest van Lessing had een nieuw nationaal duitsch tooneel doen geboren worden, de brandende ijver van Schiller, het genie van Goethe schenen met elkander te wedijveren, ten einde aan het drama in Duitschland eene nog ongekende vlucht te geven. In Frankrijk moest het tooneel tot op de restauratie der Bourbons in het klassieke dwangbuis zuchten. Het fransche drama bleef klassiek, omdat de Republiek en het Keizerrijk onverholen sympathieën voor de Grieken en Romeinen koesterden.

Op het tooneel had Talma sints 1792 eene merkwaardige omwenteling te weeg gebracht. Het konventioneele gala-hofkleed, waarin alle rollen gespeeld werden, maakte plaats voor het historisch kostuum. De pruik, symbool der dramatische kunst in de achttiende eeuw, werd door Talma onder luide toejuiching van het publiek in het souffleurshok geslingerd. In de tweede plaats begon Talma de klassieken te naturalizeeren en speelde hij de stukken van Racine, alsof ze van Molière waren.

Het nederlandsche tooneel scheen van deze opmerkelijke verschijnselen niets te begrijpen. In onzen dommel van 1815 tot 1830 verscheen er maar één stuk, dat met levendigen bijval werd begroet: „de Neven" van Helvetius van den Bergh. De fransche en duitsche Romantiek bezorgden ons beide stukken genoeg voor het dagelijksch gebruik en zoo kwijnde het nederlandsche tooneel voort, de tooneelkunstenaren getrouw aan den ouden klassieken galm en pathos, de tooneeldichters schitterende door hunne afwezigheid. Het tijdperk van 1830—1850 is bijna geheel ledig voor den geschiedschrijver van het nederlandsch tooneel. Men ging meest naar den amsterdamschen schouwburg om de balletten; het provinciale tooneel stond nog lager. Een kunstenaar als Peters scheen het meer op de bijvalsbewijzen van den engelenbak,

dan op de min luidruchtige goedkeuring van de loges tòe te leggen. De drama's van franschen bodem, in een wanhopenden nederlandschen stijl vertolkt, boezemden het intellektueel publiek hoe langer hoe meer weerzin in; ons nationaal tooneel zonk voortdurend dieper. Men vertoonde de akeligste gruwelen nog met den meesten bijval, stukken als Aballino, Lazaro, Marie-Jeanne, de familie Beaufort bleven gestaag op het repertoire. Gelieven spraken elkander met het onmogelijke „gij" aan. „Ik bemin u", „gij bemint mij" klonk met den klemtoon op BE — en als men niet BEminde, dan gilde men: „gij zult mij in het verderf storten", omdat de klassieke vertaling van het fransche perdre steeds: „in het verderf storten" luidde.

Na 1850 kwamen de eerste teekenen van leven. Reeds had mr. Jakob van Lennep gedurig van zijne belangstelling in het nationale tooneel doen blijken, maar hij stond bijna alleen. Joh. Hilman ondersteunde hem met zijne beste krachten; eindelijk verscheen H. J. Schimmel. De „Joan Wouters", de „Giovanni di Procida", de „Napoleon Bonaparte", werden achtereenvolgens op den amsterdamschen Schouwburg vertoond. Het scheen, dat er een nieuw leven voor de tooneelspeelkunst was aangebroken. Peters kreëerde den Napoleon zoo uitmuntend, dat men eindelijk aan eene herleving van het vaderlandsch tooneel begon te gelooven. Mevrouw Naret-Koning, mejuffrouw S. Sablairolles, de heeren Tjasink, Roobol, Veltman, Albregt toonden zich waarachtige artisten.

Intusschen kwamen nieuwe letterkundige krachten het tooneel schooren. Multatuli, Hofdijk, Rosmade, Cremer schonken oorspronkelijke dramaas aan den amsterdamschen schouwburg op het leidsche Plein; ook de vertolkingen kwamen in beter handen, toen J. P. Th. Beguin, zich vermommend achter den franschen pseudoniem Lambert le Bêgues, verschillende uitstekende dramaas van Mosenthal en Giacometti voor het nederlandsch tooneel bewerkte. De algemeene aandacht wendde zich meer en meer naar alles wat het nationale drama mocht betreffen en op het elfde Letterkundige Kongres te Leuven in 1869 gehouden, gelukte het

Mr. J. N. van Hall een Tooneelverbond tusschen Noord- en Zuid-Nederland te stichten.

De laatste vijf jaren brachten steeds heugelijker verschijnselen. Ontwikkelde en smaakvolle kunstvrienden wendden het nationale tooneel den rug niet meer toe — de hoofdschouwburgen in Nederland worden thands door de kern van ons volk bezocht. Natuurlijk is dit alles nog in wording en kan slechts van aanvankelijk hernieuwd leven getuigd worden — maar reeds dit is hoogst opmerkelijk voor ons nationaal bestaan van de tegenwoordige periode. Reeds spannen zich letterkundigen en tooneelkunstenaren voortdurend meer in, om de vonk van dit ontwakend leven tot eene heldere vlam aan te blazen. Multatuli, Cremer, Keller, Glanor arbeiden met den besten uitslag voor ons vaderlandsch tooneel, dit goede voorbeeld zal navolging vinden.

Nog is er een verblijdender verschijnsel: de nederlandsche tooneelkunstenaren openbaren voortdurend een streven naar vooruitgang op den goeden weg. Slechts zeer weinigen huldigen nog den ouden tooneelkadans met den ouden tooneelstap — overal tracht men naar waarheid en eenvoudigheid. Verrassend talent wordt alom ten toon gespreid — zooveel te belangwekkender, omdat sommige beoordeelaren in de pers, navolgers van een aanstootelijk spraakgebruik, niet ophouden een minachtenden toon aan te slaan en van onze akteurs en onze aktrices te spreken, als van „sujetten."

Thands zij het voor ditmaal genoeg de aandacht te vestigen op eene trits van kunstenaressen, die de levenskracht van ons nationaal tooneel ten volle bevestigd heeft. Ik bedoel: mevrouw Kleine-Gartmann, mevrouw de Vries, mejuffrouw Beersmans. Zuid- en Noord-Nederland hebben recht trotsch te zijn op dit drietal — zonder daarom in 't minst voorbij te zien, dat naast deze uitmuntende vrouwen nog tal van andere kunstenaars en kunstenaressen staan, die met volle recht op onze waardeering mogen rekenen.

Deze taak tot eene volgende gelegenheid mij voorbehoudend, vraag ik of iemand het overdrijving zal noemen, als men mevrouw Kleine een lauwerkrans biedt voor hare buitengewone dramatisch-tragische gaven. Nog onlangs schitterde

zij met de karakteristieke rol van „Vrouw Moes” in het uit Schimmels roman „Het huisgezin van Baas van Ommeren” getransponeerde tooneelwerk, daarna in de Thisbe uit Victor Hugo's „Angelo”. In beide geheel uiteenloopende rollen staafde zij het benijdenswaardig talent der waarachtige aktrice — zij WAS wat zij wenschte te zijn, beurtelings ruwe, maar goedhartige boerin, of hartstochtelijke italiaansche minnares — steeds waar en eenvoudig, zonder overdrijving. Mevrouw de Vries behaalde hare gewichtigste triumfen in Glanors „Uitgaan” — zij toonde in beschaafde voordracht en fijne nuanceering van echt vrouwelijk lief en leed eene kunstenares van veelbelovende ontwikkeling te zijn. Mejuffrouw Beersmans, die de star van het theater te Andwerpen is, treedt deze beide beroemde vrouwen waardig ter zijde. De zuid-nederlandsche kunstenares heeft tragische gaven en munt uit als soubrette. Hare melodische toon van spreken wint ieders sympathie, daarenboven munt zij uit door een goeden smaak in ieder opzicht, die haar ver boven het gewone peil verheft.

EEN VIZIOEN OP HET EILANDJEN.

Een Vizioen op het eilandjen. — Gesprekken tusschen drie geheimzinnige dames. — Nabetrachting der Mei-feesten.

Alles zwom in zilverglansen, alles tintelde van zilveren starren op den kalmen waterspiegel van den haagschen Vijver.

't Middernachtelijk uur had juist geslagen. Er heerschte stilte alom, nu en dan afgebroken door een verwijderd gerucht van stemmen, wanneer sommige bewoners der vorstelijke rezidentie hunne ingenomenheid met hunne verblijfplaats wat al te luidruchtig schenen te kennen te geven.

Juist boven het bekende dak, 't welk de eerbiedwaardige hoofden onzer hoogstaangeslagen Senatoren bedekt, dreef de volle maan.

Onmerkbaar zweefde eene zwoele koelte door de linden op den Vijverberg en bewoog even de toppen van het schilderachtig geboomte op het eilandjen. Als iemand in dat oogenblik een scherp bespiedenden blik naar het eilandjen had geworpen, hij had misschien tusschen de takken een merkwaardig tafereel kunnen gadeslaan.

Achter het dichte groen van cierlijk struikgewas had men eene marmeren rustbank geplaatst. Geen sterfelijk oog zou haar daar spoedig hebben kunnen waarnemen, zoo veilig verborgen stond zij tusschen de welige twijgen. Maar de maan wierp een driesten blik midden op het eilandjen en ontdekte haar aanstonds. 't Scheen of de maan nieuwsgierig was, want zij bleef staan gluren met een glimlach van ongeveinsde voldoening.

Er was eene goede oorzaak voor.

Even na middernacht hadden zich drie belangwekkende gestalten op die rustbank neergevlijd.

't Waren drie vrouwen van zeer verschillend uiterlijk. In 't midden zat eene bedaagde, trotsche matrone. Eene grafelijke kroon cierde hare donkere haren. Hare rijzige figuur was in groen fluweel gehuld; op den zoom van dat kleed waren talrijke wapenschilden geborduurd. Aan hare rechterknie stond een verguld blazoen met den ooyevaar van 's Gravenhage. Rechts van haar zat eene oude dame, met schrandere, geestige oogen, een witten tour en een deftig zwart gewaad van kostelijke zijde. Op den fijnen zakdoek, dien zij in de blanke vingeren hield, was een wapen geborduurd: drie zilveren kruisen op een rechtstandigen balk van sabel, rustend aan een schild van keel. De keizerlijke kroon van Maximiliaan dekte het blazoen. Links van de grafelijke dame zat eene zeer levendige jonkvrouw *entre deux ages* in een zeer modern zomerkostuum, waaraan een overvloed van fraaye, sterksprekende kleuren viel waar te nemen. Van wapenschild of blazoen bij haar geen spoor.

De drie vriendinnen waren in ernstig gesprek gewikkeld.

— „Wat is dit hier een lief plekjen!” — zei de oude dame met den witten tour — „waarlijk, den Haag! ik benijd je dit eilandjen!”

— „Ja, maar als ik zoo’n mooien vijver en zoo’n beeldig eilandjen had” — viel de moderne jonkvrouw in — „dan plaatste ik er een fraai standbeeld midden in het groen, als mijn Tollens in de Plantaadje!”

— „En als mijn Vondel in het Vondelspark!” — hernam de oude dame. — „Er zou hier juist plaats zijn voor Constantin Huyghens!”

De groen fluweelen gestalte met de gravenkroon bewoog deftig het statige hoofd.

— „Jelui hebt goed spreken!” — antwoordde zij — „mijne pleinen prijken met de standbeelden onzer Oranjevorsten. Ik heb vooreerst geene andere van noode. Laatst wilden ze me nog het standbeeld van Thorbecke cadèau doen.....”

— „Hoor eens!” — viel de moderne jonkvrouw entre deux ages weder in — „we hadden afgesproken de politiek te laten rusten. Geen woord verder over die zaak, of ik maak me boos en ga heen!”

De goede oude dame met hare geestige oogen kwam schielijk tusschen beide en sprak vriendelijk:

— „Laat ons als zusters ons liever verheugen over den goeden afloop der zilveren Kroningsfeesten. Beiden heb-jelui moeite gehad mij te evenaren!”

De grafelijke matrone legde hare rechterhand op het blazoen der rezidentie en verklaarde plechtig:

— „Mijne straten en pleinen leverden een uitstekend schoon tafereel, vooral bij de algemeene illuminatie!”

— „Ik trof een treurigen dag vol regen en wind!” — antwoordde de oude dame — „maar mijne brave Amsterdammers lieten zich niet ontmoedigen! Op de orde en den goeden geest der burgerij viel niets aan te merken!”

De gravenkroon trilde op het hoofd der haagsche Stedemaagd. Luide riep zij uit:

— „Ik verzoek van insinuatiën verschoond te blijven. Dat vreemdelingen tijdens des Konings intocht onbehoorlijk door mijne straten woelden, is buiten mijne verantwoordelijkheid.”

De jonkvrouw in zomerkostuum lachte zoo hartelijk, dat de echo over den vijver klonk.

— „Kom, dat is een sofisme, mijn lieve den Haag!" — antwoordde zij. — „Bij mij in Rotterdam waren nog meer vreemdelingen ten bezoek, dan bij u. Onze maatregelen waren goed genomen en daarom viel er niets hinderlijks voor!"

De haagsche Stedemaagd verbleekte.

— „Nog eens, geene insinuatiën!" gebood zij.

Maar de vriendelijke oude dame met het wapen van Amsterdam op haar zakdoek, legde hare fijne patricische hand aan den schouder van de verontwaardigde haagsche Stedevrouw en vermaande:

— „Hoor eens! Onder ons drieën gezegd en gebleven — 't is geen prettige zaak voor je. Niemand beluistert ons hier, we mogen elkaar de waarheid wel zeggen. Je feest had zeer veel goede momenten, den Haag! Je gezeten burgerij toonde een smaak in den tooi van huis en gevel, die in hooge mate benijdenswaardig was. Je pleinen waren schitterend geïllumineerd, 't was een lust ze te zien. Maar wat mij ernstig hinderde, was, dat je niet gezorgd hadt voor eene behoorlijke cirkulatie. Die honderden en honderden van gevaarlijke rijtuigen dreigden ieder oogenblik de dicht opeen-gepakte menigte te verpletteren. In mijne goede stad werd niet gereden, omdat men ongelukken vermijden wilde en eerbied had voor de groote menigte feestvierende voetgangers!"

De haagsche Stedemaagd zag de amsterdamsche vertoornd in de oogen en antwoordde:

— „Je zoudt de houders van rijtuigen en paarden wel willen onteigenen ten algemeenen nutte! Je helt al aardig naar de Commune over, Amsterdam! Ik eerbiedig ieders rechten en daarom zal men van mij nooit eenige beperkende maatregelen op het vrije gebruik van den eigendom verkrijgen. De voetgangers mogen de meerderheid uitmaken, ik bescherm de rechten der minderheid!"

Wederom klonk de schaterlach der moderne jonkvrouw over het verzilverde vijvervlak.

— „Nog een sofisme!" — jubelde zij. — „Als uwe minderheid uit de rijtuigen gestapt ware, dan hadt ge de meerder-

heid en allen te zamen recht gedaan. Toen één uwer burgers des avonds van ons Kroningsfeest een rijtuig te Rotterdam wilde huren, antwoordde men hem, dat men bij ons zich niet met een rijtuig onder de menigte zou durven wagen, omdat men de verontwaardiging der voetgangers vreesde!"

— „Juist" — hernam de haagsche Stedemaagd — „voor een klein oproertjen zijn ze bij u niet vervaard!"

— „Stil!" — viel de amsterdamsche in — „Geen kinderachtig krakeel tusschen zusters! Den Haag weet even goed als ik, dat er eene treurige statistiek nopens ongelukken met rijtuigen kan worden opgemaakt. In Amsterdam heb ik altijd groote zorg voor de handkarren en omnibussen — ik weet zeer goed hoeveel moeite het kost die zaak te regelen!"

De haagsche Stedemaagd hief fier het hoofd op en sprak:

— „Je weert je dapper, Amsterdam! Maar ik hoorde liever, dat je een zwaar hoofd toonde over je Kanaalmaatschappij! De heeren hierover in de Tweede en Eerste Kamer zullen niet tevreden zijn!"

— „Geen politiek!" — riep de moderne jonkvrouw. — „Dat heb-je zelve gezegd! Hier op het eilandjen vind ik het heel aardig, maar ik dank je voor je Binnenhof!"

— „Wij zusters doen ook beter eerst om de belangen onzer gemeentenaren te denken!" — meende Amsterdam. — „Hoe staat het met de waterleidingen, lieve zusters?"

— „Uitstekend!" — riepen de aangesprokenen tegelijk.

— „En met uw schoolwezen?"

— „Ik bouw steeds nieuwe scholen, lagere en middelbare, voor jongens en meisjes!" — viel Rotterdam in. — „Mijne Akademie van Fraaye Kunsten en Technische Wetenschappen telt hare leerlingen bij ettelijke honderdtallen! Een matig schoolgeld belet niemand van mijn onderwijs gebruik te maken. Dat is, geloof ik, bij u het geval niet, lieve zuster den Haag?"

— „Ik doe mijn plicht volgens eer en geweten!" — sprak de Stedemaagd der rezidentie. — „Ik zal mij door geenerlei verwaten bluf laten intimideeren. Ik bouw scholen als ze noodig zijn; binnen de grenzen der wet. Al te groote ijver is soms bedenkelijk... de uitgaven voor het onderwijs zijn veel te hoog!"

Maar de deftige matrone in 't groen fluweel zou hare rede niet vervolgen. Een wolk had zich voor de maan geschoven. Toen deze nieuwsgierige getuige weer over den rand der wolk gluurde, zat den Haag alleen op de marmeren bank en eenige seconden later, nadat een tweede wolkgevaarte was voorbijgedreven, was er niets meer op het eilandjen te bespeuren. De wind ruischte geheimzinnig door de twijgen en de eenden hieven een melankolisch gekwaak aan.

GEEN KONGRES TE LEIDEN.

Geen Kongres te Leiden. — Eene herinnering aan de geschiedenis en het doel der Kongressen. — Wat moet er van het veertiende Kongres worden?

„De Taal moet voor de volken het herkenningsteeken zijn, waar zij zich rond scharen, om ZELVE voor hunne toekomst te zorgen."

DR. MAX. ROOSES.

Het eerste Nederlandsche Taal- en Letterkundig Kongres, — waar zuid- en noord-nederlandsche taalgeleerden en letterkundigen bijeenkwamen, om de zedelijke en taalkundige eenheid van het geheele nederlandsche vaderland te bezegelen, nu de staatkundige banden waren losgescheurd in 1830 — greep plaats te Gent in 1849.

Aanstonds werd daar flink gezegd, waar het op aankwam. Dr. F. A. Snellaert — nu reeds verscheiden, helaas! — sprak het uit: „Zijn tot nog toe alle pogingen mislukt, om de Nederlanden door politische banden tot elkander te brengen, zien wij naar middelen om, welke de zedelijke

banden meer stevigheid mogen bijzetten. Dat wij elkaar de hand toereiken en met raad en daad behulpzaam zijn."

Het tweede Kongres werd gehouden te Amsterdam in 1850.

Het derde te Brussel in 1851.

Het vierde te Utrecht eerst in 1854, van 20 tot 22 September. Bizondere omstandigheden, het overlijden van de heeren Mr. J. Hora Siccama en van Prof. H. J. Rooyaards, die achtereenvolgens tot voorzitters der regelings-kommissie werden gekozen, vertraagden het stichtsche taal-Kongres, 't welk overigens in belangrijkheid niet behoefde onder te doen vóor de drie overigen.

Het vijfde Kongres kwam bijeen te Andwerpen in 1856.

Het zesde vergaderde eerst vier jaren later te 's Hertogenbosch in 1860, van 10 tot 12 September.

Het zevende, aanstonds twee jaren later bijeengeroepen te Brugge, werd gehouden van 8 tot 10 September 1862.

Drie jaren later werd het achtste Kongres te Rotterdam gehouden op 11 September 1865.

Het was alleen aan het heerschen van cholera toe te schrijven, dat Gent niet reeds het volgend jaar voor de tweede maal een letterkundig kongres bijeenriep. Het negende letterkundig kongres vergaderde in de fiero stad van Artevelde van 19 tot 21 Augustus 1867. Op luisterrijke wijze ingericht, werden de werkzaamheden voor het eerst in drie sektiën verdeeld.

Het volgende jaar kwam het tiende kongres in den Haag tot stand, van 31 Augustus tot 2 September 1868.

Evenzoo greep het elfde kongres te Leuven van 6 tot 9 September 1869 plaats.

Wederom deed het verschijnen der cholera het volgende kongres verschuiven tot op den 2 September 1872, toen het twaalfde kongres te Middelburg werd geopend.

Eindelijk werd voorleden jaar in Augustus voor de tweede maal te Andwerpen, het dertiende taal-kongres gehouden.

Reeds aanstonds valt uit deze chronologie eene zeer beteekenisvolle moraal op te maken.

De zuid-nederlandsche steden hebben met allen ijver voor

het houden van kongressen gewaakt. Gent en Andwerpen ontvingen de kongresbezoekers twee reizen en telkens met luisterrijke pracht en onuitputtelijke gastvrijheid. De zuid-nederlandsche steden stelden de kongressen nimmer uit. Brussel, Brugge, Leuven, Gent, Andwerpen riepen de kongressen telkens éen of twée jaren na de vorige bijeenkomst in hun midden.

Bij de noord-nederlandsche steden schijnt die ijver minder groot. Amsterdam en den Haag maken loffelijke uitzonderingen — maar in Utrecht duurde het drie jaren, in den Bosch vier jaren, in Rotterdam drie jaren en in Middelburg drie jaren, voordat men tot het houden van een kongres besloot. Buitengewone omstandigheden, gebeurtenissen op staatkundig gebied, epidemiën mogen hiertoe hebben meegewerkt — het feit valt niet te ontkennen.

In het algemeen bleek tevens, dat de belangstelling in zuid-nederlandsche steden zich met meer hartelijkheid, meer vuur uitte dan in het noorden.

Wel poogde een belangstellend publiek in onze steden den zuid-nederlandschen broeders een aangenaam onthaal te bereiden, wel muntten de kongressen van Rotterdam en Middelburg uit door groote heuschheid en gastvrijheid, maar de schitterende ontvangst in 1862 te Brugge door den Gouverneur van West-Vlaanderen, den humanen heer B. Vramhout, de luisterrijke banketten te Gent in 1867, aangeboden door den Voorzitter De Maere-Limnander, overtroffen alles wat er van dien aard ten onzent voorviel.

Daarenboven bleek het soms, dat men hier in het noorden overmatig voorzichtig was. Noord-nederlandsche kongresleden waren het telkens, die aan de zuidelijke broeders te kennen gaven, dat men volstrekt alle politiek van de kongressen wilde verbannen; een diplomatisch kongressant uit het noorden hief zelfs te Brugge een hoffelijk lofgezang op Koning Leopold aan — trouwens men was nog in den tijd, dat de bestuurders der kongressen voor hunne veelomvattende werkzaamheden regelmatig werden gedekoreerd.

Allerlei aarzeling mocht men van tijd tot tijd ten onzent waarnemen. Had men in 1867 te Gent de werkzaamheden

met gelukkig gevolg over drie sektiën verdeeld — in 1868 werd deze verdeeling in den Haag weder opgeheven, zoodat vele sprekers het woord niet bekwamen en veel onafgedaan bleef. Zelfs vond men in den Haag bezwaar tegen de gebruikelijken optocht der kongresleden van het station naar de vergaderzaal — op den potsierlijken grond, dat het..... Zondag was. Middelburg alleen wist het twaalfde kongres zoo uitmuntend te doen slagen, dat men eindelijk eens aan onverbloemde belangstelling in de zaak der kongressen aan deze zijde van de Schelde ging gelooven.

En toch zou men zoodanige belangstelling met eenig recht hebben durven vorderen. De tot nog toe gehouden dertien kongressen hadden geen ander doel, dan de zedelijke eenheid te bevestigen van allen, die het Nederlandsch als hunne moedertaal spreken. In onze dagen is juist de moedertaal de krachtigste schuts voor kleine natiën. Veilig mag men van den bloei onzer taal en letteren meer heil verwachten, dan van de schoonste vestingwet. De kongressen wilden de belangstelling voor nederlandsche taal en letteren in Noord en Zuid niet doen verflauwen en daarom moesten ze een nederlandsch hart van onverdeelde sympathie hebben doen kloppen.

Dit schijnt echter niet overal het geval te zijn.

Voorleden jaar aan 't slot van het dertiende kongres te Andwerpen werd er driftig gekampt voor de eer, om het veertiende kongres, 't zij te Maastricht, 't zij te Leiden te doen plaats grijpen. Eene vereeniging van toevallige motieven deed de meerderheid naar Leiden overhellen. Op zich zelf mocht eene stad als Leiden niet ongeschikt geacht worden voor de zittingen van een letterkundig kongres. De eerste akademiestad van Nederland zou minstens hetzelfde kunnen doen, wat Utrecht reeds twintig jaren geleden deed, wat Leuven in 1869 ondernam.

Het hoffelijk aanbod van Maastricht werd daarbij zonder veel plichtpleging afgeslagen — Leiden behaalde de overwinning. Zoo ooit dan was het nu voor onze akademische sleutelstad eene zaak van eer geworden, het veertiende kongres zoo luisterrijk mogelijk in te richten. Behalven de welsprekendheid van haar vertegenwoordiger, den heer Dercksen,

heeft de stad Leiden echter niet veel voor het welslagen der zaak geofferd. Aanstonds na Leidens overwinning begint de lijdensgeschiedenis van het veertiende kongres.

Men verneemt, dat de „heeren" er weinig zin in hebben — men hoort, dat er toch eene kommissie voor de regeling zal tot stand komen, men verblijdt zich in de tijding, dat het dagelijksch bestuur der goede stad de zaak in bescherming heeft genomen, men ontvangt circulaires. Nu geschiedt, wat niemand kon voorzien. De regelingskommissie bericht, dat er te weinig antwoorden op de uitnoodigingen zijn ingekomen, en daarin vindt zij eene uitstekende gelegenheid, om den al te zwaren last van de schouders te werpen.

Jammer, dat het motief niet zeer afdoend schijnt. Vele Zuid- en Noord-Nederlanders nemen de circulaire als kennisgeving aan — en besluiten het kongres bij te wonen, zonder antwoord te zenden. 't Werd trouwens in de dagbladen verzekerd. De heeren der doodgeboren regelingskommissie hebben er de krizis der lijdensgeschiedenis in gezien, en de sleutelstad heeft zich daarmee een brevet van onvermogen tot het regelen van een taalkongres in handen gegeven.

Er rijzen hier echter eenige vragen.

Kan men het eenmaal vurig begeerde mandaat tot het ontvangen van een kongres op zoo naïve wijze verscheuren?

Behoeft men niet te vreezen, dat men in Zuid-Nederland de schouders over ons ophaalt?

Is de fierheid der eerste Akademiestad van ons vaderland zoo weinig ontwikkeld, dat zij zich niet kreunt om den schaterlach van vriend en vijand?

Doch genoeg. De lijdensgeschiedenis is uit.

De bestuurders van het dertiende kongres te Andwerpen, wettig bevoegd in dezen op te treden, zullen hunne maatregelen nemen. Zij zullen zich tot Maastricht wenden. Wellicht, dat de hoofdstad van Limburg niet aarzelt; men heeft hare welwillendheid overigens weinig op prijs gesteld. Zoo zij — en terecht — weigerde, zou ik vurig wenschen, dat Amsterdam het voorbeeld van Gent volgde, en ten tweede male, na vijf en twintig-jarige tusschenpoos, een letterkundig kongres te zaam riep. Amsterdam heeft een zoo schoon letter-

kundig voorleden — Vondel, Bilderdijk, da Costa, de Genestet, Van Lennep, Potgieter, Alberdingk Thijm, Schimmel, altemaal Amsterdammers! Ik vrees niet te veel te eischen — noblesse oblige!

JULES JANIN.

Jules Janin. — Zijne letterkundige loopbaan. — Zijn invloed als schrijver van feuilletons. — Zijne verhouding tot de Romantiek.

> „A faire un livre, je l'avoue, il faut que je trouve mon compte, à savoir: la peine et le travail, la cadence et la recherche. Il me faut le tour, le détour et le contour. C'est le droit de l'écrivain, qui ne cherche qu'à plaire un instant, de chercher avant tout la forme, le son, le bruit, la couleur, l'ornement, la prodigalité, l'excès".

De geestige auteur, die met bovenstaande woorden zijn letterkundig talent op 't beknoptst heeft omschreven — Jules Janin is voor eenige dagen op zijne villa te Passy overleden, ruim zeventig jaren oud.

Door velen geëerd, door enkelen gehaat, bij ieder bekend, verdwijnt met Jules Janin wederom een dier fransche schrijvers, die ruim veertig jaren de aandacht van heel het Fransch lezend Europa hebben bezeten. Met Sainte-Beuve is de koning der letterkundige kritiek heengegaan, de koning van het feuilleton sterft met Jules Janin. Hoe vruchtbaar ook zijn arbeid als romancier, als doorsnuffelaar der geschiedenis moge geweest zijn, zijne belangrijkste werkzaamheid blijft het feuilleton. Wat vroeger aan vluchtige,

min of meer wetenschappelijke bespreking in eene krant was gewijd, wat voorheen met min of meer ernstige staatkundige meditatie werd gevuld: het feuilleton, werd onder zijne handen een geheel afzonderlijke tak der fraaye letteren, geen middel, maar doel. Met onuitputtelijke vindingrijkheid en ongerepte frischheid was hij veertig jaren bezig allerlei geestige invallen tot dat aantrekkelijk geheel te bewerken, 't welk de lezers van het Journal des Débats met luiden bijval bleven begroeten van 1830 tot 1873.

Jules Janin was van hebreeuwsche afkomst, geboren in dat eerste tiental jaren dezer eeuw (1804), waarin zooveel geniale mannen het eerste levenslicht zagen. Reeds op zijn vijftiende jaar kwam hij naar Parijs, waar hij zich met het onderwijs bezig hield en in vrij bekrompen omstandigheden verkeerde. Weldra schreef hij in kleine dagbladen, 't meest in de legitimistische Quotidienne. Een feuilleton van zijne hand, den 21 Januari 1829, Louis XVI's sterfdag geschreven, vestigde de algemeene aandacht op zijn letterkundig talent. De Hertogin d'Angoulême, de dochter van den rampzaligen Koning, ontbood Janin ten harent en verklaarde hem, dat zijn feuilleton haar vele tranen had gekost.

Op zesentwintig-jarigen leeftijd was hij met roem bekend en werd hij als feuilletonist door het Journal des Débats aangeworven. Van dit oogenblik begint zijn invloed. Weldra is hij een man van fortuin, een soort van letterkundig diktator. De Romantiek was juist sints 1823 in vollen bloei, toen Victor Hugo met zijne eerste wilde schepping: Han d'Islande optrad. Jules Janin werd een kalm voorstander der nieuwe letterkundige school, als censor van een semi-konservatief blad lette hij meer op de zwakke dan op de schitterende zijde der van levenslust tintelende Romantiek. Hij zelf openbaart zich als bewonderaar van den in Frankrijk zoo overmatig bewierookten tooververteller Hoffmann, en schrijft in de Revue de Paris eenige sprookjens, later uitgegeven onder den titel: Contes fantastiques et contes littéraires.

Vraagt men naar zijne wijze van schrijven, naar zijne manier van vertellen, dan is het genoeg te wijzen op een

zijner eerste schetsen: „Elle se vend en détail", de historie van eene arme deerne, die uit gebrek hare lokken, hare tanden en eindelijk haar bloed verkoopt. De Romantiek zag er een meesterstuk in en Victor Hugo, die in Jules Janin een zijner trouwste aanhangers waardeerde, deed hem de eer, om deze geschiedenis nog eens in zijne Misérables te herhalen.

Reeds in 1829 had Jules Janin zijn eersten roman voltooid: „L'âne mort et la femme guillotinée". Schoon het vernuft der parijsche boulevardiers niet laten kon den auteur later: „l'âne mort" te heeten, het boek was een al te aangename steun voor de Romantiek, om niet uitbundig te worden geprezen. Later meende men er eene heimelijke ironie in te zien, omdat de auteur somtijds de overdrijving zijner bentgenooten gispte — inderdaad was het eene ernstige schepping, waarin Jules Janin de schoonheid van het gedrochtelijke, den luister van het afzichtelijke, de verhevenheid van het afschuwelijke poogde te verkondigen.

Het is onmogelijk den inhoud van: „L'âne mort" te verhalen. 't Zijn grillige fantazieën zonder verband, waarin het huis van den parijschen beul, de Morgue, de sektiezaal van een hospitaal, de infernoos der prostitutie, de ghettoos van het zakkenrollersgilde met verwonderlijke virtuoziteit worden beschreven. Tot nog toe heeft geen fransch 'dichter, geen romancier iets geleverd, dat in uitgezochte afgrijselijkheid dit boek nabijkomt. Honoré de Balzac, zelfs Gustave Flaubert, hebben het nimmer zoo ver gebracht in de nauwkeurige teekening van het gedrochtelijke. Even maar herinner ik hier het tooneel in een parijsch bordeel der achterbuurten, waar een priester bij eene zieltogende lichtekooi wordt geroepen, of het tafereel der genezing in een hospitaal, waar op een ongelukkig slachtoffer met ruwheid wordt geopereerd.

Romans in volgende jaren geschreven, kwamen dit boek met zijne zonderlinge invallen niet nabij. „La Confession" van 1830 leverde een regelmatiger inhoud, maar berustte op eene echt romantische bazis, — de wroeging en eindelijke bekeering van een jong man, die in den nacht na zijn huwelijk zijne echtgenoote worgde, omdat zij ongevoelig bleef voor zijne omhelzingen. Met „Barnave" (1831) verwierf Jules

Janin een degelijker lauwer. De roman bleef zeer wild in de kompozitie, maar in de teekening der groote historische figuren van Louis XVI, Marie-Antoinette, Mirabeau en Barnave toonde hij zich een meester van zeldzame kracht. Juist hierin schuilt een der loffelijkste eigenschappen van Jules Janin als auteur. Hij heeft voor het eerst zijne aandacht bepaald op de laatste vijftig jaren der achttiende eeuw in Frankrijk, hij heeft het hof van Lodewijk XVI met allerloffelijkste fijnheid van observatie geschilderd, hij heeft zijn geheel letterkundig leven aan deze studie gewijd, die hem zijne beste regelen in de pen gaf.

Onuitputtelijk in de vermelding van détails uit het glanslooze tijdvak 1750—1789, heeft hij nog tot op zijn dood toe zijne belangstelling in deze stof getoond. In het vorige jaar (1873) bezorgde hij eene nieuwe uitgave zijner merkwaardige studie: „La fin d'un monde et du neveu de Rameau", en nog onlangs verscheen van hem: „Paris et Versailles il y a cent ans" — zijn laatste letterkundige arbeid. Intusschen had hij, behalven de elkander steeds verdringende feuilletons, nog menig boekdeel volschreven. Merkwaardig onder deze waren: „Le Chemin de Traverse" (1836) en „La Religieuse de Toulouse" (1850). Het eerste boek heet een roman, maar bevat veeleer eene rij van alleraardigste feuilletons — het onderwerp: een jong mensch, die door de studie der romeinsche klassieken tot eene fantastische liefde voor Messalina wordt bezield en zich alleen gelukkig waant in den onafgebroken roes van parijsche orgieën — is niet bizonder verkwikkelijk. Het tweede heet eene zuivere historische studie, maar mist degelijkheid, zonder evenwel daardoor geheel te falen. In 1850 kwam zeker koketteeren met religieus gevoel als reaktie tegen het socialismus van 1848 in de mode — eene mode, door Eugénie de Montyo en haar schaamteloos hof tot op September 1870 met stuitende geestdrift gehuldigd. Jules Janin stelde zich reeds in 1850 kampioen voor eene toenadering tot de katholieke kerk, waarvan de Romantiek nooit had gedroomd. Van daar het sukces zijner „Religieuse".

Ook in dit opzicht mag Janin soms met Heinrich

Heine vergeleken worden. Met dezen laatste heeft hij inderdaad nog iets meer dan eene geboorte uit Israel gemeen. Grillige invallen, melancholische ironie, heimwee naar eene bezielende overtuiging, neiging tot mystiek en skepticisme tegelijkertijd komen bij beiden in denzelfden trant voor, schoon bij Heine treffender, weemoediger, genialer. Jules Janin bezat eene overhelling tot gemoedelijkheid en scheen zich op de navolging van Sterne in zijn „Voyage d'un homme heureux (1841) te willen toeleggen. Maar zijne fransche grilligheid en zijne gallische boert stoorden hem aanstonds in zijne goede voornemens.

Te vergeefs poogde hij zijne verschillende opstellen over het tooneel in een groot werk te vereenigen. Zijne zes deelen: „Histoire de la littérature dramatique", zijn aaneengeschakelde feuilletons, zonder plan, zonder leidende gedachte. Jules Janin heeft als wetenschappelijk schrijver of kritikus op verre na het letterkundig gehalte niet van Sainte Beuve of Gustave Planche — maar als onderhoudend causeur had hij zijne gelijken niet. Luchthartig en opgewekt praat hij door, als hij eenmaal aanvangt, en de lezer, die hem volgt, is gevangen. Vernuft, kleur, studie ontbraken niet aan zijn stijl — mocht men hem al niet ernstig genoeg vinden, zijne schrijfwijze had zekere charme, die talrijke vrienden vormde.

Op maatschappelijk terrein had hij de verdienste een eerlijken strijd te voeren tegen de gemakkelijke moraal van den dag, op politiek gebied komt hem de eer toe van nimmer geheuld te hebben met de Bonapartisten — 't welk, helaas! niet van Théophile Gautier en Prévost Paradol kan gezegd worden. Zijne verkiezing in de Académie werd lang tegengewerkt, maar volgde toch in 1870. Eene lastige, steeds toenemende korpulentie maakte hem echter het bijwonen van de zittingen dezer hoogst aanzienlijke letterkundige pairs uiterst moeyelijk. Hoe luchtig men ook over een man van talent als Jules Janin zou willen oordeelen, het is niet te ontkennen, dat aan Frankrijk wederom een zijner begaafdste burgers is ontvallen — dat wederom een der lichten is uitgedoofd, die aan de festijnen van den franschen geest zulk een karakteristieken glans verleende.

STILTE VOOR DEN STORM.

Stilte vóor den Storm. — Komplotten der Bonapartisten. — Het incident Gambetta. — Het voorstel Casimir Périer.

Juli 1874.

Op dit oogenblik is het stil – onheilspellend stil te Parijs en te Versailles.

Welk een storm op deze stilte zal volgen, kan niemand voorspellen, maar het is al te zoel, al te drukkend, al te benauwd in den politieken atmosfeer...... de storm zal komen.

Herinneren we ons zoo beknopt mogelijk, wat in de laatste dagen geschiedde. Als de orkaan eenmaal onheilspellend gaat losbreken, denkt niemand meer aan de juist vervlogen gebeurtenissen.

Het evenement van de pas vervlogen Juni-maand was het vermetel optreden der Bonapartisten. Wat niemand vreesde sints de tragische Augustusdagen van 1870, is weder een rechtmatig voorwerp van ontzetting geworden – de mogelijkheid eener restauratie van het keizerrijk. Zoo althans spreken al de Republikeinen der vereenigde linkerzijden, zoo luidt het advies van den Hertog d'Audiffret-Pasquier en enkele geestverwanten van het rechter-centrum in de vergadering te Versailles, en toch dringen de Bonapartisten, dank zij de verborgen intrigen van leiders, als de vlekkelooze Rouher en de kokende Galloni d'Istria, immer verder vooruit.

Vele fransche staatsburgers beschouwen de beweging der Bonapartisten met zekere stille gelatenheid. Er zijn er, die materiëel eene goede spekulatie zien in de herstelling van het keizerrijk, er zijn er, die giften en fooyen genoten ter Tuileriën, die voor een armzalig stukjen rood lint zich ver-

bonden gevoelen aan de zaak der Bonapartes; er zijn bovendien door den minister Magne en zijne ambtgenooten zooveel prefekten, onder-prefekten en maires van onverdacht bonapartistisch gehalte aangesteld, dat de toekomst van Frankrijk hoe langer hoe donkerder wordt.

Bij de diskussie te Versailles namen de Bonapartisten in Juni een steeds uitdagender houding aan. De driftige Levert waagde het den republikein Testelin toe te bijten: „Wacht maar, de tijd zal weldra komen, waarin wij u het stilzwijgen voor goed zullen opleggen!" En Testelin gaf hierop het fiere antwoord: — „Verbannen kunt ge ons — bang maken nimmer!" De dienstvaardige Haentjes steunde de propaganda door het verspreiden van portretten, den jongeling voorstellende, welken sommige gemoedelijke dagbladschrijvers den keizerlijken prins plegen te noemen.

Feller werd de strijd, toen op den 9 Juni een afgevaardigde een dokument ter sprake bracht — in een spoorwegrijtuig gevonden. 't Was voorzien van een keizerlijken adelaar en ging uit van een „Centraal comité voor een beroep op het volk" — met andere woorden: van de in het verborgen woelende Bonapartisten. In dat dokument werd gepleit voor de verkiezing van den ex-stalmeester van den ex-keizer, en werden er belooningen uitgeloofd aan hem, die zijne stem op den talentvollen de Bourgoing zou uitbrengen.

Met meesterlijk nagebootste verontwaardiging betoogde de vlekkelooze Rouher, dat het stuk niet van zijne vrienden afkomstig was — hij kon niet vermoeden, dat men weinige weken later het bewijs zijner medeplichtigheid zou ontdekken — zoo als voor eenige dagen bij eene huiszoeking gebleken is. Gambetta, die de waarde dezer verzekeringen niet bijster hoog kon aanslaan, richtte de eenvoudige vraag tot den Minister van Finantiën, waarom men in de laatste tijden er zich steeds meer op toelegde, om aan de mannen van het keizerrijk posten te bezorgen. Hij had daarbij den verkwikkelijken moed de partij, die zijn vaderland twee provinciën en de schande van Sedan had gekost, op eenigszins ongewone wijze: „des misérables" te noemen. Toen de bonapartistische voorzitter Buffet den koenen spreker tot

de orde riep wegens deze parlementaire beleediging — antwoordde hij nog krachtiger: — „Ce n'est pas une inculte, c'est une flétrissure!"

Nu volgden de ergerlijke tooneelen aan het station Saint-Lazare, op 10, 11 en 12 Juni. Een individu poogde Gambetta bevreesd te maken, door hem te verzekeren, dat hij, onbekende, bonapartist was. De politie, die te Parijs voortdurend rijker aan personeel was geworden, scheen elke aanval op Gambetta met Schadenfreude te begroeten. De ridderlijk-reine Paul de Cassagnac brandde nu los in zijn Pays op de Republikeinen. 't Was „canaille", 't waren stotterende dronkaards, tijgers of apen, provinciale Falstaffs, morsige schurken en dieven.... men ziet het, de beschaafde bonapartist is niet karig met termen, die hij in den omgang met zijne geestverwanten zich eigen heeft gemaakt.

's Avonds van den 11 Juni grepen er nog schandelijker feiten plaats. Een bodemloos verdorven individu, zich noemende markies de Sainte-Croix, oud-officier der Zouaven, bracht met zijn rotting aan de afgevaardigden Gambetta en Ordinaire slagen toe, en moest, ondanks de heimlijke ondersteuning van den bonapartistischen afgevaardigde Echassériaux en van den ex-chef des edelen heeren Piétri, zekeren Mouton, door de policie in hechtenis worden genomen.

Reeds op den 15 Juni werd de edelgeboren de Sainte-Croix tot zes maanden gevangenisstraf veroordeeld — een feit, 't welk der regeering van Maarschalk Mac-Mahon geen geringen luister bijzet. Het individu Sainte-Croix verdiende alleszins eenige maanden onschadelijk te worden gemaakt.

In 1861 reeds werd hij wegens wangedrag van sergeant tot korporaal gedegradeerd. Naar de kolonie Sénégal gezonden, werd hij ter dood veroordeeld, omdat hij een onderofficier een bajonetsteek had toegebracht. Invloed van familie en geestelijkheid redde hem van den dood — hij was een trouw kerkganger, le brave homme! Toen werd hij nog eens naar Algiers gezonden, maar ten slotte voor zijne onverbeterlijke dronkenschap met schande uit den dienst ontslagen.

Zoodanig waren de hulptroepen, die de Bonapartisten in 't

vuur wisten te brengen. En toch bleef de oude meerderheid der vereenigde rechterzijden tegen alle billijkheid en recht volhouden. Het was nu tijd geworden voor de Republikeinen met nadruk op te treden. Het bekende voorstel van Casimir Périer volgde. Bij de stemming over de urgentie behaalde de republikeinsche partij eene kleine viktorie. De konstituëerende kommissie van Dertig uit de vergadering te Versailles gekozen en voor driekwart konservatief, zou een vonnis over dit voorstel uitbrengen. 't Is dezer dagen geveld en luidde, als te voorzien was, ongunstig. Een tegenvoorstel werd door die der dertig opgesteld — in anti-republikeinschen geest. Thands zal de vergadering te Versailles hebben te beslissen, of door het verwerpen van dit voorstel eenige toekomst aan de Republiek zal worden verzekerd. Intusschen houdt maarschalk Mac-Mahon wapenschouwingen en zijne proklamatie bij die gelegenheid doet duidelijk op den voorgrond treden, dat men van hem niets anders dan de handhaving van het zevenjarig bestuur heeft te wachten.

Alzoo verminderen de kansen voor de Bonapartisten. 't Mocht schijnen, dat de maarschalk in zake Bourgoing een oogenblik niet al te ongunstig gestemd was — thands blijkt het zonder eenigen twijfel, dat de maarschalk de handhaving van het septennium wil — zonder meer. Reeds heeft men huiszoekingen bij eenige vrienden van Rouher in 't werk gesteld, niet zonder bewijs van de medeplichtigheid des ex-vice-keizers te ontdekken.

Zal de rechtvaardige verontwaardiging tegen de herstelling van het geschandvlekte keizerrijk daardoor eindelijk met beschamende geestdrift zegevieren? Het is zeer moeilijk te voorspellen. Velerlei persoonlijk belang staat tegenover de eischen van het diep vernederde vaderland. De witte vlag der Bourbons mag op geene sympathie meer rekenen — de driekleur der Orleanisten heeft geene kleur meer bij de republikeinsche partij — alles wordt beheerscht door de vraag: Republiek of Keizerrijk?

Dat men toch eindelijk kieze!

Het keizerrijk scheen de vrede, maar was werkelijk de oorlog tegen Rusland, Mexiko, China, Oostenrijk en Pruisen.

Dit alles moge een pooze de openbare meening hebben bezig gehouden — eindelijk heeft het diep rampzalige Frankrijk ervaren, dat geen Leboeuf, geen Grammont, geen Ollivier het waggelend keizerrijk zouden hebben kunnen steunen.

Niemand weet wat morgen zal geschieden. Onze liefste wensch zou intusschen zijn, dat men zoo onpartijdig mogelijk de stukken mocht herlezen, die den oorlog van 1870—71 hebben gelokt — misschien, dat Gambetta en Jules Favre daarbij beter kansen van algemeene sympathie zouden kunnen verwerven, dan Emile Ollivier, Palikao of Eugénie de Montyo.

LEVE MAASTRICHT!

Leve Maastricht! — Belangrijkheid van het XIV Kongres. — Wat de Kongressen tot stand brachten.

Menigeen zal met ingenomenheid het bericht gelezen hebben, dat de stad Maastricht zich bereid heeft verklaard, in dit of in een volgend jaar het XIV nederlandsche letterkundige Kongres binnen hare muren te ontvangen.

Het feit is allerbelangrijkst.

Na de weinig hoffelijke wijze, waarop het XIII Kongres te Andwerpen haar vriendelijk aanbod afsloeg — zou men bijna niet meer op Maastricht hebben durven hopen. Met geweld dreef men in Andwerpen het plan door, om Leiden de eer van het aanstaande Kongres te gunnen. Wat beweegredenen onze vrienden daartoe noopten, zij thands stilzwijgend voorbijgegaan — één ding is zeker: de keuze van Leiden was onhandig boven mate.

Reeds eenmaal — men heeft het verzuimd er op te wijzen — had Leiden zich bereid verklaard een letterkundig

Kongres in hare gehoorzalen te verzamelen. 't Was op het vijfde Kongres, insgelijks te Andwerpen, in 1857. Uit de Handelingen van dit Kongres blijkt, dat de Voorzitter, de edele, geestdriftvolle Michiel van der Voort — nu reeds verscheiden, helaas! — een voorstel deed, om het doel der Kongressen: eenheid in de werking der noord- en zuid-nederlandsche letterkundigen tot behoud van den gemeenschappelijken volkszin en van de gemeenschappelijke volkstaal, beter te bereiken. Het voorstel was in de volgende bewoordingen gekleed:

„Dit doel niet genoegzaam door de vroegere Kongressen bereikt zijnde, besluit het vijfde Kongres, dat voortaan alle pogingen te dien einde zullen worden aangewend en benoemt het eene kommissie van zes leden, drie in ieder der beide koninkrijken, welke in het Kongres, in 1858 te Leiden te vereenigen, verslag harer werkzaamheden zal inleveren".... [1])

Er is geen kongres in 1858 te Leiden gehouden.

Eerst na veel uitstel greep in 1860 het zesde kongres in den Bosch plaats.

De belangstelling voor de letterkundige kongressen zal te Leiden in 1858 niet levendiger geweest zijn dan in 1874.

Men achte dit gebrek aan geestdrift niet gering — men prijze de gelukkige edelmoedigheid van Maastricht niet al te voorzichtig.

Leidens lauwheid is even onverkwikkelijk als de ijver van Maastricht bemoedigend is.

Zou men wellicht het doel en het nut der nederlandsche, letterkundige kongressen in Noord-Nederland nog niet begrijpen?

Het doel. Is het nog noodig te zeggen, wat zoo dikwerf herhaald is — het doel onzer kongressen is het „behoud van den nederlandschen volksstam" — zooals de voorzitter van het IX kongres te Gent, de hoffelijke heer de Maere-Limnander, vol kracht uitriep.

Maar ons volk wordt niet bedreigd — die vrees is hersenschimmig — werpen eenige bedaarde, hoogst bedaarde censoren ons tegen. Vergeet men dan, dat er buiten Nederland

---

[1]) Handelingen van het 5e kongres te Antwerpen. bl. 33.

nog twee-en-een half millioen Zuid-Nederlanders wonen, Vlamingen, Brabranders, Limburgers, die allen een dialekt van onze taal spreken, wier beschaafde mannen het Nederlandsch schrijven, zoo goed, dat menig onzer er een voorbeeld aan nemen kan — en in ieder geval beter, dan het opmerkelijk getal Noord-Nederlanders, 't welk, ondanks alles wat er gebeurde, na jaar en dag nog voortgaat met te..... siegenbeeken? Vergeet men dan, dat de Zuid-Nederlanders, in de middeneeuwen gelukkiger begaafd en fijner ontwikkeld dan wij noordelijken, door wapengeweld in de XVI eeuw van het gemeenschappelijk vaderland zijn afgerukt, om te worden verpletterd door Spanje en Oostenrijk en te worden „verkwezeld" door de priesterkens, broêrkens en zusterkens?

Heeft men dan uit het oog verloren, dat het kongres van Weenen poogde te herstellen, wat de historie had verscheurd — dat het nederlandsche vaderland voor de tweede reize werd verminkt, omdat de naar vooruitgang en politieke vrijheid dorstende Walen het hoofd stieten tegen de onverzettelijke staatkunde van Koning Willem I?

Is de quaestie der nationaliteiten in deze eeuw onaangeroerd gebleven — bestaat de politiek der taaleenheid niet voor de Polen, de Italianen, de Duitschers, de Denen en heeft alleen Nederland er geen belang bij, zoo er zes miljoen Nederlanders konden aangewezen worden in plaats van drie en een half miljoen?

Mocht iemand, die zich advokaat wilde stellen van de noordnederlandsche bedaardheid, hier opmerken, dat er een revolutionair-politisch addertjen schuilt onder ons letterkundig gras, dan haast ik mij te verklaren, dat ik met het bovengezegde zelfs in de verte niet doel op eenige staatkundige ketterij. De Nederlanders kunnen zeer goed in twee staten leven, maar maken toch EEN VOLK uit. Zedelijk en taalkundig moet het gemeenschappelijk vaderland hersteld worden — dat is alles, wat onze kongressen beoogen.

En wij, Noord-Nederlanders, hebben daarbij op te letten, dat het van ons gescheiden deel onzer volksgenooten gedurig bedreigt wordt in de edelste uitingen van zijn bestaan. De fransche taal onderkruipt de nederlandsche in vlaamsch Bel-

gië. De belgische Grondwet van 1831 bepaalt wel, dat het gebruik der in België gebezigde talen „fakultatief" is, maar, dat eene andere „wet" het gebruik van Vlaamsch of Fransch voor de „akten der openbare macht en voor de rechterlijke zaken" zou regelen. De Walen hebben de omwenteling van 1830 voltrokken, alzoo geschiedde die regeling in waalschen geest. Middelbaar en hooger onderwijs worden daarom in het Fransch gegeven, de justitie wordt in het Fransch bediend, de wetgevende macht beraadslaagt in het Fransch, de provinciale- en gemeenteraden — met uitzondering van Andwerpen, Aalst en wellicht nog eenige kleinere gemeenten — spreken Fransch, de belgische officieren kommandeeren in het Fransch, de officiëele dagbladen worden geschreven in het Fransch — en wederom gaat als in de dagen van Maerlant en Boendale een klacht op over

„de valsce, walsce poëten
die meer rimen dan si weten."

Is het wonder, dat er in Vlaanderen eindelijk eene terugwerking ontstond, dat reeds sints 1834 de Vlaamsche Beweging geboren werd, die van 1849 af, in het geregeld bijeenkomen van nederlandsche letterkundige kongressen een levendig belang stelde?

Elk goed Noord-Nederlander behoort deze beweging te steunen. Het is voor ons niet onverschillig, dat twee-en-een half miljoen menschen, die van onzen bloede zijn en onze taal spreken, zich langzaam van ons vervreemden. — Wij zullen in elk geval wel begrijpen, dat het zeer nadeelig zou zijn de markt voor onze kunst- en letterwerken met eene kleine helft te zien verminderen, en wij mochten er wel eens op gaan letten, dat ook voor ons een zedelijke plicht bestaat, om geen enkel deel van ons volk in de fransche demoralizatie te doen ondergaan.

Om al deze redenen is het een treurig verschijnsel, als een noord-nederlandsche stad, die Leiden heet, in 't geheel geene belangstelling toont voor het houden van een letterkundig kongres. En dubbel wakker is de kloekheid van het schoone

Maastricht, 't welk zich terstond bereid toonde de goede zaak te steunen. [1])

Heeft men al somtijds in het Noorden het doel der letterkundige kongressen voorbijgezien, heeft men zijn heil gezocht in grammatische haarkloverij, waarvan de vooze pedanterie mij onuitsprekelijk tegen de borst stuit — men had in het Noorden althans, in Leiden zeer bizonder, de uitnemende rezultaten der kongressen nooit uit het oog moeten verliezen.

Die goede uitkomsten zijn ieder bekend — toch dunkt het mij niet kwaad ze nog eens te herhalen:

1°. Het Woordenboek der nederlandsche Taal door Prof. M. De Vries en Dr. L. A. Te Winkel — later onder medewerking van de heeren Drs. Cosijn, Verwijs en Verdam, waarvan reeds ettelijke afleveringen het licht zagen — eene echt nationale schepping, welke onzen taalschat in de beste kunstwerken van Zuid en Noord vervat, met eerbiedwaardige wetenschap ordent en alfabetizeert;

2°. Eenparigheid van spelling naar de regeling van De Vries en Te Winkel, in België met de hoogste welwillendheid en officiëel door het koninklijk besluit van 21 November 1864 aangenomen; — een uitkomst te gewichtiger, omdat er ten onzent door eenige voorzichtige en konservatieve zielen allergenadigst wordt „gesiegenbeekt";

3°. Verbroedering van Zuid- en Noord-Nederlandsche letterkundigen, die terugwerkt op beide deelen des volks;

4°. Rechtstreeksche invloed op de afschaffing der zegelbelastingen van de dagbladen in Noord-Nederland, en

5°. Stichting van een Tooneelverbond.

Dit zijn althands de praktisch waarneembare uitkomsten — op zedelijk terrein zijn er oneindig meer.

Het zal nu tijd worden, dat de noord-nederlandsche bedaard-

---

[1]) Onder het afdrukken van dit artikel, ontving ik een zeer heusch schrijven van Mr. J. D. Franquinet te Maastricht, waarin mij bericht werd, hoe het belang der zaak thands eischt, dat het XIV Kongres in 1875 te Maastricht gehouden worde.

heid en voorzichtigheid, die gewoonlijk vreest zich aan koud water te branden, eindelijk eens wat meer hart toone voor de nederlandsche kongressen! Geen zaak is meer nationaal dan deze. De hoofdstad van Limburg heeft aanstonds begrepen wat het geleerde Leiden niet schijnt te verstaan.

En daarom: Leve Maastricht!

HENRI ROCHEFORT.

Nieuw licht in de Lantaarn. — Geschiedenis van Rochefort. — Zijne ontsnapping. — Zijn strijd tegen het keizerrijk.

La Lanterne par Henri Rochefort.
No. 1, 2e serie. Samedi 4 Juillet 1874.

In 't voorjaar van 1868 had de fijngevoelige heer de Villemessant, wiens rug weleer zooveel stokslagen moest verduren, een jonkman met een aristokratischen naam aangeworven, die hem parijsche praatjens voor den Figaro zou leveren.

Dit jonge mensch heette Henri Graaf de Rochefort-Luçay. Eenige eigenaardigheden van stijl en taal vestigden weldra de algemeene aandacht op hem. In den zomer van 1868 werd Rochefort reeds een personnage. Want hij was met Mei van dat jaar op hoog bevel uit de redaktie van den Figaro verwijderd en had den 31 Mei het eerste vermiljoenroode nummer van zijne Lanterne in 't licht gegeven.

Het was nog in den goeden tijd van het keizerrijk, toen Rouher minister-prezident, Pinard, de vroome Christen, Forcade la Roquette en de maarschalk Niel in den raad

der Tuileriën zaten. Geen blad was in die kringen meer gezien dan de Figaro, wiens veile redaktie alles aanviel wat onaangenaam was aan de „heeren". En nu had men sommige artikeltjens ontdekt, waarin hoegenaamd geen onderdanigheid aan het gezegend keizerrijk des vredes werd bewezen. De hoofdredakteur, Caméléon de Villemessant, verzekerde, even als voor een paar dagen, dat de ergerlijke artikeltjens zonder zijne toestemming waren geplaatst, en gaf aanstonds de verzekering, dat hij het gevaarlijk sujet Rochefort uit zijne bureelen zou verwijderen.

Voor Rochefort was dit eene zedelijke wedergeboorte. Zijne boulevards-natuur had hem naar het blad van den demi-monde en der keizerlijke familie gedreven, zijne onverbloemde minachting voor deze laatste maakte hem echter onmogelijk voor den hartverheffenden Figaro. Hij trad nu als lantaarnopsteker te voorschijn. Hij durfde met de uiterste bitterheid zijne polemiek tegen het nobele Bonapartendom voort te zetten. Maar de godsdienstige Pinard wilde het licht in de Lantaarn uitblazen en reeds in Augustus was Rochefort balling binnen Brussel.

De „Lanterne" was een belangrijk vraagstuk geworden voor de heeren op de Tuileriën. Menigwerf heeft de diepzinnige Napoleon III zijne welgegomde knevels al zwijgend uit den plooi gedraaid, terwijl zijne trouwe Forcades en La Valettes hem heel het dreigend gevaar van den toestand schilderden. Eigenaardig kan zulk eene bizonderheid de kracht en het zedelijk overwicht eener regeering schetsen, die door de koffiehuisgrappen van een verbitterd journalist in haar verheven rust wordt gestoord.

Rocheforts Lanterne had intusschen een ongehoorden en veelszins onverdienden bijval gevonden in geheel Europa. Duizenden en tienduizenden exemplaren werden overal verspreid. De aanvallen op het Keizerrijk werden met genoegen gelezen door alle tegenstanders van zwendelarij en despotismus. Ondanks de slechte school, waarin Rochefort Fransch had leeren schrijven, was hij weldra een beroemd auteur geworden.

Reeds lang had Henri Rochefort zijne adellijke titels in de snippermand geworpen — hij wilde zich tot den rang van

een beroemd staatsman verheffen. De algemeene en onbeperkte amnestie van 15 Augustus 1869 gaf Rochefort gelegenheid bij den verkiezingsstrijd in Oktober en November te Parijs het woord te voeren over het imperatief mandaat, tengevolge waarvan hij tot afgevaardigde voor Parijs werd benoemd. Het was eene korte vreugde. Emile Ollivier, de groote man, die met zijn coeur léger eens onder de veertig onsterfelijken der Académie zitting zou nemen, konde niet dulden, dat een boulevardier, als de auteur der Lanterne, het maar voor het zeggen zou hebben onder zijn liberaal bewind.

Reeds in Januari 1870 werd de afgevaardigde Rochefort in hechtenis genomen en het licht in de lantaarn, naar men waande, voor goed uitgebluscht. De gebeurtenissen van den oorlog brachten hem weder op het staatstooneel en den 4 September geeft Henri Rochefort aan het nieuwe bewind den naam van Gouvernement de la Défense nationale. Weldra begint echter zijne lantaarn doffer te schijnen — de belegering van Parijs en de Commune leveren hem in handen zijner talrijke vijanden. De krijgsraad van Versailles veroordeelt hem tot verbanning naar Nieuw-Kaledonië, de lantaarn ligt verbrijzeld.

Zeer ten onrechte heeft men beweerd, dat Rochefort deel genomen heeft aan de razernij van de Commune. 't Is alleszins juist te herinneren, dat hij tijdens de Commune te Parijs ongestoord zijne telkens van titel veranderende nieuwsbladen uitgaf, maar in officiëele betrekking tot dit bewind van kwajongens en schobbejakken heeft hij nimmer gestaan. De voorzitter van de Commune, de verloopen schoolmeester, die in 1871 te Neufchatel een boek uitgaf onder den titel van „Etude sur le mouvement communaliste à Paris en 1871 par G. Lefrançais", heeft uitdrukkelijk Rochefort gelaakt als lid van het gouvernement de la Défense.

Hij had, even als Victor Hugo, geweigerd zitting te nemen in de vergadering van Versailles, hij had al de bitterheid van zijne aanvallen tegen Thiers, Dufaure en Jules Favre gericht. Beschuldigd van sympathie voor de

Commune, vertrok hij, na hersteld te zijn uit eene ernstige ziekte, naar Nieuw-Kaledonië. En plotseling treedt hij met den schoonen zomer van 1874 weder te voorschijn — de lantaarn wordt weder opgestoken. De geschiedenis zijner avontuurlijke ontsnapping is ieder bekend, zijn ontvangst in Engeland ligt ons allen in 't geheugen, reeds spreidt zijne lantaarn hare eerste zwakke stralen in alle boekwinkels van het beschaafd Europa.

Het eerste woord van Henri Rochefort, na zijne wonderdadige ontsnapping, is een heftig verzet tegen het amerikaansch dagblad: The New-York-Herald, dat hem op nieuw in verband brengt met het Commune-gespuis. Hij herinnert zich het lot van Garibaldi, door de rechterzijde te Bordeaux uitgejouwd, en getroost zich den laster van Reuters telegrammen en der amerikaansche pers. Daarna vangt zijne polemiek tegen de Bonapartisterij op nieuw weder aan.

Er zijn reeds stemmen opgegaan, die zich verontwaardigen, dat men een gestorven despoot, eene arme vrouw en een onschuldig kind durft aanvallen. Men durft wel meer. Men waagt het dikwijls overleden staatsmannen, die niets dan kracht van geest en onschatbare talenten ten dienste van hun vaderland ten beste gaven, na hun dood aan te randen — er bestaat zelfs een land in Europa, waar men zich voortdurend verzet — van zekere zijde — tegen het oprichten van een monument voor zijn grootsten staatsman in de rezidentie, omdat deze achtenswaardige stad toevallig de geboorteplaats van bedoelden staatsman niet geweest is.

De arme vrouw, voor wier aangezicht Rochefort zijn nauwelijks brandende lantaarn weder opheft, is in elk geval verantwoordelijk voor de onafzienbare rampen, waarin ze Frankrijk dompelde, toen zij hare „petite guerre" met Pruisen doordreef, ondanks den tegenzin van haren aan voeteuvel en graveel lijdenden echtgenoot. Rochefort houdt dus niet op te spreken over de virtuozen van het keizerrijk, die alle mogelijke wijzen op het klavier van het charlatanisme hebben afgetrommeld. Hij richt zich vooral — en zie hier eene lichtzijde van zijn lantaarn-proza — tegen het nieuw ontluikend bonapartismus.

— „Nooit is de spreuk: „in cauda venenum" smartelijker bewaarheid," schrijft hij. „Wij hebben het keizerrijk niet meer, maar wij hebben den staart van het keizerrijk. Bonaparte heeft ons, als zijne beste wraak, zijn stelsel en zijne administratie achtergelaten. Een bonapartistisch ministerie met republikeinsche ambtenaren is beter, dan een republikeinsch ministerie, omringd van bonapartistische ambtenaren."

Van het keizerrijk zegt hij met volkomen juistheid, dat het van Parijs heeft willen maken: „le caravansérail de la galanterie européenne" — en dat men gedurende zijn bloei evenveel gewicht hechtte aan staatkundige negotiatiën, als aan nieuwe tooneelstukken vol danseressen, vol gaas en tricot. Hij verwondert zich, dat men bij zijne terugkomst in Europa de keizerlijke vederbossen weder onbeschaamd ziet wapperen in de straten van Parijs — ja, zelfs in de straten van Londen. Hij herinnert Engeland aan al wat er geschied is in de Krim, hij herinnert aan Mexiko, en vraagt of de voordeelen van het bekende handelstraktaat het gezond verstand van John Bull geheel beneveld hebben.

Inderdaad — er is wat van aan.

Paul de Cassagnac, de genius der onbeschaamdheid, is onlangs vrijgesproken door eene bonapartistische jury, wegens het schrijven van een artikel, 't welk hem overal elders naar de simpelste beginselen van rechtvaardigheid een gratis verblijf in de cellulaire gevangenis zou bezorgd hebben. Rouher wordt niet vervolgd wegens hoogverraad, als voorzitter van een geheim genootschap — derhalven is het wellicht heilzaam, dat de lantaarn van Rochefort nog een weinig blijft branden.

FRITS REUTER.

Frits Reuter. — Zijne jeugd. — Zijn studententijd. — Zijne gevangenschap. — Zijne rampen. — Zijne proefnemingen op letterkundig gebied. — Zijne viktorie.

I.

„Es ist ein anderes, London zum Hintergrunde zu haben, ein anderes, Stavenhagen."
SPIELHAGEN.

De Homerus der mecklenburgsche boeren is overleden. Frits Reuter stierf op vier-en-zestig jarigen leeftijd, in den vollen bloei van zijn laat ontwikkelden humoristischen schrijftrant. Voor Duitschland een zeer gevoelig verlies, daalt met Frits Reuter een dichter ten grave, die den belangrijken roem verworven had een weinig geacht nederduitsch dialekt tot schrijftaal te hebben verheven, die daarenboven een weinig bekend plekjen gronds van het groote duitsche vaderland door het zachte licht van zijn komisch-humoristisch talent voor de buitenwaereld ontdekte en toegankelijk maakte.

Meer en meer wordt de arbeid van vertellers als Frits Reuther, Klaus Groth, Erckmann-Chatrian en Jeremias Gotthelf (Albert Bitzius) gewaardeerd. Het volksleven te bespieden op weinig in 't oog vallende plaatsen, een dichterlijk verhaal van het lijden en strijden eener kleine waereld te geven — wordt voortdurend meer behoefte voor onzen tijd, die met de zegeningen der beschaving zoo dikwijls het schilderachtig individueele aan den zedelijken en stoffelijken vooruitgang opoffert. Als terugwerking tegen dit noodzakelijk nivelleeren der algemeen toenemende beschaving, komt

de waardeering van het plaatselijke individueele leven door de poëzie. De dorpsgeschiedenissen uit het Schwarzwald hebben den naam van Berthold Auerbach gevestigd — ten onzent heeft Van Rees dezelfde verplichting aan zijne indische officieren, Cremer aan zijne betuwsche boeren en boerinnen.

Frits Reuter was een Mecklenburger; door de naïefkomische schildering van zijne landgenooten in hun eigenaardig Plat-Duitsch werd hij een beroemd man. Een zeer eigenaardige levensloop heeft hem tot deze zaak voorbereid.

Frits Reuter werd in 1810 te Stavenhagen geboren. Zijn vader was er burgemeester, „Stadrichter", en grondbezitter. Meer dan veertig jaren was de oude Reuter de magistraat van het stille mecklenburgsche landstadjen, tevens veefokker en landbouwer in het groot, daar hij meestal een honderdtwintigtal boerenknechts in zijn dienst had. Daarenboven was de burgemeester industriëel, hij brouwde het eerst mecklenburger bier, later beroemd geworden als „Stemhäger Burgemeister-Bier." De oude Reuter hield met al deze bemoeyingen weinig tijd over voor de opvoeding zijner kinderen, en daar zijne ziekelijke echtgenoote spoedig stierf, werd de ontwikkeling van den jongen Frits dikwerf aan het toeval overgelaten. Hij zelf heeft in zijn Schurr-Murr eene alleraardigste beschrijving van zijne „Vaterstadt Stavenhagen" gegeven, waardoor ons elke bizonderheid uit zijne kindsheid bekend geworden is.

Tot op den dood zijner moeder, die hij steeds te bed of in den ziekenstoel had gezien, stond hij onder de leiding van zijne tante Christiane, tevens leerde hij een en ander van een vriend zijns vaders, den „Amtshauptmann" Weber. Een kleermaker, die zeven jaren in Parijs had gewoond, en een horlogemaker uit Neufchatel onderwezen hem in de fransche taal. Maar allermeest werd hij ontwikkeld door „Onkel" Herse, welken hij later door de beroemde figuur van Bräsig in zijn „Ut mine Stromtid" vereeuwigde. „Onkel" Herse was een soort van landelijk genie, een duizend-kunstenaar, die Frits bij al zijne knapenspelen ter zijde stond, daar hij ervaren was in „alle kunsten van vrede en oorlog".

Tien jaren lang mocht Frits ongehinderd spelen, toen

kwam nog een Candidatus Theologiae bij zijne overige opvoeders en richtte den knaap tot het gymnasium af. Hij had destijds veel zin, om schilder te worden, maar Burgemeester Reuter bestemde zijn zoon tot rechtsgeleerde studiën. Daarom moest hij het gymnasium te Parchim bezoeken en werd hij in 1831 student te Rostock, een half jaar later te Jena. Zijn studententijd duurde maar anderhalf jaar. Frits Reuter had als Mecklenburger al de afschuwelijkheden van het kleine-staten-stelsel bij ervaring leeren kennen. Hij wist hoe zijne arme landslieden door den Groot-Hertog allergenadigst werden afgeranseld, hij had heel de ellende van het versteende feodalismus met eigen oogen aanschouwd. Later heeft hij in zijn eigen Plat-Duitsch, in het eenige geheel en al tragische gedicht: Kein Hüsung (1857) het lot der Mecklenburgers met sombere kleuren geschilderd:

„Hir het Kein mihr en heilen Rock,
hir is dat däglich Brod de Stock,
Un Schandwürd' sünd hier noch dat Best.
So ist uns' Herr, so is sin Vader west."

Was het wonder, dat de begaafde jonkman, die zijne landgenooten met vertwijfeling naar Amerika zag trekken bij heele dorpen — was het wonder, dat Frits Reuter zich te Jena bij die woelige jongelingschap aansloot, wier „Burschenschaften" droomden van eene Herbeiführung eines freien und einigen Deutschlands — reeds in 1833. Een tijdgenoot (Prof. Otto Lange uit Berlijn) zegt van hem, dat hij onder de studenten was: „ein magerer, lang aufgeschossener Bursche mit langem Halse, bedeckt mit einer schwarz-roth-gold verbrämten Mütze, in der Hand trug er einen Zeigenhainer und hatte in seinem Wesen etwas antediluvianisches, jezt untergegangenes."

Doch de allergenadigste, landsvaderlijke duitsche bondsgoevernementen konden niet dulden, dat de studenten rood-zwart- en goud om de petten droegen. Na een soort van studentenkongres te Hamburg, gevolgd door arrestatiën van de studenten der rood-zwart-goud Burschenschaft, beproefden eenige onbezonnen jongelui te Frankfort een dwaze

poging, om het ééne Duitschland te proklameeren (3 April 1833). Nu begon de bekende demagogenjacht en de „Burschenschaft," waartoe Frits Reuter behoorde, werd ontbonden. Hij ging in het najaar van 1833 naar huis, maar nam zijn weg zorgeloos over Berlijn, daar hij te dier plaatse, meende hij, geen Pruis, maar een vreemdeling was.

„Höchst Seliger Majestät," Koning Friedrich Wilhelm III liet den jongeling aanstonds „einsperren" en hem opsluiten in de afschuwelijke berlijner Stadt- en in de Hausvogtei. Daar bleef hij een jaar preventief gevangen en stond er allerlei ellende door. In den winter moest hij op de planken slapen in het vochtig kerkerhok, waar geen bed of stoel, maar wel een bijbel voorhanden was. Zijne zaak werd onderzocht door den beruchten „Kriminalrath" Dambach, en een nog beruchter ambtenaar Tschoppe, die later krankzinnig stierf. Eindelijk werd hij, omdat hij „am hellen lichten Tage in den deutschen Farben umhergegangen" ter dood veroordeeld, welke straf wederom allergenadigst in dertigjarige vestingstraf werd veranderd.

Zoo ging het in het goede oude Duitschland, vooral in Pruisen, omstreeks 1833. Maar 1848, 1864, 1866, 1870, 1871 zouden komen en Frits Reuter zou het beginsel, waarvoor hij geleden had, schitterend zien zegevieren.

Intusschen had de mecklenburgsche regeering haar onderdaan opgeëischt. Burgemeester Reuter kwam naar Berlijn, om zijn ongelukkigen zoon te zien. De kriminalrath Dambach verbood het. Aan dit feit dankt de duitsche letterkunde eenige uitstekende regelen in Reuters „Ut mine Festungtid" (1862):

„Ik wil den kriminalrath-direktor Dambach ons leed niet toeschrijven, zoo als ik ook een dikke streep wil halen door andere sarrerij gedurende mijne preventieve gevangenschap. Maar van eene zaak zal hij mij rekenschap geven — hij is al overleden, op deze aarde kan hij het niet meer — maar hier namaals zal hij zich verantwoorden, waarom hij mijnen ouden vader, welke juist in die dagen uit hartelijke liefde voor zijn eenigen zoon naar Berlijn gekomen was, om voor zijne invrijheidstelling te arbeiden, waarom hij mijn ouden vader de

twintig schreden naar mijne gevangenis niet gewezen heeft, dat de zoon toch aan 's vaders borst eens had kunnen uitweenen. Daarvan zal hij mij rekenschap geven!"

Reuter heeft veel geleden — maar zijne ellende bleef niet ongewroken. De naam van Dambach wordt nog na zijn dood met verachting uitgesproken, omdat hij op gewetenlooze wijze een jong dichter kwelde en omdat van de glorie, aan Reuters naam verbonden, een sombere slagschaduw valt op den kriminaldirektor der Hausvogtei. Zoo ging het met Schiller en den Hertog Karl Eugen von Würtemberg — zoo zal het steeds gaan, waar allerlei bureaukratisch gezach zich tegen de vrije uiting van een ontluikend talent verzet.

En — om het hier in 't voorbijgaan aan te stippen — heeft het gezach, zoo als ten onzent, soms te vergeefs de versenen tegen de prikkels geslagen en komt een geweldiger macht: de nederlandsche apathie voor alles wat Letteren heet, den jongen kunstenaar met dagelijksche kwellingen ontmoedigen — geen nood, er blijft altijd appèl op betere tijden, misschien op beter onderrichte geslachten.

Vondel werd door de stedelijke Koningen van Amsterdam „gereprimandeerd" en ter boete veroordeeld. Men vond 's mans „poetery" alleen dan merkwaardig, als hij er geen woord in repte van „Staats en Stadsgeschil." Zelfs de aartsbisschop van Mechelen — zijn geestverwant — meende, dat hij bij lange na nog geen Cats was! En thands — eenige beter onderrichten hebben den schepper van den Lucifer op het voetstuk geplaatst, 't welk in het Vondels-park prijkt en daarbij een zichtbaren lauwer om het verheven voorhoofd van den dichter gevlochten.

II.

De zeven beste jaren van Reuters jonggezelsleven bracht hij in den kerker door. Achtereenvolgens moest hij van 1833

tot 1840 in de pruisische vestingen Silberberg, Glogau, Magdeburg en Graudenz zuchten. In de drie eerste had hij, die de opgeruimdste en welwillendste jonkman was, welke ooit voor een lint van zwart-rood-goud in eene vesting gevangen zat, allerlei ruwe en schandelijke bejegening te verduren van de kommandanten. In Graudenz ging het beter en vond hij een humanen, welwillenden chef. De Groot-Hertog van Mecklenburg kwam nu eindelijk persoonlijk bij den Koning van Pruisen voor zijn landskind op. Hierop werd Frits Reuter in 1839 aan de mecklenburgsche autoriteiten uitgeleverd, onder voorwaarde, dat hij zijn straftijd zou doorbrengen in eene mecklenburgsche vesting.

Nog anderhalf jaar bleef de bijna dertigjarige man in de vesting Dömitz, waar hij voorkomend bejegend werd en waar zijn vader hem dikwijls kwam opzoeken. In 1840 stierf de allergenadigste Majesteit Friedrich Wilhelm III, de mecklenburger Groot-Hertog durfde nu aan Reuter de vrijheid te hergeven. Maar er waren zeven jaren voorbijgegaan — zeven gouden jaren, die niemand hem kon teruggeven. Daarenboven, hij wist niet wat hij zou beginnen. Op zeer naïeve wijze verklaart hij: „Ich sah ein, ich hätte Schuld — die Leute meinten's ja auch — aber die Hauptschuld lag da, wo meine sieben Jahre lagen. Ach, ich war so unglücklich, viel unglücklicher als auf der Festung." De geheele, kinderlijke, goedhartige ziel van den edelen jonkman ligt in deze bekentenis. Geen wrok of bitterheid over al het onrechtmatig lijden ontsnapt zijne lippen — eene enkele weemoedige toespeling alleen ontdekt de diepte van zijne ellende.

Aan het einde van zijn verhaal „Ut mine Festungtid" (1862), beschrijft hij hoe verlegen hij was met de nieuw verworven vrijheid. Wat zou hij beginnen? Dertig jaren oud had hij weinig lust, om weer als student zich op de rechtsgeleerdheid toe te leggen. Hij beproefde het, om den wil zijns ouden vaders, die hem min of meer als een ongeluk beschouwde — het ging niet. Toen begaf hij zich bij een landbouwer in de leer en werd wat de Mecklenburgers „Strom" (leerling) noemen. Maar na den dood zijns vaders bleek het, dat de oude

Burgemeester niet genoeg had nagelaten, om Frits eene eigen boerderij te kunnen verschaffen. Op nieuw teleurgesteld, beproefde hij na 1845 allerlei middelen van bestaan, terwijl hij door Mecklenburg rondzwierf en zich talrijke vrienden verwierf door zijne geestige wijze van vertellen.

In 1850 leerde hij Fräulein Louise Kuntze, de dochter van een predikant, kennen. Met deze trad hij op zijn veertigste jaar in 't huwelijk; hij heeft het alleraardigst in 't Plat-Duitsch verhaald in het eerste deel zijner „Olle Kamellen," onder den titel: „Woans ik tau'ne Fru kam." Maar hij moest nu eene betrekking kiezen en werd schoolmeester in het pommersche stadjen Treptow, waar hij lessen voor twee Groschen het uur gaf. Hij schrijft er over in de laatste regelen van „Ut mine Festungtid":

„De rok van den schoolmeester zat mij wel zeer nauw, maar hij hield mij toch regen en zonneschijn van het lijf, en moest ik ook jarenlang voor twee Groschen het uur les geven, hij zat mij toch naar mijn zin, en als ik niet voor den dominee te schrijven had, schreef ik 's avonds Läuschen un Rimmels en dat werd mijn aardappelland en onze lieve Heer heeft daarover immers zijne zon laten schijnen en dauw en regen niet geweerd — en de domste lui bouwen de meeste aardappels."

Inderdaad trad hij in 1853 het eerst als schrijver op met de bedoelde: „Läuschen un Rimmels. Plattdeutsche Gedichte heiteren Inhalts in Mecklenburg-Vorpommerscher Mundart." Een buitengewoon goed onthaal vonden deze grappen en rijmen. 't Waren eigentlijk niet anders dan jolige anekdoten van eene niet zeer verheven komische richting, maar eenvoudig en rein, als het goede volk van Mecklenburg en Voorpommeren. Meestal geldt het dwaze antwoorden van domme boerenbengels of zonderlinge vergissingen van goedhartige deernen. Als letterkundige scheppingen zou er stellig geen de minste acht op geslagen zijn, wanneer ze niet voor het eerst in het Plat-Duitsch waren geschreven. Frits Reuter had met dezelfde moeyelijkheid te worstelen, waarmeê ten onzent een geliefd auteur als Cremer en zijne volgelingen te strijden hebben, hij moest

een volksdialekt met de letters en klanken eener beschaafde schrijftaal uitdrukken en deed dit voor het eerst.

Hierin schuilt het geheim van den opgang door Reuters grappige geschiedenissen gemaakt. Voor den auteur was dit dubbel gelukkig, daar hij nu niet meer voor twee groschen het uur behoefde te onderwijzen. Zijn eerste bundel „Rimmels" werd in weinige jaren negenmaal herdrukt — bij elken druk werd hem daarbij een betamelijk deel in de winst toegekend — zoodat hij langzamerhand belangrijke inkomsten won. Hij aarzelde nu niet langer in zijn eigen Plat-Duitsch voort te schrijven, hij meende zelfs een oogenblik, dat hij een dichter was, want reeds in 1854 kwam eene verzameling platduitsche gelegenheidsverzen uit en in 1855: „De Reis nah Belligen" — wederom een berijmd verhaal van eene reis naar België, 't welk evenwel aan gerektheid lijdt. Intusschen was Frits Reuters naam door geheel Noord-Duitschland bekend geworden. Hij trad nu in de jaren 1855 en 1856 als redakteur op van een: „Unterhaltungsblatt für Mecklenburg und Vorpommern" en schreef daarin als herinnering aan Onkel Herse: „Abendteuer der Entspekter Bräsig, bürtig aus Mekelborg-Schwerin, von ihm selbst erzählt."

Voor het eerst beproefde hij in dit verhaal eene mengeling van Duitsch en Plat-Duitsch, het zoogenaamde „Missingsch" te schrijven, voor het eerst tevens trad hij als prozaschrijver in zijne volle kracht op. Het „Unterhaltungsblatt" ging evenwel ten gronde door de zorgeloosheid van den uitgever, zoodat de geschiedenis van Bräsig niet alle die aandacht won, welke ze in zoo hooge mate verdiende. Reuter besloot echter Onkel Herse later nog eens te doen optreden en daaraan zijn de duitsche letteren zijn besten roman: „Ut mine Stromtid" verplicht.

Het jaar 1856 was een gelukkig jaar voor Frits Reuter. De nauwe schoolmeestersrok werd voor goed aan den wand gehangen, zijn letterkundig talent vergunde den benijdenswaardigen dichter het stadjen Treptow te verlaten, waar hij eenige jaren honger geleden had. Hij vestigde zich te Neu-Brandenburg en gaf het eerst zijn hart lucht over eene diepe

ergenis, die hij vroeger in zijne afhankelijke betrekking nooit had durven uiten, — het ellendig regeeringsstelsel in Mecklenburg-Schwerin. Het gedicht aan dit onderwerp gewijd, verscheen in 1857 onder den titel „Kein Hüsung", het eenigst, waarin Reuter zijne innige levensvreugde en beminnelijken humor voor bittere verontwaardiging laat varen. Men vergete niet, dat Mecklenburg-Schwerin en Keur-Hessen in 1857 voor de ongelukkigste kleine staatjens van den duitschen Bond golden en dat Reuters woorden letterlijk waar zijn, als hij de mecklenburgsche boeren doet zeggen:

„Von Mornns bet Abends in den Sälen!
„Wie möten 't dauhn, un sei befehlen.
„Ob Ein de Knaken kann noch rögen,
„Wer fröggt dornah? — Genaug — wi sälen!"

Lang boos zijn, kon Frits Reuter niet. Dat bewees hij, toen in 1858 eene tweede verzameling zijner „Läuschen un Rimmels" verscheen met dezelfde populaire boert en onschuldigen kortswijl als de eerste.

Zijn gelukkigsten inval had hij in 1860, toen hij den titel: „Olle Kamellen" voor 't eerst boven eene proza-vertelling in den trant van „Entspekter Bräsig" schreef. Het was een reeds vermeld verhaal over den oorsprong van zijn huwelijk en nog eene beknopte vertelling: „Ut de Franzosentid". Aanstonds erkende kritiek en publiek, dat Frits Reuters waarachtige roeping gelegen was in de eenvoudige, plat-duitsche proza-vertelling en wel liefst over eigen leven en ondervindingen. Dagelijks werden zijne geschriften hooger gewaardeerd, waarom hij niet terugdeinsde voor eene beschrijving van zijne prille jeugd en de kleine stad Stavenhagen. In 1861 zag dit werk het licht onder den eenigszins plompen titel: „Schurr Murr. Wat tausamen is schrapt ut de hochdütsche Schöttel, ut den plattdütschen Pott, un den missingschen Ketel." Maar Stavenhagen is vol geest geschilderd. Een enkelen trek wil ik er van meedeelen:

„De mannen werkten zelf op hun akker, lapten de schoenen en broeken voor hunne bazen, wisten t'huis hoe het op 't stadhuis moest gaan en deden er geen mond open, als ze er waren. De vrouwen klaagden over de meiden, over de

verkwisting der mannen, hadden het drok over de gebreken van hare naasten en breiden kousen in verwonderlijken getale. Wij kinderen liepen onze laarzen scheef, scheurden onze broeken, vochten met mekaar, speelden krijgertjen en verstoppertjen en dachten volstrekt niet aan den tijd, dat wij ook kousen moesten breyen en op het stadhuis den mond houden."

III.

Sints de verschijning van de eerste deelen der „Olle Kamellen" was Frits Reuter een beroemd en weldra ook een bemiddeld man. Het publiek in Duitschland was niet te verzadigen van zijne plat-duitsche verhalen. Reuter beantwoordde aan de eischen van het publiek door altijd voort te verhalen van Stavenhagen, Mecklenburg en vooral van zich zelven. Reuter werd daardoor een humoristisch autobiograaf, die van zijne kindsheid af tot aan zijne schoolmeestersslavernij te Treptow overvloedig stof had te vertellen — tenzij een uitstapjen of reis in den vreemde hem op nieuwe wegen voerde.

In 1862 was hij met zijn levensverhaal tot aan den reeds genoemden roman: „Ut mine Festungstid" genaderd. Mocht men verwachten hier een somber tafereel van zijn onschuldig lijden in den kerker te ontvangen, Reuter voelde zich veel te gelukkig en te opgewekt in 1862, om het leed vóór vijf en twintig en meer jaren doorgestaan, nog eens met bitteren wrok te gedenken. Hij verhaalt alleen het komische en vermakelijke deel zijner ontmoetingen in de verschillende vestingen — vooral in Graudenz. Eenige van zijne medegevangenen leveren hem de typen voor zijne vestingschetsen. Vooral een zijner makkers, een student uit Jena, die zijne liefde voor zwart-rood-goud met het verlies zijner vrijheid boette, treedt op als de „Kaptein," een mager, lang man met geel hair en gelen knevelbaard, die een zeer verliefd hart bezit en een wanhopigen hartstocht koestert voor eene jonge dame met rood hair, die hij eens op den vesting-

wal gezien heeft. Nog andere gevangenen op Graudenz treden in dit verhaal op — Don Juan, Kopernikus, en de aartsbisschop, altemaal bijnamen, die de jongelieden elkaar aan de akademie of in den kerker gegeven hadden. De romantische liefde van den „kaptein" voor Aurelia, want de heeren hebben vernomen, dat de blondroode dame Aurelia heet, maakt de hoofdepizode van „Ut mine Festungstid" uit. Aurelia heeft een zusjen Ida, die vrij met de gevangenen mag spreken en het is door middel van deze, dat het den kleinen, gelen Kopernikus gelukt het hart van Aurelia aan den „kaptein" te ontstelen.

Men wane niet, dat het verhaal van den minnehandel der gevangenen onbelangrijke stof levert voor een levenslustig humorist, als Frits Reuter — integendeel, met onuitputtelijke vroolijke luim verhaalt hij de eenigszins eentoonige geschiedenis van des „kapteins" minnenijd en de veroveringen van de roodblonde Aurelia. Twee loffelijke eigenschappen van den vriendelijken schrijver komen hier inzonderheid op den voorgrond: zijn trouw geheugen en zijn edelmoedig hart. Gebeurtenissen, die meer dan twintig jaren geleden voorgevallen waren, weet hij met zeldzame frischheid te teekenen, wellicht geholpen door zijne gewoonte, om lange, komische verhalen uit dit jammerlijke tijdvak zijns levens aan zijne vrienden mee te deelen. En de edelmoedigheid zijns harten blijkt overvloedig uit het gebrek aan verbittering over de snoode bejegening hem door de pruisische regeering aangedaan — hij toont daarbij tevens mecklenburgsch bloed in de aderen te bezitten, want hij openbaart eene goedmoedigheid, die uit een nederlandsch standpunt wellicht met al te schielijke onderdanigheid zou kunnen worden verward.

Van Neubrandenburg bracht hij in 1863 zijne huisgoden over naar eene villa aan den voet van den Wartburg, in de schoone omstreken van Eisenach. Het is in deze villa, dat Reuter de laatste gelukkige jaren zijns levens sleet — hier trof hem in de vorige maand van dit jaar een bijna plotselinge dood. Burgerlijke eenvoud en fijn ontwikkelde smaak betooverden ieder, die Frits Reuter ging bezoeken uit belangstelling voor zijne werken. En mocht men zich soms ten

onzent verbazen, dat dergelijke bezoeken bij een romanschrijver talrijk waren — in Duitschland heerscht verkwikkelijke belangstelling in letteren te over, om ons met zekerheid te kunnen doen verklaren, dat Reuter slechts weinige dagen zonder gasten op zijn villa bij Eisenach doorbracht.

Gedurende de jaren 1863, 1864 voltooide hij zijn meesterwerk: „Ut mine Stromtid", waarvan de twee eerste deelen reeds drie drukken beleefd hadden, voordat het derde deel gereed was. Wat hij ook later moge geleverd hebben — in 1866 verscheen „Dörchlauchting", in 1868 „De Reis' nah Konstantinopel", — „Ut mine Stromtid'' blijft het belangwekkendst van al zijne geschriften. In dit boek was hij geheel op zijn geliefkoosd terrein — het landleven en de landbouw. Het was eenmaal zijn ideaal geweest, even als zijn vader landbouwer te worden en voortdurend bleef zijn geest bij de trouwhartige, eerlijke, vormlooze mecklenburgsche boeren. Van daar dat dit verhaal uit zijn landbouwersleven, toen hij nog „Strom" was, met groote ingenomenheid en uitvoerigheid is bewerkt.

„Entspekter" Bräsig trad op nieuw te voorschijn en werd de held van het boek. De figuur van Bräsig is Reuters gelukkigste schepping. Uiterlijk maakt de dichter bijna eene karikatuur van Bräsig. Hij is klein, heeft kromme beenen, een hoogrood gelaat en dikke borstelige wenkbrauwen — maar hij heeft een hart van goud en goede hersenen in zijn hoofd. Hij is een dier typen, waarin Charles Dickens zoo rijk is — een dier edele naturen, die onder een ruw en min behaaglijk uiterlijk een koninklijken adel van ziel ten toon spreiden. Ik vergelijk Bräsig met Tom Pinch, met de gebroeders Cheeryble, met Captain Cuttle, met den Schoolmeester uit: „Nelly", met Joe Gargery uit: „Great Expectations" en met Trotty Veck uit: „The Chimes." 't Zijn op twee na oude vrijers, teleurgestelde minnaars even als Bräsig. Zij hebben even als deze de geliefde huns harten zien wegschenken aan een gelukkiger medeminnaar. Bräsig heeft in zijne jeugd juffrouw Nüssler van de pachthoeve Rexow liefgehad en is nu de trouwe, oude vriend, die in alle moeilijke omstandigheden haar ter zijde staat.

Alleraardigst is de epizode, die handelt over het verblijf van twee theologische kandidaten op de pachthoeve Rexow. De familie Nüssler is twee aardige dochters rijk, Line en Mine, tweelingen. Het spreekt wel van zelf, dat er op de vreedzame pachthoeve zich een kleine roman ontspint, waarbij Bräsig geen kleine rol speelt. De eene kandidaat is zeer vroom, een echt theoloog, die proponent wordt en intusschen zijn hof maakt aan Line. De andere is een vechtersbaas, een liefhebber van boerenbedrijf en visscherij, die het hoofd van Mine op hol brengt. Juffrouw Nüssler raadpleegt Bräsig in deze gewichtige omstandigheden. De goede oude „Entspekter" verschuilt zich in den kersenboom bij een priëel en luistert de hartsgeheimen der jongelieden af. Voor den vromen Gottlieb heeft hij weinig hart, maar als de jolige Rudolf, die landbouwer wil worden, zijn petekind kust, valt hij ijlings uit den kersenboom en staat voor de verschrikte jongelieden. Na eenige kleine bestraffingen sluit hij met hen het volgende kontrakt:

— „Kom nu eens hier, Rudolf. Wil je van je leven niet meer op den preekstoel komen en geene preken meer maken?"

— „Neen, nooit weer!"

— „Wil je 's morgens klokke vier en 's zomers klokke drie opstaan en voer geven aan je beesten?"

— „Op ieder uur van den dag en den nacht!"

— „Wil je behoorlijk leeren ploegen en eggen en maayen en binden, dat is te zeggen met halmen, met een touw is geen kunst."

— „Ja," zei Rudolf.

— „Wil-je bij het takkebosschen rijden nooit van je leven, als je wagens al weggereden zijn, in de kroeg bij de pons blijven zitten en ze dan naderhand in vollen ren achternahollen?"

— „Ook dat niet!" zei Rudolf.

— „Wil je je ook van je leven niet — Mina, kijk daar staat ginder zoo'n mooi viooltjen, dat blauwe meen ik, haal me dat eens, ik vind dat zoo'n pleizierigen geur — wil je je", vroeg hij, toen Mina weg was — „ook van je leven niet met die sakkermentsche boerenmeiden afgeven?"

— „Foei, heer rentmeester! wat denkt u van mij!" — zei Rudolf knorrig en keerde zich om.

— „Nu, nu," — zei Bräsig — „iedere zaak moet vooraf beklonken worden, en één ding zeg ik je, voor iederen traan, dien mijn petekindjen om jouwentwil vergiet, draai ik je een keer den nek om" — en daarbij zette hij een gezicht, alsof het dadelijk gebeuren zou! — „Dank-je wel, Mina," — zei hij, toen deze hem nu de bloem bracht en hij rook er eens aan en stak ze vervolgens in zijn knoopsgat. — „En kom nu hier, Mine! nu wil ik je ook mijn zegen geven."

Zulk een genrestuk zal den naam van Reuter naast dien van Dickens plaatsen.

Inderdaad zijn er trekken van verwantschap in beider genie. Beiden zijn humoristen, beiden beschrijven de verschillende persoonlijkheden, die zij vooral in hunne jeugd en jongelingschap op de schoolbanken der ontbering hebben leeren kennen. Beiden vinden hun hoogst genot in de schildering van een karakter, dat tintelt van gemoedelijkheid en goedheid des harten. Charles Dickens zei eens op een diner te Edinburgh (25 Juni 1841): — „Ik heb altijd getracht en zal het blijven doen tot mijn dood, om den voorraad van onschuldig geluk in de waereld te vermeerderen. Ik vond, dat het leven niet volkomen troosteloos was, dat het om vele redenen de moeite waard was te leven. Heb ik inderdaad eenig woord geschreven, 't welk oud of jong kan vertroosten in beproevingstijd, dan zal ik dit beschouwen als een gewichtig rezultaat, als iets, waarop ik in later leven met blijdschap kan terugzien!"

Zie hier geheel den geest van Frits Reuter.

Ik weet wel, dat Dickens als schepper van oorspronkelijke figuren in zeldzamen rijkdom oneindig hooger staat dan de goedhartige Mecklenburger, die ons zijne gedroogde kruiden met zooveel naïve vroolijkheid aanbood — maar men bedenke de woorden van Spielhagen boven dit opstel geplaatst, — „Es ist ein Anderes, London zum Hintergrunde zu haben, ein Anderes, Stavenhagen."

———

CAUSERIËN AAN HET STRAND.

Causeriën aan het strand. — Dierenbescherming. — Emancipatie. — Spiritisme.

Augustus 1874.

Aan het strand van Scheveningen — natuurlijk.

Ik zou het niet wagen van een ander strand te spreken in deze Augustusdagen, nu in Nederland ieder, die zijne vakantie noch te Ems, noch te Homburg, noch te Spa, noch zelfs te Biarritz gaat doorbrengen, zich gaarne pleegt te vermoyen op de blonde duinen van de „Scheveninger zee" — als onze goede haagsch Huyghens zegt.

Scheveningen is sints tien jaren als internationale badplaats merkelijk in de gunst van Engeland en Duitschland gerezen. Op het terras en aan het strand wemelt het dagelijks van die bekende lange gestalten in grijze jasjens, met roodverbrande gelaatstrekken en dito niet verbrande baarden, welke uren lang door hunne uitmuntende kijkers naar den horizon in zee kunnen staren, onder diepzinnige gesprekken als:

— „A steamer!"

— „From Londen or Hull!"

— „Rather cool, is not it?"

— „All right!"

Ginds zweven cierlijk gekleede jonkvrouwen met helderblauwe oogen langs het strand, terwijl de schalke, guitige golven om haar bevalligen voetstap heen spelen, alsof ze wisten, dat eene nadere kennismaking in het verschiet ligt. En de helderblauwe oogen schitteren van levenslust, terwijl een „Wünderschön!" van de rozenlippen vloeit zoo muzikaal, dat vader Rhijn er om zou hebben geglimlacht van plezier, als hij zijne dochteren zoo had hooren schertsen.

Aan het strand krielt het van bezoekers, die zich als bijen in hunne kolossale korven hebben verzameld om te gonzen en te dommelen in den vroolijken zonneschijn. De groote teenen stoelen maken de weelde van het scheveningsche strand uit — zelfs de Engelschen hebben er de praktische inrichting van geprezen.

Niet ver van ons is een cirkel dier beroemde manden stoelen gemaakt door een zeer belangrijk gezelschap landgenooten en vreemdelingen. Ik verschuil mij ook in zoo'n stoel en terwijl ik droom en alles tegelijkertijd nauwkeurig waarneem, hoor en zie ik het volgende:

In 't midden van den kring zit eene dame, niet oud, niet jong, die den toon geeft aan 't gesprek en in allerlei talen den verschillenden heeren te woord staat. 't Is eene nederlandsche dame, ik verneem het van een goedhartig voorbijganger, die mij even de hand reikt. Zij heet Mejuffrouw Fanny van Maersbergen en wordt zeer gevleid om hare nog niet geheel verwelkte schoonheid en haar ijverigen, disputeerenden geest. Er is nog eene oudere dame in het gezelschap, Fannys tante, Mevrouw van Rijswijk, en verder zitten er een blonde en een bruine Engelschman, een luisterend haagsch gymnasiast, een duitsch jonkheer en een hollander met droomerige oogen en eene fluisterende stem.

Van hunne causerie beluisterde ik het volgende:

— „Neen! Mr. Freeson!" — riep Fanny van Maersbergen — „neen, wij leven in een schoonen tijd. Juist, omdat we bemerken, dat alles gebrekkig en slecht is ingericht, juist daarom zal het eindelijk beter worden. Politieke revolutiën hebben we genoeg gehad, nu komen de maatschappelijke. De heele oude maatschappij moet ten onderste boven. Geene onderdrukking van de zwakkeren door de sterkeren, geene gangbare logens meer in ons dagelijksch leven!"

— „Geene logens!" — fluisterde de Hollander met de droomerige oogen.

— „In de eerste plaats" — vervolgt Fanny van Maersbergen — „moeten de zwakken geëmancipeerd worden. Reeds te lang heeft eene barbaarsche liefhebberij kleine vogeltjens in kooyen opgesloten, die vogeltjens moeten allen

bevrijd. Geene honden moeten meer voor trekdieren gebruikt worden — reeds heeft men in de hoofdstad van Nederland in dien geest een besluit genomen — de dames uit de rezidentie vereenigen zich om iets dergelijks in den Haag tot stand te brengen. In elk geval zal de wetenschap de wreedheid nooit meer zoo ver mogen drijven, dat levende dieren gebruikt worden tot proefnemingen — geene vivisektie meer!"

— „I beg you pardon" — viel mr. Freeson hier in, en ik zal mij veroorlooven hem verder Nederlandsch te doen spreken — „ook wij hebben in Engeland maatschappijen tot bescherming van dieren en een blad: „The animal world." Dit alles is voor het grootste deel sentimenteel marktgeschreeuw. We zijn nog lang niet aan de dieren toe in deze verlichte negentiende eeuw. Is de slavernij de waereld uit? Wordt er geen enkel kind mishandeld door ontaarde ouders, op de scholen, in de werkplaatsen, in de fabrieken? Zijn al de gehuwde vrouwen zeker, dat ze nooit door hare echtgenooten zullen worden afgeranseld, is ieder soldaat veilig voor de willekeur van zijne chefs, is elk ambtenaar gevrijwaard voor laatdunkende achteruitzetting door zijne meerderen?"

— „Er moet discipline zijn!" — oordeelde de duitsche jonkheer. — „Voor het overige zorgt de wet!"

— „'n Schoone wet!" — antwoordt mr. Freeson — „Wat kan de wet er aan doen, als er dagelijks te Londen minstens 25 menschen moeten omkomen door allerlei ruwheid en geweld, door rijtuigen, omnibussen, paarden, vrachtkarren, spoorwegen. Als een werkman zijne vrouw slaat, komt hij er met eene kleine boete af — want het is z'n eigen vrouw maar! Van de duizenden kinderen, door bestiale ouders verminkt, wordt nooit melding gemaakt."

— „En terecht!" — meende de Hollander met de droomerige oogen — „Men mag niet in het recht der ouders grijpen, dat is niet liberaal."

— „Mooyer sofisme heb ik nooit gehoord!" — riep de bruine Engelschman uit, terwijl hij rood in zijn gelaat werd — „Niet liberaal! Vinkjens en honden mag men niet aanroeren, maar kinderen wel! Hebben de eigenaren van honden en vinken dan geen recht op hun eigendom?"

Mejuffrouw Fanny van Maersbergen lachte zeer opgewekt en antwoordde snel:

— „Ik kan mij voor een deel zeer wel bij Mr. Freeson aansluiten. Vooral wat het lot der vrouwen betreft. In de maatschappij der toekomst zal de vrouw geheel gelijk aan den man worden gemaakt. Aan de vernederende superioriteit van den man moet een einde worden gemaakt. Alle betrekkingen zullen voor de vrouwen toegankelijk worden, zij zullen dezelfde burgerlijke en staatkundige rechten bezitten, vrouwen zullen kiezen en verkiesbaar worden gesteld voor alle kollegiën van staatkundigen aard!"

— „Zullen de vrouwen dan kanonniers en de mannen bakers worden, Fanny?" — vroeg Mevrouw van Rijswijk.

— „Ieder zal naar hare talenten geplaatst worden, Tante! Vooral voor het lot der getrouwde vrouwen zal bizondere zorg moeten gedragen worden. De banden van het huwelijk zullen niet mogen knellen. Bemerkt de gehuwde vrouw, dat de man harer keuze op de eene of andere wijze haar ideaal niet kan blijven, dan moeten al de beletselen voor echtscheiding, die thands nog bestaan, uit den weg geruimd. Onze belachelijke eeuwigdurende huwelijken moeten afgeschaft."

— „Divorcé à cause d'incompatibilité d'humeur ou de caractère!" — riep Mr. Freeson — „zooals in 1794 te Parijs. Ik vrees, dat er op die voorwaarden niet veel huwelijken zullen worden gesloten!"

— „Des te erger voor de mannen!" — riep juffrouw Fanny.

— „Neen, kind!" — antwoordt Tante van Rijswijk. — „Ik zou het anders beginnen. Al wat je daar voorstelt, helpt niemendal, wanneer de maatschappij niet van nieuws af doordrongen wordt door de zielverheffende waarheden van het Christendom. Daar is geene overtuiging onder de menschen van onze eeuw — zij willen niet meer gelooven. Allerlei redeneeringen van het verstand nemen het beetjen geloof, 't welk nog hier of daar mocht schuilen, weg. Vraag je mij, wat er gedaan moet worden, om dit geslacht zonder geloof te genezen, dan antwoord ik: laat ze kennis nemen van de dingen, die dagelijks om ons heen geschieden, laat ze gelooven, nu ze de wonderen van het Spiritisme zien!"

— „Daar zou ik vooreerst nog wat voorzichtig mee zijn!" — fluisterde de Hollander met de droomerige oogen.

— „Als het Spiritisme de vrouwen kan verheffen en de vivisektie beletten, dan ben ik ook voor het Spiritisme!" — riep Mejuffrouw Fanny uit.

— „Hoe gaat het in Engeland met het Spiritisme!" — vroeg Tante van Rijswijk.

— „Uitmuntend, Mevrouw!" — zei mr. Freeson met een effen gezicht. — „Wij hebben een britsche nationale associatie tot verbreiding van het Spiritisme. Voor een veertien dagen heb ik een kongres te Londen van engelsche Spiritisten bijgewoond. Allerinteressantste diskussiën, Mevrouw! Ze spraken over de materializatie."

— „En wat wisten ze daarvan?" — vroeg Tante.

— „Natuurlijk bleef het altijd eene moeyelijke zaak. Evenwel werd de mogelijkheid in beginsel aangenomen. Het Spiritisme zou daardoor eene groote schrede voorwaarts doen. Zoodra de geesten zich zouden kunnen materializeeren, zou men bij voorbeeld een Voltaire in blakenden welstand kunnen doen optreden, om te getuigen, dat alle twijfelaars apen zijn!"

— „Wacht maar!" — sprak Mevrouw van Rijswijk, — „die tijden zullen wel komen. Reeds nu doen de geesten wonderen. Bij eene dame van mijne kennis zetten de geesten des morgens en des avonds de koffie — daar de gewone dienstbode te lomp is. Menigmaal heb ik antwoorden van afgestorvenen gekregen, die mij hebben getroost, als ik in de duisternis of twijfel geen raad wist."

Al de heeren stonden eensklaps op.

Mejuffrouw Fanny had het sein gegeven. De Engelschen gingen beleefd groetend heen — de duitsche jonkheer verwijderde zich, terwijl hij de schouders ophaalde. De Hollander met de droomerige oogen bood zijn arm aan Fanny en volgde de oude dame, die ijlings en ontevreden naar de Badhuistrap streefde.

Mejuffrouw Fanny van Maersbergen strekte de hand uit en verklaarde plechtig:

— „De praktische mannen willen het Spiritisme niet, en

daarom zal ik binnen kort optreden als advokaat voor de geminachte leer! Dieren, vrouwen, ideeën worden onderdrukt door de tyrannie van den man — en daarom oorlog, onverbiddelijke oorlog aan dat ras van zelfzuchtige logenaars!"

De luisterende haagsche gymnasiast, die geen enkel woord gesproken had, bleef stilstaan en oogde Mejuffrouw Fanny na met diepe stichting.

Toen richtte hij zijne rechterhand naar de zee en fluisterde:

— „O, Fanny! o, mijn Heiland! o, mijn Evangelie!"

EEN ROMAN VAN ARSÈNE HOUSSAYE.

Handen vol rozen, vol goud en vol bloed. — Een roman van Arsène Houssaye. — Ziekelijke richting. — Sensualisme en mystiek.

I.

Arsène Houssaye. — Les mains pleines de roses, pleines d'or et pleines de sang. Paris 1874.

Een bekende fransche letterkundige heeft voor eenige dagen een roman met den bovenvermelden zonderlingen titel uitgegeven. Zekere bizonderheden van den inhoud nopen mij een oogenblik bij dit werk stil te staan. Arsène Houssaye is in Frankrijk bekend — ten ontzent wellicht maar hier en daar, waar zijne talrijke, weelderig gedrukte en geïllustreerde romans met hun bedwelmenden muskus- en demi-monde-geur zijn doorgedrongen. Hij behoort tot de romantische school en heeft in zijne vroegste letterkundige jeugd het voorrecht genoten de vriend te worden van Théophile

Gautier en Jules Janin. Sints 1830 heeft dit drietal, versterkt door den ongelukkigen Gérard de Nerval en den grooten schilder Eugène Delacroix, zich onderscheiden als volgers en voorstanders van Victor Hugo, die tot nog toe den maarschalksstaf van de Romantiek met waardigheid blijft voeren.

Arsène Houssaye scheen aanvankelijk, na het schitterend sukces van „Nôtre Dame" en van Théophile Gautiers „Mademoiselle de Maupin" zich niet aan den roman te zullen wijden. Hij begon met letterkundige studiën: „Portraits du XVIIIe siècle", vervolgens: „Histoire du 41me fauteuil de l'Académie" — en juist hiermee leverde hij het beste werk, 't welk ooit uit zijne pen vloeide. Door zijn persoonlijk vermogen en de hulp zijner vrienden werd hij Directeur du Théâtre français — den ouden klassieken tempel voor Molière en Racine, Beaumarchais en Augier.

Hij bleef deze belangrijke betrekking bekleeden van 1849 tot 1856 en betoonde zich een ijverig voorstander van het romantische drama. Victor Hugo, Alfred de Musset, Mme de Girardin en Octave Feuillet waren zijne lievelingsauteurs, hunne drama's werden door hem het meest beschermd. Sints 1856 wijdde hij zich geheel aan de letteren, en gaf hij eene monografie uit over Voltaire, onder den titel van: „Le Roi Voltaire", welke algemeen als een degelijk werk geprezen werd.

Daar Arsène Houssaye tot de voorstanders van het tweede keizerrijk behoorde en voor het overige zich dapper onderscheidde te midden van de meest luidruchtige leden der jeunesse dorée, kwam hij onder den ziekelijken-sensueelen invloed van het bonapartisme. Hij gevoelde eensklaps roeping de geschiedschrijver te worden van al de schandalen der heele en halve „waereld" te Parijs, hij wilde de biograaf worden — als Jules Janin het uitdrukt — „de ces duchesses, qui portaient insolemment le voile obscène des courtisanes et de ces courtisanes cachées sous le manteau des duchesses". Hij scheef daarom twaalf deelen groot octavo onder den titel: „Les Grandes

Dames." Hij verhaalde er alle aanstootelijke geschiedenissen in, welke het Parijs van het tweede keizerrijk in de aanzienlijkste kringen opleverde of welke hij uit de Gazette des Tribunaux wist saâm te lezen. De weelde van papier, druk en gravure au sanguin dezer romans was zonder voorbeeld. Arsène Houssaye is nog steeds redakteur van het belangrijk tijdschrift „l'Artiste" — zijne vrienden uit de kunstenaars-waereld hielpen hem aan vrouwenportretten tot illustratie dezer werken — en het moet met volle overtuiging gezegd worden, dat de boeken van Arsène Houssaye er buitengewoon smaakvol uitzien.

Maar de inhoud?

In zeer goeden en beschaafden stijl werd de chronique scandaleuse van hoogere en lagere kringen gedialogizeerd, terwijl eene zeer sterke overhelling naar het beschaafd-gemeene, naar de betooveringen der poudre-de-riz op het terrein der haute-bicherie bij elke bladzijde merkbaar was.

Dit maakt in enkele trekken het letterkundig voorleden uit van dezen Parijzenaar, die thands met een nieuwen roman te voorschijn treedt en daarbij een motto gebruikt van La Harpe: „J'ai commencé par nier tout, j'ai fini par croire à tout." Het schijnt, dat Arsène Houssaye reeds geruimen tijd zich met belangrijke vraagstukken bezig heeft gehouden en dat hij nu eene poging waagt, om eene wijsgeerige quaestie: het bestaan van den geest buiten het lichaam, op te lossen. Hoe dit aan den auteur van de „Grandes Dames" gelukt, zal het best blijken uit een kort overzicht van: „Les mains pleines de roses, pleines d'or et pleines de sang."

Er is ergens in het binnenland van Frankrijk een jongmensch van twintig jaren, dat Georges du Quesnoy heet. Dit jonge mensch stond op zekeren avond bij het ijzeren hek van het kasteel Margival en tuurde naar binnen. Eensklaps zag hij eene zonderlinge verschijning — eene jonkvrouw van twintig jaren in 't wit, die handen vol rozen plukt. Zoodra de verschijning verdwenen is, verneemt hij, dat er niemand van de bewoners op 't kasteel aanwezig is en wordt hij voor een „visionnaire" gehouden.

Eenigen tijd later brengt hij een bezoek op een ander kasteel — 't ontbreekt niet aan kasteelen bij Arsène Houssaye — waar eene oude vrijster Mlle. de Lamarre hem zijne toekomst uit de lijnen van zijne hand voorspelt — als een Gipsy in Engeland, doch zonder de gebruikelijke „two shillings". Voor den jonkman is dit echter weinig troostrijk, want de dame voorspelt hem, dat hij zal sterven „de mort violente." Hij vat evenwel aanstonds vuur en telt al de beroemde mannen op, die zoodanigen dood stierven, waarbij zelf een Nederlander met name: „Barnewelt" voorkomt. Het blijkt nog ten overvloede, dat de oude vrijster, die als handwaarzegster optreedt, aan Georges de guillotine heeft beschoren.

Ter zelfdertijd ontmoet Georges du Quesnoy de bewoners van het kasteel Margival, vader en dochter, welke laatste een onuitwischbaren indruk op den ter dood veroordeelden jonkman maakt. Hij tuurt weder door het hek van het kasteel, hij ziet wederom de verschijning — maar wipt naar binnen, om Mlle de Margival het hof te maken. Alles wat deze idylle der beide jongelieden betreft, — de auteur past nogmaals eene versleten titulatuur van Dafnis en Cloë op beide toe — alles wat in dit eerste tijdperk van jonge liefde voorvalt, is met smaak en poëzie ontwikkeld.

Te dezer gelegenheid zegt Houssaye zeer fijn: „Gelukkig de gelieven, die hunne droomerijen beginnen met de Idyllen van Theokritus, de bukolische zangen van Vergilius of de pastoralen van Longus. De kostbare ruikers, waarvoor de Parijzenaren vijf louis betalen, om ze des morgens aan hunne minnaressen te zenden, zullen nimmer den geur bezitten der veldviooltjens en madeliefjens, welke gelieven op het land te zaâm plukken aan den rand van 't bosch of in de weide. Tusschen het een en ander geluk is een even groote afstand als van een bosch in de opera tot een bosch in de natuur".

Aan de liefde van Georges du Quesnoy en Valentine de Margival wordt ras een eind gemaakt door den vader der laatste. Valentine zal een „mariage de raison" sluiten met den Graaf de Xaintrailles, een man van

middelbaren leeftijd, maar zeer rijk en gezantschaps-sekretaris te Rome. Valentine laat zich langzaam overhalen door de argumenten haars vaders; Georges is wanhopend. „L'amour a des dents aiguës et cruelles. S'il se ne nourrit pas de joie, il se nourrit de douleur."

Na het huwelijk beproeft Georges een zelfmoord in den tuin van het kasteel de Margival — onder de vensters van de nieuwe gravin de Xaintrailles. Valentine heeft het balkonvenster geopend — er knalt een schot, zij vliegt ongekleed naar den tuin en vind Georges in zijn bloed badend. Na deze dramatische ontknooping volgt het vertrek van den graaf en gravin de Xaintrailles naar Rome en het herstel van Georges. Nog eens ziet hij in het park van het kasteel de witte gestalte met handen vol rozen en vertrekt naar Parijs, om in de rechten te studeeren.

Het tweede deel der vertelling begint.

Georges studeert minder in de rechten dan in de topografie van Parijs. Hij verteert meer geld, dan zijn vader hem kan afstaan en daarbij komt, dat hij voortdurend aanleg betoont, om een moderne Swedeborg te worden. Op een bal in de „Closerie des lilas" ziet hij plotseling weder eene gestalte als in den tuin van het kasteel. 't Is dezelfde figuur maar geheel veranderd. Zij is jong en schoon als weleer, doch zij danst als eene razende Bacchante en strooit handen vol rozen onder de menigte, terwijl een weemoedige trek om hare lippen speelt. Zoodra hij haar poogt te naderen, verdwijnt de gestalte.

De jonkman komt nu onder den indruk der voorspelling, dat hij door de guillotine sterven zal. Hij studeert de wetenschap der verborgen krachten en intusschen houdt de gravin de Xaintrailles zich bezig haar echtgenoot te ontvluchten in gezelschap van den markies Panino, die haar naar Baden brengt. Georges vertrekt aanstonds naar Baden en houdt konsulten met den bekenden amerikaanschen kwakzalver Home. Zoo aanschouwt hij des middernachts door eene bezwering van Home het gelaat van Valentine in den spiegel en geschiedt er meer dergelijke boerenbedriegerij, door den auteur als zeer ernstig voorgesteld. Het alleraardigste is

eene piano, die eene sombere melodie begint te spelen, alsof geestenvingeren de toetsen hadden aangeraakt.

II.

Reeds kwam het spiritistisch element in de geschiedenis van Georges du Quesnoy hier en daar te voorschijn. Zoodra de Amerikaan Home ten tooneele verschijnt, brengt hij een drom van geesten mede. Arsène Houssaye vangt aan met vast te stellen, dat Home als een alledaagsch kwakzalver begonnen was, maar dat de geesten hem te machtig waren geworden. Home was nu „le célèbre médium", die al de raadselen van de toekomst kon ontsluyeren. De Amerikaan werd beheerscht door een „esprit dominateur", en zoo ras hij de geestenwaereld poogde te ontkennen, bewogen zich de meubels in het vertrek. Home had deze fraayigheden zelfs aan de keizerin van Frankrijk doen bewonderen en al de ongeloovigen overtuigd.

Georges du Quesnoy wordt een vriend van den spiritoloog en staat dezen bij, als hij angstig schijnt voor de aanvallen van zijn „esprit dominateur". Dan doet men de pendule stilstaan, want het zal weldra middernacht zijn en de twaalf slagen zouden het hart van den Amerikaan verscheuren. Maar de pendule wordt door geestenvingeren weder in gang gebracht, terwijl al de waskaarsen, die niet ontstoken waren, plotseling beginnen te branden. Elk nieuw verzet tegen de geesten baat even weinig — de twaalf slagen doen Home bijna sterven; nu vangt het klavier in eene aangrenzende kamer zachtkens aan een geestenmarsch te spelen, al de lichten houden plotseling op te branden en Georges du Quesnoy ziet in den spiegel het beeld van Valentine.

Van al dit moois komt nu eene ernstige verklaring door Home: „de geesten bezitten eene min of meer zichtbare gelijkenis met de lichamen — de geest van de gravin de Xaintrailles is gekomen op verzoek van Home, omdat

zij Georges nog altijd lief heeft." — Verder: „de geest is de gedachte. De gedachte kan zich immers naar alle plaatsen begeven en dus de geest ook."

De beminnelijke naïveteit van deze verklaring gaat elke billijke verwachting te boven.

Na dit spiritistisch intermezzo vervolgt Georges zijne ontdekkingsreis. Hij ontwaart op den trein van Baden naar Ems de gravin de Xaintrailles in gezelschap van den romeinschen Markies Panino, die er oud en terugstootend uitziet. Hij springt in den waggon en sleurt er den Markies uit, die met hem op den grond tuimelt, zoodat de gravin de Xaintrailles alleen naar Ems reist. Er volgt nu eene uitdaging, waarop de Italiaan naar Ems en Georges naar Baden terugreist. Te Baden verliest onze held zijn geld aan de speelbank en komt geheel berooid te Parijs terug.

Ik sta niet stil bij de opeenstapeling van onwaarschijnlijkheden die Arsène Houssaye met de grootste koelbloedigheid voordraagt, maar volg Georges du Quesnoy naar Parijs.

De held der vertelling begint daar het leven van een echten Bohémien en beproeft op ouderwetsche en chemische wijze van koper goud te maken. Als dit niet gelukt, bestudeert hij de vergiften. Hij vindt een vergift uit, om in ringen en paarlen te doen. Arsène Houssaye zal het wel weten en dus mogen hier zijne woorden volgen: „On se souvient que, vers les dernières années de Napoléon III, beaucoup de crevès, de journalistes, de chercheurs, de femmes déchues, de hautes courtisanes, ne voulaient mourir que par ce poison doux et violent." Zeker, het was een treurige tijd voor Frankrijk in 1868 en 1869, en geen wonder, dat de zelfmoord eene endemische ziekte werd in Parijs — de bizonderheid van het vergift in ringen en paarlen dient daarom bewaard te blijven voor de historie.

Daar intusschen de chemie hem niets opbracht, ondanks zijne ondekkingen, verkocht hij zijne pen om tegen zijn vaderland te schrijven. Eindelijk begint hij op nieuw te spelen en wint op min of meer twijfelachtige wijze honderdduizend franken. In deze periode komt een nieuw vizioen tot hem.

Te midden van het bal de l'Opéra ziet hij de geheimzinnige figuur, de witte dame uit het park van het kasteel Margival, die hem ook in de „Closerie des lilas" verschenen was, maar thands was zij vervallen en uitgeput, terwijl zij in razernij handen vol goud om zich heen strooide.

Hierop begint de derde periode van Georges' geschiedenis. Hij ontvangt een briefjen van Valentine, die hem bij zich ontbiedt in het hotel du Louvre, numero 17. De gravin de Xaintrailles heeft haar echtgenoot verlaten, maar deze vervolgt haar en is reeds te Parijs. Zij verschuilt zich onder den naam van Mme Duflet, rentière à Dijon. Aanstonds besluiten beide gelieven elkaar niet meer te verlaten, maar in Versailles worden zij ontdekt door den graaf de Xaintrailles. Er volgt weder eene uitdaging, ditmaal ook een duel. De graaf komt er met eene lichte wond af en wreekt zich door een kommissaris van politie aan de gravin te zenden in haar vertrek van 't hotel du Louvre, n°. 17.

Georges wordt in hechtenis genomen, Valentine wordt in een klooster opgesloten. Maar de graaf de Xaintrailles wil het proces niet doen plaats grijpen, om zijn naam te redden en tevens om de huwelijksgift van zijne vrouw te behouden, welk geld hij bij scheiding zou moeten afstaan. Georges du Quesnoy, uit zijne gevangenis ontslagen, waar hij eigentlijk wegens verzet en beleediging der politie was opgesloten, vindt Valentine vrij in het hotel du Louvre en gereed naar haar echtgenoot terug te keeren, vooral, omdat de advokaat Dufaure haar het gevaarlijke van haar toestand onder de oogen brengt, en omdat ze volstrekt geene middelen meer bezit. Bijna razend van smart poogt Georges haar dit te beletten, maar zij ontvlucht naar een klooster. De held van den heer Arsène Houssaye beproeft nu een aanslag te doen op het leven van den graaf de Xaintrailles. Hij treedt in overleg met eene kamenier der gravin, die op dat oogenblik aan het ziekbed van den geheel ondermijnden diplomaat waakt.

Er volgt eene geschiedenis uit de Gazette des Tribunaux. Georges heeft als chemikus de wonderbare uitkomsten van het laurier-kerswater bestudeerd. Hij heeft eene

flesch met extrakt van de laurier-kersbladeren gereed gemaakt — hij geeft ze aan de kamenier. Des avonds op den boulevard verschijnt hem de gestalte uit het park van het kasteel de Margival, als „fille de joie.” Hij wil haar aangrijpen, maar zij laat een bloedigen dolk uit hare hand vallen en verdwijnt.

Intusschen is de graaf de Xaintrailles vergiftigd met zestig gram laurier-kerswater. De kamenier Emilie werp alle verantwoordelijkheid van zich af, wordt in hechtenis genomen en schrijft een briefjen aan Georges. Zoo vindt de kommissaris van politie hem in het hotel du Louvre, waar hij Valentine voor 't laatst ontmoet. Hoewel gegrepen, weet hij te ontvluchten, verschuilt zich in het hotel, wordt ontdekt, verdedigt zich met een revolver, wondt verscheidene personen, maar wordt overmand. Natuurlijk wordt hij ter dood veroordeeld en komt een geestelijke hem troosten. Aan dezen verhaalt hij, hoe men hem zijn geweldigen dood heeft voorspeld, en welke verschijningen hij gezien heeft. De priester antwoordt: „La suite à demain!”

Den volgenden dag beklimt Georges de guillotine, en ziet nogmaals eene gestalte in witte kleederen en hangend hair, die met gevouwen handen bidt en eindelijk ten hemel stijgt.

De priester lost nu het raadsel op. Al de verschijningen in het park, in de Closerie, op het bal en bij het schavot — dit alles, zegt deze:

„C'est votre âme qui vous est apparue!”

Zie hier hoe de geschiedschrijver der „Grandes Dames”, der „Courtisanes du Monde” zich op spiritistisch gebied waagt. De geesten zwerven rond op aarde in de gestalte der respektieve lichamen, zegt Home — in de gedaante van jonge meisjens, zegt Arsène Houssaye. Voor 't overige voorspelt men uit de lijnen der hand, een zeer verouderd procédé — en het komt volkomen uit, de patiënt sterft op de guillotine, zooals voorspeld was.

Een verwonderlijk verschijnsel — het Spiritisme in de letteren. Ten onzent, waar een tijdschrift bestaat louter aan deze bovenaardsche belangen gewijd, hebben wij een gelijkvormig verschijnsel — den roman van Elise van Calcar: „Kin-

deren der Eeuw." Met groot leedwezen zag ik de pen van haar, die eens zooveel liefelijks wrocht in „Hermine," thands in dienst van een zenuwloos mysticisme — maar in elk geval vat Elise de quaestie oneindig degelijker op, dan Arsène Houssaye, hoewel — ik mag het niet verzwijgen — de fransche romancier onderhoudender is dan de nederlandsche.

Toen de maatschappij der Romeinen, eens zoo krachtig, in elkander zakte, verdiepte men zich in aegyptische mysteriën — toen de fransche monarchie op het punt was te vallen, toonde Cagliostro aan Marie-Antoinette eene guillotine in een karaf met water — laat ons ernstig bidden, dat de heropwekking van magie en spiritisme geene noodlottige voorteekenen inhoudt voor het eind dezer negentiende eeuw.

GESPREKKEN OVER ONZE JUSTITIE.

Eene roos gestolen en nog wat. — Gesprekken over onze justitie. — Mexikaansche bankiers.

September 1874.

„Sah ein Knab' ein Röslein stehen."
GOETHE.

De Augustusdagen zijn voorbijgevlogen en eene verrassend lieflijke Septemberzon verguldt de blonde duinen te Scheveningen. De stroomingen van het internationaal verkeer brengen nog voortdurend allerlei vreemde trekvogels „van diverse plumenteringhe" naar het koele strand. Ook de nederlandsche staatsburger en gevolg, inzonderheid de haagsche, vermeit zich voortdurend naar hartelust op den witgelen zandbodem door het bruisend blauw fluweel der vloedgolven gekust. Aan

de groote spanning in ons lief vaderland is een eind gekomen — de krizis is opgelost, de koets van Staat aangespannen, de ervaringrijke voerman grijpt de teugels en plooit diepdenkend het breede voorhoofd, daar hij peinst over de richting, die thans moet ingeslagen worden.

Onder deze gelukkige omstandigheden spant oud en jong zich uit aan 't strand. Daar wandelt een viertal, 't welk ons lokt meê te loopen — twee vreemdelingen en twee haagsche staatsburgers. De vreemdelingen vooral zijn merkwaardig. 't Is een zonderling bontgekleed heer, die een nog veel bonter gedoste dame aan den arm heeft. Beiden zijn in 't oogvallend zuidelijk geel van gelaatskleur en werpen vurige blikken uit koolzwarte oogen in 't rond. Juist heeft de eene haagsche staatsburger den ander in gezelschap van het bonte echtpaar opgemerkt. Men toeft een oogenblik druk Fransch sprekend, daarna volgt eene plechtige voorstelling:

— „Don Juan de Nuevo Leon en echtgenoote — Dr. Storm!"

Het viertal buigt plechtig. Hun gesprek, vrij vertaald luidt als volgt:

— „Meneer en mevrouw komen waarschijnlijk uit Spanje," — begon Dr. Storm — „'t is hier vrij wat rustiger en kalmer niet waar?"

— „Verschoon me!" — antwoordde Don Juan de Nuevo Leon met zekere beteekenisvolle hoogheid. — „Mijne voorouders waren eenmaal Spanjaarden! Wij zijn Mexikanen!"

Doña Dolores, zijne echtgenoote, bewoog met onovertroffen cierlijkheid haren ivoren waayer en glimlachte.

— „Uit Mexiko!" — riep Dr. Storm verrast. — „Uit het schoone land van den Rio Grande en de Sierra Verde, uit het tooverland van de agaven en de flamingoos..... Dan zal het u hier in Nederland wel tegenvallen!"

— „Volstrekt niet! Wij bevinden ons hier zeer op ons gemak. Met grooten ijver studeeren wij beiden al het belangwekkende van uw vrijheidlievend vaderland. Welk eene orde, hoe geregeld! De Maatschappij, de Staat, alles leeft in innige harmonie! Daar is nimmer een wolkjen bij u aan de lucht! En dan die bedaarde rustigheid zonder stoornis van ziedenden

politieken hartstocht, als bij ons — het schijnt een wonder!"

Doña Dolores heft de lange zwarte wimpers op en voegt er bij:

— „Het is hier alles zoo kalm, zoo zeker. Zonder dolken of revolvers wandelt ieder bij dag en bij nacht. Overal een wakend oog, dat baldadigheid belet, overal bescherming! 't Is bewonderenswaardig!"

— „Ik ben zeer verheugd" — vervolgt Don Juan snel — „het genoegen te smaken met twee Nederlanders kennis te maken. Reeds heb ik een tal van aanteekeningen verzameld en wenschte gaarne over een en ander nadere inlichtingen, daar ik uwe taal niet versta en dus uwe nieuwsbladen niet lees. Mag ik...."

Dr. Storm en de haagsche staatsburger verklaarden zich bereid de gevraagde ophelderingen te schenken. Het viertal zette zich op eene bank in het duin neder. Don Juan maakte ijverig notitiën, terwijl Dr. Storm en de haagsche staatsburger zich beijverden het mexikaansche echtpaar gratis les in de nederlandsche staatsinrichting te geven.

Na een half uur van allerlei politiek gekeuvel, vroeg Don Juan opheldering over de inrichting der rechterlijke macht. Bij elk woord van Dr. Storm volgden er uitroepingen van loftuitende verbazing.

— „Verwonderlijk land!" — barstte Don Juan los — „'n Speldenknop is er veilig!"

— „Hoe geheel anders in Mexiko!" — zuchtte Doña Dolores — „wij hadden eene schoone hacienda niet ver van Vera Cruz — in één nacht werd ze door bandieten in de asch gelegd en al ons vee gestolen!"

— „Zonder dat de mexikaansche justitie zich met de zaak bemoeide!" — eindigde Don Juan.

— „Neen bij ons zou het anders gaan!" — verzekerde Dr. Storm — „als u hier in Nederland een landgoed zoudt willen betrekken, zou men zelfs geene roos uit uw tuin aanraken, daar staat gevangenisstraf op!"

Het mexikaansche echtpaar zag elkaar met fonkelende oogen aan. Als uit één mond klonk het:

— „Dat is geen ernst!"

— „Hooge ernst" — antwoordde de haagsche staatsburger — „wil u het bewijs?"

Don Juan wachtte zwijgend met opgeheven potlood, om alles aan te teekenen.

— „Niet lang geleden, den 20 Augustus werd door de arrondissements-rechtbank van onze hoofdstad een twaalfjarige knaap gevonnisd. Als u het kind gezien had, zoudt ge er waarlijk geen boosdoener in ontdekt hebben. Het ventjen verklaarde, dat hij te Hilversum geboren was en in een fabriek arbeidde. Eens op een vroegen morgen in Juli, te kwart voor vijf, had hij op weg naar de fabriek een paar vrouwen ontmoet. Te zaâm hadden zij een oogenblik getoefd voor het hek van eene villa, en de vrouwen hadden de heerlijke rozen bewonderd, die in den fraayen tuin van de villa in vollen bloei stonden. Onze knaap wilde nu galant zijn en sprong het hek over, om eene roos voor zijne dames te plukken, toen...."

— „'n Hoffelijke knaap!" — riep Doña Dolores — „Daar schuilt een cabalero in!"

— „Met uw verlof," — ging de Hagenaar voort — „de daad van dien jongen was zeer misdadig. Hij werd gegrepen door den veldwachter, met de roos in de hand. Onze politie en justitie hebben zeer loffelijk gehandeld. De knaap stond terecht wegens „diefstal in de aanhoorigheid van een bewoond huis, „met overklimming, strafbaar met een tuchthuisstraf van „minstens vijf en hoogstens vijftien jaren, volgens art. 384 „van ons nederlandsch Strafwetboek, doch voor personen „onder de 16 jaar oud, die met oordeel des onderscheids „hebben gehandeld, volgens art. 67 van dat wetboek, straf„baar met opsluiting in een verbeterhuis voor minstens een „derde van dien tijd." Op den 20 Augustus 1874 is zijn vonnis geveld. Met aanneming van „verzachtende omstandigheden" werd hij tot het minimum van de mogelijke straf veroordeeld — drie dagen cellulaire gevangenisstraf voor den aanstaanden cabalero!"

Don Juan hield zich ijverig bezig alles op te schrijven. Eindelijk riep hij uit:

— „Bij San-Jago di Potosi! Nederland is een paradijs op

aarde! Eene roos uit hoffelijkheid geplukt, en daarvoor drie dagen cellulair...."

Met heftige beweging van hoofd, armen en voeten, staarde hij eene pooze in zee en sprak eindelijk:

— „Luister, mijne heeren! Nu zal ik eens een mexikaansche geschiedenis vertellen. Dat zal er anders uitzien! In een onzer voornaamste steden, Puebla de los Angelos, was een deftig, allergunstigst bekend bankiershuis, onder leiding der markiezen della Villa Hermosa. In heel Mexiko waren geen achtenswaardiger edellieden dan de markiezen della Villa Hermosa. De oom, Don Pedro, was lid van den mexikaanschen Senaat, men koesterde de hoogste verwachtingen van den neef, Don Jose della Villa Hermosa. Koophandel, industrie, aristokratie, burgerij — alles zwoer bij deze achtenswaardige bankiers. Zij hadden een groot deel van ons nationaal kapitaal in deposito. Sints tachtig jaren hadden zij zaken gedaan met den schitterendsten uitslag. Ieder, die een klein kapitaal beleggen wilde, achtte het een buitengewoon voorrecht met het huis Villa Hermosa te mogen onderhandelen. Belangrijke depositoos werden aan geene andere firma toevertrouwd. Niemand onzer wist, dat dit alles meer schijn, dan werkelijkheid was. Invloedrijke korrespondenten uit Xalisco en Queretaro schijnen het eerst met verbazing de spekulatiën van het geachte bankiershuis te hebben waargenomen. Don Pedro, de oom, had een zwak voor amerikaansche spoorweg-obligatiën, en Don Jose, de neef, had een even kostbaar zwak voor Doña Carmen — eene beroemde danseres. Om in een enkel woord alles te zeggen — op zekeren morgen van het jaar 1870 werden wij allen verrast door de tijding, dat het huis Villa Hermosa failliet en de markiezen op de vlucht waren. Honderden aanzienlijke familiën waren er bij betrokken, miljoenen weg, reddeloos verloren...."

— „Maar de justitie heeft zeker aanstonds haar plicht gedaan?" — viel Dr. Storm in — „De voortvluchtige markiezen werden opgespoord en aangehouden, niet waar?"

— „In Nederland zou dit zeker gebeurd zijn, als met den jongen, die eene roos stal. Bij ons niets daarvan. De heeren

reisden dood bedaard naar New-York en namen alle waarden, die ze bezaten, mee! O, we zijn nog zooveel bij u ten achter, zoo veel!"

Het gezelschap stond op en wandelde verder.

Het mexikaansche echtpaar ging ernstig vooruit.

De beide Nederlanders volgden.

Maar bij toeval zagen dezen laatsten elkaar een oogenblik in de oogen. Toen barstten beiden in een vroolijk gelach uit.

Twee augurs, die wat goedlachs zijn, — het is meer geschied!

ALBERT MILLAUD.

Amsterdam en den Haag volgens Figaro. — De uitstekende toerist Albert Millaud. — Het delftsche aardewerk van den heer Target.

De nederlandsche lezers van den parijschen Figaro, — een blad, 't welk een fatsoenlijk Franschman niet moest lezen, als een redakteur van het Journal des Débats onlangs verklaarde — de nederlandsche lezers van den Figaro kennen zeker den heer Albert Millaud wel. Voor niet-lezers van dit kameleontiesch nieuwsblad diene, dat de heer Albert Millaud er artikelen in schrijft, voornamelijk over zijne uitstapjens in den zomer en dat genoemde heer dezen zomer Nederland de bizondere eer heeft bewezen: 1° van een zeer vluchtig bezoek onzer hoofdsteden en 2° van eene buitengewone, parijsche waardeering onzer toestanden in een paar diepzinnige artikelen van den Figaro.

Albert Millaud heeft Nederland daarbij met zoo diepe minachting bejegend en in de volheid zijner parijsche oppervlakkigheid ons zulk een tal van onaangenaamheden gezegd,

dat het niet overbodig schijnt een oogenblik bij deze fransche „borrelpraat" stil te staan. Schulze en Müller hebben van duitsche zijde, onder hevig protest der beter ingelichte duitsche waereld, eene satyre op Nederland pogen te leveren, nu komt Albert Millaud, een Figaro-man, een textenfabrikant voor Offenbach en Hervé, ons de waarheid zeggen.

Ik wil een paar staaltjens dezer fraayigheden uit den Figaro oprapen, maar ga vooraf mijne handschoenen aantrekken....

En nu, vernemen we in de eerste plaats, dat de heer Albert Millaud te Amsterdam zich wilde doen scheren, dat hij daarvoor zich tot een kapper wendde, die hem naar een barbier zond, welke laatste in gebreke was gebleven hem „le coup de peigne traditionnel" te geven, hem verwijzende naar den kapper. Kleine grieve! De kappers zijn ten onzent nog voor vijftig percent Franschen — en deze kunstlievende zonen van het groote Frankrijk verwaardigen zich nooit tot de zeeperige bezigheden aan den oud-hollandschen barbier af te dalen.

Wat nu volgt is zoo naïf, dat niemand het zou geloofd hebben, hadde niet Jupiter-de Villemessant besloten het tot heilzaam en afschuwwekkend voorbeeld voor toekomstige reizigers naar Nederland door den druk te vereeuwigen.

Albert Millaud orakelt aldus:

„Gelooft ze niet, die u raden de merkwaardigheden van Holland te gaan zien. Er zijn geene merkwaardigheden, de musea zijn onbeduidend of middelmatig. Twee Rembrandts en één Potter — dat is alles. Daarenboven zou er nog vrij wat aan te merken zijn op den Stier van den laatste en op den Nachtwacht van den eerste."

Wie onzer heeft lust deze wanhopige verwaandheid, deze patagonische aesthetiek van den geachten Albert Millaud terecht te wijzen?

Genoeg, dat ik even aanstip hoe Franschen van talent en naam — Alphonse Esquiros, Thoré (W. Burger), Maxime du Camp, Henry Havard over ons Mauritshuis en Trippenhuis hebben geoordeeld.

Thoré heeft het wonderwerk van Rembrandt het eerst

recht gedaan — toen hij het overweldigend schoone gewrocht van den amsterdamschen meester naast de beroemdste doeken van Correggio, Giorgione, Titiaan en Velasquez stelde, toen hij inzonderheid Rembrandt en Correggio in treffende overeenstemming vond ten opzichte van beider geniale lichtschildering. Wij allen kennen het onovertroffen schoone kinderfiguur te midden van de aantredende schutters onder bevel van Frans Banning Cocq — welnu, Thoré zegt er van: „La petite fille lumineuse est comme Corrège, oui! dans les morceaux les plus radieux du peintre de Parme." [1])

Niet minder enthoeziast betoont zich Maxime du Camp, de bekende kunstkritikus, schoon hij nog eenigszins door de valsche titulatuur van Nachtwacht op het dwaalspoor werd gebracht. „Ce tableau est un chef-d' oeuvre" — zegt hij — „moins peut-être par sa beauté, que par son étrangeté et sa force saisissante." [2])

Ik neem de vrijheid den heer Albert Millaud naar deze bevoegde kunstrechters te verwijzen. Hij heeft nog veel te leeren over nederlandsche kunst. Een paar dagen na zijn eerste schrijven, kwam hij reeds in denzelfden Figaro met eene soort van verontschuldiging aan. Men had hem zijne stuitende domheden onder het oog gebracht. Hij antwoordt: „Het eenig verwijt, 't welk terecht tot mij gericht is, bestaat in het feit, dat ik kwaad van de musea gesproken heb. Ik beken, dat de hollandsche school mij vrij koud laat, 't is een zwak, misschien een fout, zelfs een belachelijk parti-pris, maar ik heb nu eenmaal volstrekt geen oog voor de hollandsche school. Ik zal mij op den Louvre pogen te verbeteren."

De verontschuldiging is even oppervlakkig als het oordeel. Wat zal Albert Millaud ooit bij onze meesters kunnen genieten, daar hij beweert in den Haag ter vergoeding voor onze onbeduidende schilderijen op het Mauritshuis bij den

---

[1]) W. Burger, Musées de la Hollande. Amsterdam et la Haye (1858) blz. 20.

[2]) Maxime du Camp. En Hollande, lettres à un ami (1868) blz. 157.

Gezant Target eene verzameling delftsch aardewerk te hebben gezien — „des faïences de Delft, qui sont tout bonnement merveilleuses.”

Delftsch aardewerk — en Rembrandt!

Zoo iets kan alleen vergeleken worden door beginselooze opgeblazenheid, die in zake van kunst geene andere goden huldigt, dan Grevin in het Journal Amusant en Marcelin, in La vie Parisienne.

Eén geluk is den degelijken heer Millaud toch te beurt gevallen, hij heeft den franschen Gezant Target in den Haag t' huis gevonden. In den regel behoort men de tegenwoordige gezanten van Frankrijk in Versailles te zoeken, waar wellicht de naam van Target herinneringen zal opwekken aan den 24 Mei 1873.

Ik herinner mij nog eens den naam van Target ontmoet te hebben — het was bij gelegenheid van het proces des Konings Lodewijk XVI in 1793. De Koning wees een oud advokaat Target aan, om hem bij te staan, maar de bejaarde advokaat weigerde uit.... al te groote bescheidenheid.

Albert Millaud heeft nog het een en ander in 't midden gebracht, 't welk voor een nederlandsch lezer zijne kluchtige zijde heeft.

Eerst over de nederlandsche vrouwen.

„De vrouwen zijn bizonder merkwaardig. Er zijn velen onder van gemengd bloed — „produits des deux races Hollandaise et Javanaise.” Allereigenaardigst is deze type met raafzwarte oogen en hair in vereeniging met een teint van leliën en rozen.”

Hierop volgt nog potsierlijker verklaring: „Dans le peuple le type hollandais est resté pur. Il est affreux.”

Voorts heeft de scherpe blik van Millaud te Amsterdam eenige Friezinnen ontdekt, welke dames de kleederdracht van Groningen hadden behouden.

Tot dusver wilde de redakteur van den Figaro alleen maar op grappige wijze hatelijk zijn, weldra begint hij kwaad van ons te spreken. „De Hollanders” — zegt hij — „hebben zuivere en zoo oprechte zeden, dat ze diep bedorven zouden kunnen schijnen. Zondags komt men in het haagsche

Bosch groepen tegen, die zich verbeelden alleen in de waereld te zijn. Grenadiers en dochters van den kleinen winkelier kirren en koozen daar zeer vreedzaam onder 't oog van den afwezigen politie-agent."

In zijn repliek op latere bezwaren tegen dit artikel, zegt hij voor de eerste reize een waar woord. Hij heeft op de kermis te Rotterdam, „turpitudes" gezien, die in de gemeenste wijken der voorsteden van Parijs niet voorkomen. Hierop kunnen wij Albert Millaud niets antwoorden. De kermis-schandalen blijven voortbestaan. Amsterdam heeft een kloek voorbeeld gegeven — waarom durft men dit elders niet volgen.

Zeer aardig is het oordeel van den Parijzenaar over onze pers. — „De weinige kranten in Holland behelzen alleen advertentiën -- men laat een kolom open voor officiëele stukken en een voor het Kamerverslag."

Zou de redakteur van den Figaro werkelijk een nederlandsch nieuwsblad hebben opgenomen? De Staats-Courant? Het groningsche Schoolblad?... Misschien ook heeft hij in het Paleis voor Volksvlijt den amsterdamschen Gids voor een serieus dagblad aangezien — hij ziet zoo ongemeen scherp... zoo scherp, dat hij op den Dam het gebouw van de nederlandsche Bank, het Stadhuis en het Paleis van Justitie heeft ontdekt.

Zijne lynx-oogen hebben ergens eene aankondiging gelezen van een schouwburg, waar men eene vertolking van Dumas' „Monsieur Alphonse" zou geven, onder den titel van:

„Meinheer Van Alfons"

't Is ernstig te hopen voor den achtenswaardigen Albert Millaud, dat niet vele Parijzenaars naar Nederland komen reizen. De waarheidlievenden onder dezen zouden hem wel eens ernstig kunnen lastig vallen.

Eindelijk onze nederlandsche politiek: — „De Nederlanders houden veel van hun Koning en hebben het algemeene stemrecht nog niet." Dit is alles. Zou de heer Albert Millaud ons benijden? Een Koning wil hij zeker niet, want hij verlangt heimelijk met heel den Figaro naar het gracieus bestuur van den heldhaftigen knaap, die kogels verzamelde te Saarbrücken.

Van bonapartistische zijde heeft Nederland echter niets te vreezen. De overleden ex-keizer was een zoon — ieder weet het! — van onzen eigen Koning Lodewijk Napoleon. Zoo spoedig de deugdenrijke Eugénie weer op het tooneel komt, dient de heer Millaud wat vriendelijker over Nederland te schrijven, anders raakt hij zijn baantjen aan den Figaro kwijt — le pauvre homme!

HET STANDBEELD VAN THORBECKE.

„Mal"-ligheden." — Een en ander haagsch gekeuvel over het standbeeld van Thorbecke. — Geen „plaats" in den Haag.

— „Ma! wat is een mal?"

— „Een mal? Hoe kom je aan dat woord?"

— 't Staat in de krant: zie maar! Op de Plaats zal de mal worden opgericht...."

— „Laat zien!"

Mevrouw van Stuivezant las even de plaats, door hare twaalfjarige Florence met den vinger aangewezen. Daarna hief ze haar elegant hoofd, rijk met zwarte vlechten bevracht, op en antwoordde snel:

— „Och, dat is die historie met het standbeeld van Thorbecke! Een mal is een ding van hout, dat ze op de plaats van het standbeeld zullen zetten, om te zien hoe het staat!"

Florence knikte en bleef in gedachten uit het raam kijken. Eindelijk hief ze het hoofdjen peinzend op en vroeg:

„En waarom willen ze nu een standbeeld voor Thorbecke maken?"

— „Ja, zie je, er worden tegenwoordig zoo veel monumenten opgericht. De minister Thorbecke was een beroemd staatsman en daarom...."

— „Laatst, toen u er met Papa en meneer van Waalwijk over sprak,. hoorde ik den overste zeggen: „'t Zal eene eeuwigdurende ergernis zijn voor duizenden!" — Dat vind ik toch raar, mama!"

— „Och kind! Bemoei je maar niet met die zaak. Je bent nog te jong voor de politiek!"

Florence schudde het hoofd en was juist gereed het gesprek voort te zetten, toen een man met eene voorname houding en een livereipak binnentrad, om te verkondigen, dat het déjeuner gereed was.

Mevrouw van Stuivezant stond plechtig op. Florence volgde. In eene vroolijke tuinkamer vonden ze het tweede ontbijt, dat door de familie van Stuivezant te één uur werd genuttigd, als de heer des huizes een oogenblik van de staatszorgen ten zijnent kwam uitblazen. De man met de voorname houding en het livereipak bleef op gewichtige wijze ronddrentelen. Mevrouw keek op de pendule en reeds neigde het blanke voorhoofd tot onheilspellende rimpels, toen de bel gehoord werd. Het onweer dreef af. De rijke mevrouw van Stuivezant vond, dat haar echtgenoot op de klok moest letten.

In plaats van een, traden er drie heeren binnen.

De Referendaris van Stuivezant had twee vrienden op den weg ontmoet. De eerste was Overste van Waalwijk, een goed vriend sints jaren en de tweede was een attaché van de spaansche legatie, die men gewoonlijk „meneer Saltarelle" noemde, al kwam hem ook den titel van Don Miguel de Saltarella toe. Gelukkig trof het, dat Mevrouw van Stuivezant geen bezwaar vond in het onverwacht bezoek van beide heeren, die in vele opzichten hare genadige bescherming niet onwaardig waren.

Zoodra men met het déjeuner begonnen was, ving een levendig gesprek aan.

— „We hebben den mal gezien, mevrouw!"

— „Zoo, Overste! En . . . ."

— „Bespottelijk, mevrouw! Het lijkt nergens naar! Een enorme misstand, een ergerlijke misstand!"

— „En zou daar niets aan te doen zijn?"

— „Dat zou ik meenen. Al wat in den Haag fatsoenlijk denkt, zal opponeeren!"

— „En een rekest schrijven zooals het vorige!" — merkte de Referendaris zeer bedaard op.

— „Nu ja, van Stuivezant. Jij bent een aanbidder van Thorbecke!" — antwoordde de Overste — „Maar als je waarlijk liberaal bent, zul-je toch wel niets tegen het recht van petitie hebben!"

— „Natuurlijk niet, maar ik let op de petitionarissen!"

— „In elk geval is het een schande, dat de Thorbecke-kommissie er in berust de Plaats te kiezen voor de oprichting van het standbeeld. De Plaats is geen plein, 't is een straat. Allerlei gevaar ontstaat daar bij passage van rijtuigen."

— „Neen, daar opponeer ik tegen!" — riep de gastvrouw. Er gebeuren hier dagelijks ongelukken met rijtuigen, daar zal dat standbeeld niets aan veranderen!"

— „Kom, Overste!" — hernam de heer van Stuivezant — „dat meen-je niet. Het monument van Thorbecke op de Plaats zal geen enkel ongeluk geven! Er is niet meer ruimte bij het standbeeld van Koning Willem II op het Buitenhof, omdat het dicht bij den ingang staat — en niemand heeft daar ooit aan ongelukken gedacht. Als de heeren zoo grooten angst voor onze veiligheid koesteren, moesten ze maar wat beter zorgen voor het leven der voetgangers. Bijna elken dag iets, niet waar, Florence?"

Het jonge meisjen zag glimlachend op en knikte.

— „We hebben een kollektie aangelegd" — vervolgde de gastheer — „door uit de krant dagelijks ieder bericht te knippen, waarin een ongeluk met rijtuigen wordt vermeld. Als we honderd bij elkaar hebben, zullen we ze afzonderlijk uitgeven."

Mevrouw van Stuivezant scheen over de richting in het gesprek niet voldaan. Zij wendde zich tot Overste van Waalwijk en vroeg:

— „Zou de Gemeente-Raad de oprichting van het standbeeld op de Plaats ooit goedkeuren?"

— „U weet, dat men reeds eens met meerderheid van ééne

stem tot de inrichting besloot. De zaak bleef rusten — maar op een verzoek van de Thorbecke-kommissie gaat men nu met dien mal tobben. Toch zal de zaak niet doorgaan. Een standbeeld moet aan al de ingezetenen van eene stad aangenaam zijn, het mag niet met ongenoegen en wrevel worden beschouwd. De gezindheid van onze burgerij is genoeg gebleken.... zelfs de mal is niet veilig, want er staat dag en nacht een agent van politie!"

De heer Saltarelle had reeds verschillende reizen met zijne krakende stem hooge verbazing te kennen gegeven. Zijne fransche in- en uitvallen bleven tot nog toe onvermeld. Daar hij nu evenwel met een zweem van ernst om inlichting vroeg over de zaak zelve en beloofde in zijne rapporten aan den maarschalk Serrano ijverig gebruik te maken van al wat men hem zou verhalen, ontstond er een edele wedijver tusschen den referendaris van Stuivezant en den Overste van Waalwijk, om den jeugdigen attaché in te lichten.

— „Weet-je wat, Saltarelle," — riep de Overste — „als je ooit over die zaak van het Thorbecke-monument aan je regeering gaat schrijven, zeg dan, dat een handvol Nederlanders een kinderachtigen ijver toonen, om een standbeeld op te richten voor een vrij impopulair man, die zijn best gedaan heeft het zelfstandig optreden van onze zoo zeer geliefde Oranje-Vorsten zoo veel mogelijk te besnoeyen!"

— „En voeg er dan bij," — vervolgde de gastheer — „dat Nederland trotsch is een monument voor zijn grootsten staatsman dezer eeuw op te kunnen richten! Voeg er bij, dat Thorbecke een onzer voortreffelijkste staatsburgers was, die in tijden van krizis ons vaderland met zeldzame talenten heeft bijgestaan. Zie, meneer Saltarelle! dat weten ze bij u in Spanje misschien zoo goed niet, maar vertel ze vooral, wat onze Thorbecke voor Nederland heeft gedaan. Ons koninkrijk is nog zoo oud niet. Het dagteekent van 1814. Nederland door Frankrijk vertrapt, herleefde na Waterloo. Wij werden op nieuw een onafhankelijk volk onder leiding van onzen hooggewaardeerden Koning Willem I, uit het nationale vorstenhuis Oranje-Nassau. Dit was alles zeer voortreffelijk, maar onze nationale reaktie ging te ver. Wij vonden geene

termen om in vrede te leven met onze zuid-nederlandsche landgenooten, die het Kongres van Weenen op nieuw aan onze zijde had geschaard. Het Noorden was behoudend, het Zuiden vooruitstrevend. Onze Koning werd gesteund door het Noorden, maar moest het Zuiden verliezen. Sints 1830 stond onze politieke ontwikkeling stil, terwijl overal elders nieuw leven en vooruitgang was te waardeeren. Dat ging een jaar of tien vrij wel, eindelijk begon ook Nederland te begrijpen, dat het niet goed was voortdurend achter te blijven. Hoe dichter wij het jaar 1848 naderden, hoe meer die meening veld won. De zoogenaamde Grondwet van de jaren 1814, 1815 en 1840 voldeed hoe langer hoe minder. Men zag duidelijk in, dat men minstens een verantwoordelijk ministerie, rechtstreeksche verkiezingen, recht van vereeniging en vergadering zou moeten huldigen in Nederland — om althands het verwijt te ontkomen, dat wij het even ver hadden gebracht in staatkundige ontwikkeling als de onderdanen van den Groothertog van Mecklenburg of van den reeds verdwenen hessischen dwingeland. En dat we nu in 1874 nog een tamelijk figuur maken op staatkundig gebied, is te danken aan twee uitstekende mannen, Koning Willem II en Thorbecke. Me dunkt, er is reden voor een monument!"

— „En toch komt het nooit op de Plaats!" — riep Overste van Waalwijk uit.

HENRY HAVARD.

Doodsche Steden. — Een belangrijk werk van Henry Havard. — Wenken van een Franschman, die opgevolgd kunnen worden.

Ziehier wederom een Franschman, die over Nederland schrijft. Maar men durft ditmaal het fraai gedrukte boekdeel met

gerustheid inzien. Driedubbele revanche wordt ons verleend voor de impertinentiën, die de beruchte Figaro-held, Albert Millaud, tegen Nederland goedvond in 't licht te zenden.

Hoe kon het anders?

Henry Havard, de geestig koutende toerist, is een vriend van ons vaderland, een Parijzenaar van degelijker stempel, dan al de Figaroïden te zaam — een schrijver van talent en belezenheid, een kenner en bewonderaar van onze oude nederlandsche kunst en daarenboven een gentleman, wiens vriendschap onze begaafdste landgenooten op hoogen prijs stellen.

Reeds heeft Henry Havard in onderscheidene degelijke werken zijne bizondere ingenomenheid met onze oud-nederlandsche schilderkunst uitgesproken. Inzonderheid wijdde hij zich aan eene keurige beschrijving der laatste tentoonstelling van oude meesters in Arti, onder den titel: „Les Merveilles de l'art hollandais." Met warmen lof werd door hem gesproken van onze meesters der 17de eeuw en naarmate zijn oordeel gunstiger en vleyender is, naar die mate mogen wij den vreemdeling dankbaarder waardeeren voor het goede hart, 't welk hij onzer natie en harer kunstschatten toedraagt.

Henry Havard zou voor het gemis aan kunstwerken in den Haag waarlijk geene vergoeding gaan zoeken in het museum van „faînces de Delft" bij den franschen gezant, welk museum later tot veler verwondering gebleken is niet te bestaan.

Thands gaan we onzen ondernemenden en vlijtig arbeidenden vriend Havard volgen op zijne rondreize over de Zuiderzee. 't Is geene gewone reis. „Il faut se précautionner d'un bateau et enroler un équipage". In gezelschap van onzen talentvollen zeeschilder Van Heemskerk van Beest koos Henry Havard een tjalk uit van 60 ton, en wierf hij schipper Sluring, om hen beiden langs al de kusten der Zuiderzee te voeren. In Juni 1873 ving de reis aan. Men vertrok uit Amsterdam, en, door de sluizen van Schellingwoude, richtte men den steven naar Marken.

In 't voorbijgaan teekenen we aan, dat volkomen recht gedaan wordt aan het reuzenwerk der sluizen. Henry Ha-

vard zegt: „Je ne connais pas de plus belles écluses que celles de Schellingwoude, si ce n'est peut-être celles de Trölhatta en Suède!" Albertjen Millaud zou nooit gelooven, dat die sluizen gebouwd konden worden door de „affreuze" Hollanders, „opgestopt met tabak en hop" op welke onbehagelijke lieden de Figaro-reus met parijsche minachting nederziet.

Intusschen heeft Henry Havard Marken opgenomen en de reis vervolgd naar Monnikendam, „een aangenaam stedeken, geplaveid met gelen baksteen en gebouwd uit rooden baksteen, geheel in den smaak van Broek in Waterland, dat is te zeggen: „tirée à quatre épingles." Vervolgens wordt Vollendam, daarna Edam bezocht. Hoorn met zijne antieke geveltjes wekt de geestdrift van den smaakvollen reiziger. Hij wordt door de fraaye architektuur onzer 17de eeuw bewogen tot den uitroep: „Er zijn zekere pleinen, zekere steden, die men niet moest bezoeken, zonder een vilten hoed met pluimen, ruiterlaarzen en een rapier op zijde. Hoorn is eene dier steden."

Van Hoorn gaat de reis naar Enkhuizen — de stad, wier vervlogen bloei den auteur wellicht het meest bewoog, om al de steden aan de Zuiderzee „doode steden" te noemen. Toch was er groote levendigheid te Enkhuizen, toen de tjalk van onzen toerist de haven binnenliep: landbouwtentoonstelling, harddraverij. Al de boeren en boerinnetjens van den omtrek stroomden te zaam. Henry Havard maakt volkomen te recht de opmerking, dat het landelijk kostuum der vrouwen ontcierd wordt door het „casque d'or," waaronder het vandalistisch kort afgesneden hoofdhaar wordt verborgen. Een langduriger studie van Enkhuizen en zijne omstreken werd onzen reiziger niet vergund. De polderjongens ergerden zich aan de fransche vlag, die van den achtersteven woei. Zij sprongen op het dek van de tjalk en vielen op de fransche vlag aan; maar onze beide wakkere reizigers wisten hen met schande te verjagen. Enkhuizens burgemeester beijverde zich aanstonds den woesten aanval te keer te gaan en betuigde zijn leedwezen over het gebeurde.

Medemblik komt nu aan de beurt, en daar het weer ongun-

stig wordt, trekken onze toeristen over land naar het Nieuwe Diep. Het hôtel Den Burg van den heer de Breuk herbergt de vrienden. Havard erkent in den Helder „une ville naissante" — en herinnert zich het woord van Napoleon I: „J'en ferai le Gibraltar du Nord." Van onze vloot wordt met den hoogsten lof gesproken, daarentegen luidt het oordeel ongunstiger over ons leger. Niets natuurlijker, zoolang de vorming van onze landmacht door eene uiterst gebrekkige wet op nationale militie wordt geregeld. Ik zou mijn schranderen vriend Havard niet behoeven te verhalen, hoe flink Generaal van Limburg Stirum voor eene radikale herziening der militiewet heeft gestreden in de Tweede Kamer — hij weet het, en ook hoe sommige ultra-liberale afgevaardigden elke liberale hervorming tegenwerken.

Van den Helder gaat de reis naar Texel, terwijl het reisgezelschap vermeerderd was door een vriend, den heer J. Deketh, ambtenaar aan de koninklijke bibliotheek te 's Hage. Harlingen biedt Havard eene tegenstelling van Medemblik en Enkhuizen. „La ville" — zegt hij — „ne parait point endormie, mais au contraire éveillée, turbulente." Te Harlingen worden onze vrienden hoffelijk ontvangen door den heer Bos en zijne moeder, wier schoone verzameling schilderijen en gravuren met bewondering werden beschouwd onder het genot van „des assiettes de „soes-kralingen," qu' on mange avec du fromage et de quelques flacons de vin vieux." Daarbij bleek de aardige bizonderheid, dat de heer Bos eene vertaling had doen vervaardigen van Havards „Merveilles de l'art Hollandais."

Schoon geene „doodsche stad," noch gelegen aan de Zuiderzee, werd ook Leeuwarden een bezoek gebracht. Het friesche schaatsenrijden komt in 't voorbijgaan ter sprake, daarna wordt eene wandeling door Leeuwarden aangevangen, waarbij het Stadhuis, de ijverige bibliothekaris Eekhoff en de liefhebberij voor rooken der Friezen de voornaamste rustpunten vormen. Ook hier bezoekt onze vriend de partikuliere verzameling van den burgemeester Bieruma Oosting — de welbekende kollektie van japansch porcelein met hare duizenden van fraaye exemplaren.

Ik vergun mij de kleine opmerking, dat Onno Zwier van Haren, wiens naam Havard noemde gedurende zijn verblijf te Leeuwarden, — geene natuurlijke dochter heeft gehad, bekend onder den naam van Mlle. de Nerah. Deze bekende en nobele vriendin van Mirabeau was eene dochter van Willem van Haren.

Te Hindeloopen verwekte het vaartuig onzer Zuiderzee-reizigers niet weinig verwondering en opzien onder de jonge jeugd. De heeren lokten de stoutmoedigsten in zee, door hun allerlei versnaperingen toe te werpen, welke de hindeloopensche spes patriae zelfs zwemmende poogde te bereiken. Stavoren verschijnt nu al in de naaktheid van zijn verval. „Ce n'est même pas un village, c'est un vrai cimetière" — zegt Henry Havard. Veel aangenamer indruk maakt Kampen, waarbij natuurlijk de „Kamper-uyen" niet ontbreken. Zwolle, Amersfoort en Harderwijk komen nu aan de beurt, totdat het reisgezelschap eindelijk te Amsterdam in het Amstel-Hôtel uiteengaat.

In dit voorjaar reeds had deze reisbeschrijving in de Revue Britannique zeer de aandacht getrokken. Thands, nu de heeren Plon en Co. deze opstellen afzonderlijk en in net gewaad het licht doen zien, trekt Havards werk op nieuw onze opmerkzaamheid.

Er komt iets bij. De auteur heeft aan het slot van zijne reize een woord van warmen lof gesproken voor ons vaderland, tevens daarbij eene vermaning voegend. De steden van de Zuiderzee zijn vervallen, omdat ze, gerust op hare schatten, den geest des tijds niet volgden, maar achterbleven en dus vergeten werden. Henry Havard vermaant Nederland zich aan dit voorbeeld te spiegelen.

„Nederland" — dus besluit hij zijn belangwekkend boek — „was vrij, toen heel Europa nog slaafsch neerboog voor tyrannie. Nederland was onafhankelijk, toen de groote volken nog afhingen van de grillen eener vrouw of van het welbehagen eens absoluten monarchs.... Ieder weet dit.... Maar nu is Nederland bijna onbekend over de grenzen! Men begrijpt in het buitenland niet, hoeveel schatten van goedheid, edelmoedigheid, welwillendheid en hartelijkheid er in Neder-

land gevonden worden. Men weet niet, dat de Nederlanders eene rijke, dichterlijke taal bezitten, daarbij eene uitstekende schilderschool, voortreffelijke staatsinstellingen.... maar hoe zal men in Europa dit alles weten, als Nederland niets doet voor zijne letterkundigen, niets, of bijna niets voor zijne schilders, als staatsmannen van den eersten rang voortdurend" — (zelfs na hun dood) — „worden vervolgd door kleingeestige kotteriën?

„Vondel, Rembrandt, Spinoza en Bilderdijk zijn in armoede omgekomen, men heeft Oldenbarneveld en de beide De Witten vermoord — zelfs De Ruyter met hetzelfde lot bedreigd."

Zoo getuigt een vreemdeling van ons.

Dit is tegelijk eervol en beschamend.

De feiten zijn juist — wie 't beter weet, ontkenne ze. Maar dit is zeker, dat wij ten onzent zulk een kleine aanmaning soms noodig hebben. De levensvragen van kunsten en letteren boezemen in Nederland zoo zeldzaam belangstelling in. De wet, houdende de staatsbegrooting, springt met beide zeer stiefmoederlijk om en de Troonrede — Maandag konden we het nog hooren — maakt van beide met geen enkel woord melding.

LEIDENS JUBELFEEST.

Leidens jubelfeest. — Hoe een nationaal feest wetenschappelijk wordt gewijd. — Fraaye historische studiën van R. Fruin en W. J. Hofdijk.

Oktober 1874.

Sints den 1 April 1872 wordt er in Nederland gestaâg gejubileerd. Vorst en volk jubileeren met eene opgewektheid,

die andere natiën eerbied zou kunnen inboezemen. De schoone historie der wording onzer Geüniëerde Republiek onder opperste leiding van Oranje wordt na drie honderd jaren herdacht.

Nog is Oranje aan het hoofd van ons volk.

Nog is Nederland een vrijheidlievend onafhankelijk volk, 't welk de erfenis van het kloeke voorgeslacht ongeschonden bewaarde.

Onze historische dynastie is ons even dierbaar, als de zoo moeizaam verworven politieke en godsdienstige vrijheid. Ten voorbeeld voor Europa mogen hier feestliederen ruischen, want op nederlandschen bodem, waar het eerst de groote strijd voor de gewichtigste belangen der menschheid gestreden is, prijkt nog altijd de oude, bloeyende vrijheidsboom met rijkdom van twijgen en groen, in de schaduw zijner takken streeft en arbeidt de naneef van het krachtige Geuzengeslacht.

Dat de stad Leiden zoo blijde mogelijk hare gewichtige lotgevallen in den vrijheidsoorlog poogt te herdenken — is niet meer dan plicht. Weinig steden hebben in dien krijg meer geleden dan Leiden; haar behoud en ontzet beslisten eenmaal over het lot van den opstand. De dag van Zondag den 3 Oktober 1574 blijft een onvergetelijke datum in de geschiedenis van ons volk. Parijs heeft in 1870 met bewonderenswaardige volharding het pruisisch beleg doorstaan, „maar als Parijs toen in gelijke verhouding geleden had als Leiden voorheen" — zegt de hoogleeraar Fruin — „dan zou het aantal dooden achtmaal honderd duizend hebben bedragen."

Parijs kapituleerde — Leiden hield vol tot aan het wonderbaar ontzet. Van 26 Mei tot 3 Oktober volhouden bij zeer gebrekkige voeding, terwijl de pest de huisgezinnen ontvolkt en de tweespalt onder de burgers woedt — het is een voorbeeld van heroïsme, als weinig in eenige historie wordt aangetroffen. De beschrijving van het ontzet en de blijdschap der verlosten heeft iets roerends, iets aandoenlijks, vooral in de statige, klassieke taal van Hooft:

„Uitgelaaten en onuitsprekelyk was de blydschap, daar (de vloot van Boisot) mee verwelkoomt werd van burghers en gezaghhebbers. Men scheen er verreezen van der doodt; en met reppen en roeren zyn achterstal van leevendigheit te

willen inhaalen. Zoo woeld' het en krioeld' het door straaten en steeghen: inzonderheit aan de Vlietbrug, daar de lyftoghtscheepen door de veste schooten. Het holgehongerd volk, wijf, man, oudt, jonk, boordde bol en dik den oever en ooverwelfde, zoo veel hun doenlyk was, de vaart, met uitstrekken van schouderen, armen en handen, om te bereyken, te vanghen, te grabbelen 't broodt, haaring, kaaze en andere spyzen hun toegesteeken oft geworpen door de bootsluiden. Zommighen liepen oft sprongen ten halze toe in 't waater, oft zwommen aan de scheepen. Dezelve luiden, zoo nat en druipende als zy waaren, ook anderen, die yetgekreeghen hadden, schooiden er mee steewaarts in, verkundighende d' algemeene behoudenis. Alle buurten en wyken gewaaghden van den roep: „Leyde, Leyde is ontzet, Goode lof in der eeuwigheit."

„De ammiraalen, opgetreeden, naamen hunnen gank en gevolght van scheeps- en steevolk, recht naa de kerke, om gemeener stemme den Heere te danken voor zoo veele en verscheyden ooghschynlyke gunsten, d'een achter d'andre hun als toegetelt, tot voltrekking van de verlossing der stad. Daar smolten de gemoeden in hun eighe vurigheit, en was de beweeghnis zoo geweldigh, dat de harten van vroolykheit, de ooghen van traanen ooverliepen, en de sleur van den zang der psalmen deeden haaperen."

Zoo schilderde Hooft in zijn eigenaardigen, plastischen stijl. Het zou zeer moeilijk zijn dit tafereel levendiger, verdienstelijker te teekenen. Toch was het te wachten, dat kloeke nederlandsche mannen zich ook heden, op den plechtigen vieringsdag van het derde jubilee, niet onbetuigd zouden laten, om door hunne studiën nieuw licht over het beleg en ontzet van Leiden te verspreiden.

De nederlandsche letteren, zoo dikwerf slecht gediend door menigte van ontboezemingen bij nationale feestdagen of treffende nooden, verheugen zich op dit oogenblik in een paar nieuwe werken naar aanleiding der leidsche feesten — welke geschriften hun weldadig licht nog langen tijd zullen verspreiden, als de vlammen der feestlampions voor goed zullen zijn uitgebluscht.

Prof. R. Fruin geeft eene nieuwe, zeer uitvoerige studie van het tweede beleg en ontzet. Men kan er niet met te veel lof van spreken. Met strengen wetenschappelijken ernst, met groote helderheid en uitstekende nauwkeurigheid wordt de gang van zaken, inzonderheid sints zomermaand van 1574 beschreven. Dat Leidens behoud Hollands behoud was, wordt eerst betoogd, daarbij gestaafd, dat de energie van Oranje, voor het ontzet aan den dag gelegd, de groote drijfkracht is geweest der verlossing. Daarna blijkt de eigenaardigheid van Leidens tweede beleg, insluiting en uithongering zonder strijd. De plotselinge terugkeer van Valdes na de treurige nederlaag van Graaf Lodewijk ter Mookerheide, verrastte de stad. Overal aan alle zijden rijzen de spaansche schansen, in spijt van enkele dappere uitvallen der burgerij. En nu is Leiden geblokkeerd, veroordeeld om den hongerdood te sterven.

Prof. Fruin toont aan, dat Valdes' stelsel van uithongering, zonder eenige bestorming niet te wijten is aan „eene Hollandsche minnares," maar veeleer aan volkomen ontstentenis van belegeringsgeschut, „canones de batir," muurbrekers geheeten. Hoe de zaken binnen de belegerde vest geschapen stonden, wordt op de klaarste wijze uiteengezet. Niet heel de burgerij was eendrachtig besloten de zaak van den opstand onder Oranjes leiding te dienen. Openlijke voorstanders van de spaansche tyrannie, zoogenaamde „glippers", durfden zich niet roeren, maar heimelijk neigden ze tot kapitulatie. Zelfs waren er in de vroedschap, die zeer weinig lust betoonden, om zich tot het uiterste te verdedigen. Alleen de onverschrokken houding van Johan en van Jacob van der Does, van den Schout Brouchoven, van 's Prinsen Kommissaris Bronchorst, van den stadssekretaris Jan van Hout en van den burgemeester Pieter Adriaensen Vermeer, gezegd Van der Werff, naar zijne werkplaats „aan het Padmos nevens de Duysenraetsteeg" — als Hofdijk schrijft — alleen de wakkere volharding dezer welgezinde mannen wist de schelmsche „glippers" in bedwang te houden.

Uit het betoog van Professor Fruin blijkt ten volle, dat

Burgemeester Van der Werff in volharding en geestkracht achterstaat bij Douza, Bronchorst en Van Hout. In de groote vergadering van de vroedschappen op 6 September sprak Van der Werff zelfs van den eed aan den Koning gedaan en werd de naam van den Prins niet genoemd. Douza erkent in den burgemeester wel een moedig en getrouw man, „maar niet in staat slechtgezinde ambtgenooten te beheerschen, integendeel gedwongen voor hun tegenstand te wijken."

Oranje heeft echter Van der Werff altijd geëerd. De Burgemeester heeft steeds zijn uiterste best voor Leiden gedaan, gelijk de bekende historische woorden toonen; misschien heeft zekere weekheid in zijn aanleg hem soms te midden van het nijpend gevaar doen vertwijfelen.

Als dichterlijk lofredenaar van Van der Werff treedt Hofdijk op. Zijn „Leidens Wee en Zegepraal" is nog niet voltooid. Slechts de helft van het werk heeft het licht gezien. Ook zoo nog mag niet ontkend worden, dat dit boek blijvende waarde bezit door den frisschen, kleurigen stijl. Hofdijk erkent in de voorrede gaarne, dat het werk van Dr. J. van Vloten, in 1853 uitgegeven: „Leidens belegering en ontzet in 1573 en 1574" hem „nagenoeg al het gras voor de voeten heeft wech gemaaid." Hofdijks boek is op veel uitvoeriger schaal aangelegd dan het sobere, nette verhaal van Prof. Fruin. De eerste deelt de meeste officiëele stukken mede — in de vier eerste afleveringen zijn het inzonderheid de brieven van „glippers", als Mathenesse de Wybisma en Jonkheer Jan de Heuyter, om Leiden tot de overgave te bewegen — de laatste behoefde dit te minder, omdat er van zijne hand dezer dagen een ander niet minder belangrijk geschrift verschijnt: „De oude verhalen van het beleg en ontzet van Leiden," waarbij eene uitvoerige kritiek der bronnen gevoegd is.

Kenmerkend is het voor Hofdijks schrijfrant, dat hij nooit verzuimt door dichterlijke schildering aan zijn verhaal levendigheid bij te zetten. Reeds de inleiding geeft er eene proef van. Na Alkmaars ontzet, schrijft de dichter, kwam tot Filips den Tweede „die reeks van kwade tijdingen, waarvan men kan zeggen, dat zij als een vlucht van vleermuizen achter-

eenvolgends door de engten der Pyreneeën fladderde, om in Spanjes koningshallen zoowel den glans der helle zonnestralen als dien van het bleeke waschkaarslicht met breede schaduwen te verduisteren.”

Het verheugt mij uitermate, dat beide, Fruin en Hofdijk, de eer onzer wetenschap en onzer letteren bij dit feestgetij zoo uitnemend hebben gehandhaafd. Ons volk heeft juist niet den schoonsten slag van feestvieren, en de geestdrift is dure waar in Nederland. Bij het steegjensvolk merkt men soms wel eens een loffelijken ijver op, om de schamelste deurposten met groen en lovers te vercieren — de deftige burgers hebben vrij wat wikkens en wegens noodig, voordat er een paar dozijn wakkere mannen gevonden wordt, die aan den nazaat van Willem van Oranje als eerewacht hulde bieden. ’t Schijnt, dat dit thands in Leiden niet plaats grijpt. Zoo blijkt in elk geval, dat de schoone werken van Fruin en Hofdijk niet te vergeefs geschreven zijn — niet weinigen, ook te Leiden, kunnen er nog veel uit leeren.

CAUSERIËN TE HUIS.

Causeriën te huis. — Haagsch gekeuvel over de buitenlandsche politiek. — Een woordjen over de Carlisten.

De regen klettert tegen de ruiten.

Met de Oktobermaand is de strenge meester Herfst binnen onze landpalen getrokken, hij schudt het bruine loover van de boomen en huilt en buldert langs de vensterglazen, terwijl hij stroomen regen over daken en gevels der huizen uitgiet.

De duisternis valt in het salon van de rijke mevrouw Van Stuivezant. Florence stond voor het groote spiegelraam

en tuurde naar de donkere wolken. De deur kraakt. De statige man met het livereipak brengt twee brandende lampen, die aanstonds een gezellig schijnsel over het prachtig theeservies werpen. Florence treedt naar de theetafel en brengt een boek te voorschijn — een leerboek. Geruime pooze oefent de twaalfjarige zich in stilte, terwijl het zingend theewater haar gezelschap houdt.

Plechtig treedt nu mevrouw Van Stuivezant binnen. Florence ziet op.

— „He, ma! Ik wou dat het maar heelemaal winter was, dat er vuur brandde in den haard en dat de Vijverberg wit zag van de sneeuw! Dat regenen en stormen vind ik zoo somber!"

„Ma" knikte even en hield zich met de thee bezig. Daarna klonk het:

— „Florence berg je boeken en krijg je borduurwerk. En bel meteen even!"

De statige livereidrager ontving bevel, dat hij de heeren zou waarschuwen.

Weldra verscheen de heer des huizes met zijn vriend Swart, die familiaar gedineerd had bij mevrouw Van Stuivezant, ondanks zekere stijfheid van de geachte gastvrouw, die haar natuurlijken oorsprong vond in het half artistieke karakter van Swarts dagelijksche bezigheden, daar hij gewoon was zijne pen niet tot kopiëeren maar tot stellen te gebruiken.

Mevrouw Van Stuivezant hecht er zeer aan om eenig gezelschap te hebben aan de theetafel, en daar er met den storm buiten weinig kans is op een verrassend bezoek, neemt ze voor ditmaal genoegen in het gezelschap van den heer Swart en haar echtgenoot. Terwijl ze plechtig de thee ronddeelt, zegt ze met een bleek glimlachjen:

„De heeren begonnen daar straks een politiek diskoers — is er wat nieuws?"

„Ik zei tegen Van Stuivezant" — antwoordt Swart — „dat we toch van geluk te spreken hebben in ons land. Overal in 't buitenland ziet het er donker uit, terwijl wij in de vorige week met vroolijke kalmte het nationale feest van Leidens ontzet hebben gevierd. Professor Tiele heeft den goeden, nationalen toon aangeslagen.

„'n Knap stuk!" – viel Van Stuivezant in. – „Ik las het met groote ingenomenheid, maar op één punt kan ik den redenaar niet toegeven. Hij wijst op onzen strijd tegen Spanje en zegt, dat een volkjen van drie miljoen menschen den ongelijken strijd zoo kloekmoedig heeft volgehouden! Maar er waren er nog geen twee miljoen, misschien nauwelijks een. Toen in 1829, onder Koning Willem I, de eerste tienjarige volkstelling plaats greep, waren er maar twee miljoen en zesmaal honderdduizend."

„Och, Stuivezant! Begin toch niet weer met die cijfers! En met meneer Swart ben ik het ook lang niet eens. Buiten ons land zijn er nog volken genoeg, die we om het een of ander zouden mogen benijden, – Engeland, bijvoorbeeld!"

„Ik geloof het niet, Mevrouw! Voor het uiterlijke is het rustig in Engeland. Op dit oogenblik is het kalm – het parlement heeft vakantie, maar ik voor mij ben liever een der nederlandsche dan der engelsche maatschappij. De quaestie van de oude engelsche staatskerk, die door en door vermolmd op het punt is in puin te vallen, houdt alle hoofden bezig. Groote adellijke heeren, als Lord Ripon, worden Katholiek. Gladstone wijdt zijne snipperuren aan het ritualisme, de rijke kooplui doen zaken met de Carlisten en de verwildering van de onbeschaafde volksklassen neemt hand over hand toe!"

„Is ons straatvolk dan zooveel beter, meneer Swart?"

„Ik geloof het wel, Mevrouw! In geen land komen meer vreeslijke misdrijven voor, dan in Engeland. Werklui, die hunne vrouwen mishandelen, staan dagelijks terecht. Dat zijn maar „wife-beaters", die komen er met een paar maanden gevangenisstraf af, als de ongelukkige vrouwen maar niet sterven op het oogenblik. Ledigloopende arbeiders bedelen bij het volle daglicht, en zoo men ze iets weigert, vallen ze bij hetzelfde daglicht rustige burgers aan en schoppen ze dood. 't Is onlangs gebeurd te Liverpool. 't Vermoorden van vrouwen en kinderen behoort tot de dagelijksche zaken in dezelfde maatschappij, die met de uiterste nauwgezetheid Zondag houdt en de geestelijkheid vertroetelt als heiligen. Laatst overleed op 86jarigen leeftijd de rektor van Luffolk, Thomas Thurlow, die aan allerlei sinekuren een jaarlijksch inkomen van

f 160,000 trok en aan de engelsche schatkist gedurende zijn leven meer dan vijf miljoen guldens heeft gekost. Zoo duur werden de geestelijken betaald en welke rezultaten levert hun arbeid voor het maatschappelijk leven?"

Mevrouw Van Stuivezant schudde het weidsch gekapte hoofd en deed of ze niets hoorde.

Haar echtgenoot nam echter het woord:

„Neen, ik kan Swart in vele opzichten gelijk geven. 't Gaat bij ons in Nederland wel niet alles even snel, maar onze ordelijke, welvarende maatschappij kan velen tot voorbeeld strekken. Neem het ongelukkige Frankrijk! De rustelooze kuiperijen van de staatkundige fraktiën ondermijnen de natie. Den 24 Mei van het vorige jaar werd Thiers weggekuipt, maar wie ondervindt op dit oogenblik de onverholen sympathie van binnen- en buitenland! Is het Mac-Mahon, die zich schaamt voor den titel van Voorzitter der Republiek en zijn eigen bestuur van zeven jaren een duurzaam goevernement waant? En toch heeft Thiers nog onlangs zeer juist gezegd, dat hij in 1871 niet over den vrede had kunnen onderhandelen, indien hij niet den titel van Voorzitter der fransche Republiek had aangenomen, daar de mogendheden, die vier maanden lang geweigerd hadden den nieuwen staat van zaken te erkennen, een half uur na zijne benoeming tot Voorzitter hem hunne sanktie hadden toegezonden. Achttien maanden zijn er na het wegkuipen van Thiers verloopen en al het politiek geknutsel heeft tot niets geleid. 't Eenige belangrijke, wat men gedurende het Septennium heeft beleefd, zijn de feiten, dat men den grooten Rochefort en den eerlijken Bazaine niet achter slot en grendel heeft kunnen houden, dat men dagbladen schorst en maires afzet. En daarbij wordt groot vertoon van godsdienst gemaakt even als in Engeland, de beevaarten houden gelijken tred met de stuitende propaganda voor het bonapartismus. Terwijl de mannen van het Septennium een onteerend verdrag sluiten met den sluwen Rouher, om de republikeinen te vernietigen, triumfeert een republikein bij de stembus. Al deze vernederingen verdragen de Orleanisten, nu ze zich lieten lokken in het net van de belanglooze imperialisten, maar de open.

bare meening keert hun den rug toe. Op het platte land mogen zij soms overwinnen, de groote steden zien de bonapartistische knoeyerijen met den grootsten onwil aan."

Mevrouw Van Stuivezant had zich tot Florence gericht en scheen de wending van het gesprek minder aangenaam te vinden.

— „En toch!" — riep Swart — „zullen de intriganten het niet winnen. Uit Elba kan men terugkomen, uit Sedan nimmer!"

— „In elk geval zullen de Republikeinen het ook niet winnen!" — viel de gastvrouw haastig in. — „Niemand vertrouwt die partij. Zelfs maarschalk Serrano wil den titel van hoofd der spaansche Republiek niet voeren!"

— „Het kan verkeeren, mevrouw! Toen ik u aan tafel het groote gerucht van den dag vertelde, zeide ik het reeds. De Carlisten, die sedert meer dan een jaar door de oogluikende begunstiging van de fransche konservatieven en klerikalen hun bandieten-handwerk konden voortzetten tot bittere ergernis van ieder onpartijdig, fatsoenlijk man, zouden hun eigen vonnis geveld hebben. De duitsche fregatten zouden hunne landskinderen in Spanje niet behoeven te beschermen. De Nemesis zou gekomen zijn. Dezelfde boevenhanden, die Donna Blanca bijstonden, om weerlooze vrouwen te martelen, te „vederen", te slachten, om neer te schieten, wat in hun handen viel — diezelfde handen zouden hun hoofd Don Carlos met zijn eigen munt betaald hebben — die wind zaait, zal den storm oogsten. Het sterven van Don Carlos zou daarbij door geen enkel flikkerlicht van tragische grootheid verhelderd zijn geweest; 't zou een roemloos wegzinken zijn in het slijk door eigen gewetenloosheid saamgetast!"

— „Als we nu eens over wat anders spraken?" — zei Mevrouw Van Stuivezant.

— „Met pleizier, mevrouw!"

— „Heeft u al van de fransche opera geprofiteerd?"

— „Nog niet, mevrouw! Maar ik haast mij, om er kennis mee te maken!"

En de heer Swart greep zijn hoed om grimlachend te verdwijnen....

EDMONDO DE AMICIS.

Een Italjaan over Nederland. — Edmondo de Amicis. — Vriendelijke beoordeeling van ons vaderland. — De hoofdsteden: Amsterdam, den Haag, Rotterdam.

I.

Voor eenige dagen verscheen te Florence een omvangrijk boekdeel over Nederland van een zeer gunstig bekend, jong letterkundige: Edmondo de Amicis.

Het feit reeds is merkwaardig. Hoogst zeldzaam toch vestigt zich italjaansche aandacht op nederlandsche toestanden. Van Franschen en Duitschers hebben we onlangs nog eenige vrij oppervlakkige onvriendelijkheden gehoord bij monde van Figaro en Schulze und Müller – uit Italië kwam nog hoogst zelden eene stem over Nederland.

En nu ontvangen we eene uitvoerige reisbeschrijving, waarin een geestig, fijngevoelig, smaakvol toerist zijne indrukken over geheel ons vaderland van Zeeland tot Groningen meedeelt.

Zonder eenige overdrijving mag ik getuigen, dat het boek van Edmondo de Amicis mij in weinige uren dierbaar is geworden. Zoodra men de eerste bladzijde inziet, wordt men geboeid door het onderhoudend, talentvol verhaal van den italjaanschen reiziger – men leest voort, steeds met hoogere ingenomenheid, dankbaar glimlachend voor kleine terechtwijzingen, meer dan voldaan over de sympathie aan ons Nederland betoond.

Men mag het zonder schroom zeggen, het boek van den jongen Italjaan is eene bonne fortune voor Nederland – de hoogachting door Edmondo de Amicis ons vaderland en ons volk gewijd is een verrassend blijk, dat we minder

vergeten, minder achterlijk, minder onbeduidend zijn, dan sommige onzer lieve landgenooten in hunne ondoorgrondelijke wijsheid goedvinden te beweren.

Reeds in zijne inleiding staaft de Amicis, dat hij goed heeft rond gezien gedurende zijne reis:

„Hoe merkwaardig Nederlands bodem en zijne geschiedenis zijn, verwondelijker nog is de geschiedenis van den nederlandschen Staat. Dit kleine plekjen gronds, in den aanvang door verschillende stammen van het germaansche ras bezet, onderworpen door Romeinen en Franken, verwoest door Denen en Noormannen, ten gronde gericht door vreeselijke burgeroorlogen gedurende de middeneeuwen, dit kleine volk van visschers en kooplieden heeft zijne burgerlijke vrijheid en de vrijheid van geweten gered door een krijg van tachtig jaren tegen de geduchte macht van Filips II en eene republiek gesticht, die het reddingsoord der vrijheid is geworden voor alle volken, het tweede vaderland der wetenschap, de Beurs van Europa, het handelsmiddenpunt der geheele waereld; eene republiek, die hare macht uitstrekte tot op Java, Sumatra, in Hindostan, op Ceylon, in Nieuw-Holland, in Japan en Braziliё, in Guyana, aan de Kaap de Goede Hoop, in West-Indië, in Nieuw-York; eene republiek, die Engeland overwon ter zee, die de gezamenlijke legers van Karel II en Lodewijk XIV weerstand bood, die als gelijke tegenover gelijke onderhandelde met de grootste natiën en eens tot de drie groote mogendheden gerekend werd, die het lot van Europa beslisten."

Ik geloof niet, dat de warme sympathie van Edmondo de Amicis voor Nederland te ver gaat. 't Ware te wenschen, dat al onze landgenooten zoo loffelijk en zoo welsprekend over onze eigene geschiedenis het woord voerden als deze vreemdeling [1]).

---

[1]) Men vergelijke de eigen taal van den schrijver:

„Per quanto sia meravigliosa la storia fisica dell'Olanda, è più meravigliosa la sua storia politica. Questo piccola terra invasa da principio da differenti tribù della razza germanica, soggiogata dai Romani e dai Franchi, devastata dai Danesi e dai Normanni, desolata per secoli da orrende guerre civili, questo piccolo popolo di pescatori e di mercanti salva la sua libertà civile e la sua libertà di coscienza con una guerra di ottant'anni contro la formida-

Ook over den tegenwoordigen toestand oordeelt onze zoo vriendelijk gezinde Italjaan niet minder gunstig: „Holland is niet meer het groote Holland van de 17de eeuw, maar het is nog altijd, behalven Engeland, de eerste koloniale mogendheid der waereld; in plaats van de oude grootheid geniet het een rustigen voorspoed; het bepaalt zich tot koophandel, tot de ontwikkeling van zijn landbouw; van de republikeinsche staatsinrichting heeft het meer den vorm dan den inhoud verloren; eene familie van zeer geliefde en populaire vorsten regeert er in rust te midden van oude en nieuwe vrijheden. Hier is rijkdom zonder overdaad, vrijheid zonder losbandigheid.... Het land gaat vooruit zonder schokken, zonder stoornis met het oude gezonde verstand en bewaart in zijne traditiën, in zijne gebruiken, in zijne vrijheden den stempel van zijne edele afkomst. Misschien is er onder de Staten van Europa geen enkele bij welken het volksonderwijs zoo voortreffelijk en het zedenbederf zoo gering is.

„Afgezonderd, aan het eind van het vasteland, geheel vervuld met zijn waterstaat en zijne koloniën, geniet Holland in vrede de vruchten van zijn arbeid, zonder van zich te doen spreken, gesterkt door het verheven bewustzijn, dat geen volk ter waereld zich grooter opofferingen voor de vrijheid van zijn geloof en voor de onafhankelijkheid van grondgebied heeft getroost."

Zal men beweren, dat Edmondo de Amicis hier overdrijft? Ik geloof, dat nimmer onafhankelijker en onpartijdiger oordeel is geveld. De jonge Italjaan is een dichterlijk gemoed vol geestdrift, het is waar — maar daarom zijn de door hem aangeroerde feiten niet minder juist. Nederland heeft reden

---

bile monarchia di Filippo II e fonda una repubblica che diventa l'arca di salvamento delle libertà die tutti i paesi, la patria adottiva delle scienze, la Borsa d'Europa, la stazione del commercio del mondo; una repubblica che stende la sua dominazione a Java, a Sumatra, nell' Hindostan, a Ceylan, nella Nuova Olanda, nel Giapone, nel Brasile, nella Guiana, al Capo di Buona Speranza, nelle Indie occidentali, a Nuova-York; una repubblica, che vince l'Inghilterra sul mare, che resiste alle armi unite di Carlo II et di Luigi XIV, che tratta da pari a pari colle più grandi nazioni ed è per un tempo una della tre Potenze che reggono le sorti d'Europa." De Amicis, Olanda, p. 16.

hem daarvoor dankbaar te zijn. Misschien is de lust bij dezen of genen ontwaakt iets meer van de Amicis te vernemen. Ik zal eerst meedeelen, wat mij officiëel van hem bekend is.

Amédée Roux heeft in zijne „Histoire de la littérature contemporaine en Italie sous le régime unitaire, 1859—1874" (Paris, 1875), het volgend gunstig getuigenis van dezen vriend onzer natie afgelegd:

„Iedereen te bevallen, dat is het ideaal van ieder kunstenaar, en zulk een schoon privilegie, reeds in Frankrijk aan Jules Verne en Erckmann-Chatrian ten deel gevallen, is door de Muzen geschonken aan Edmondo de Amicis, „brillant officier piémontais" die in zijne „Bozzetti della vita militare" [1]) aan geheel Europa achting heeft weten in te boezemen voor het dappere en talrijke leger van het jonge Italië. Onder deze twintig letterkundige miniaturen kan men er nauwelijks twee of drie aanwijzen, die geen meesterstukken zijn, en te zaâm vormen zij zonder tegenspraak een der beste boeken in proza, die in het schiereiland sints 1859 zijn verschenen.... Onder deze schetsen is er eene, Carméla, welke ons het beroemde drama: Nina ou la folle par amour herinnert; het is eene novelle met een uiterst boeyenden inhoud, waarbij de belangstelling bladzijde na bladzijde klimt, door eene série van geestige en treffende bizonderheden. Het verhaal omtrent de cholera in 1867 is een tafereel, 't welk zonder schade de bladzijden herinnert, waarin Boccaccio ons de afschuwelijkheden der pest te Florence in 1348 schildert. Wij vergelijken hier den ouden novelliere niet bij den jongen piëmonteeschen verteller, maar, wat den zedelijken indruk betreft, reiken wij den palm aan den laatste. Het italjaansche leger, dat gedurende de vreeselijke siciliaansche epidemie van 1867 zulk eene hartverheffende zelfverloochening ten toon spreidde, had recht op zulk een geschiedschrijver, en het boek, waarin de heldendaden van deze nieuwe hospitaalridders geschreven staan, zal van geslacht tot geslacht gelezen worden en een kostbaar

---

[1]) Kleine schetsen uit het krijgsmansleven.

erfstuk worden van het tegenwoordig Italië aan het Italië der toekomst [1]).”

Beter en gunstiger getuigenis zal men moeilijk kunnen geven. Amédée Roux, die de italjaansche letteren dezer eeuw grondig beoefende, als uit zijn vroeger werk over de historie der italjaansche litteratuur van 1800—1859 blijkt, schijnt ten hoogste met de Amicis ingenomen. En zoo gaat het met al de anderen, die men over den jongen, geestigen schrijver naslaat.

Een Italjaan en tijdgenoot: Michele Lessona, heeft in de „Nuova Illustrazione Universale” (N°. 43, 44, 6 Settembre 1874, Milano, Fratelli Treves) een artikel gewijd aan de Amicis, waaruit ik nog het volgend vermeld.

Edmondo de Amicis, werd 21 Oktober 1846 te Oneglia geboren. Hij heeft zijne vroegste studiën in een klein stadjen, Cuneo, waar zijn vader woonde, voltooid. In 1863 kwam hij te Turijn en te Modena, om zich voor het officiersambt te bekwamen. Uit deze school werd hij tot officier bevorderd bij het derde regiment infanterie, en woonde hij den veldtocht van 1866 bij. Onder het opperbevel van Cugia streed hij in den slag bij Custozza. Het waren de ervaringen in dezen oorlog, welke hij onder den titel van Bozzetti te boek stelde, en waardoor het bleek, dat deze jonge, nobele officier tevens een schrijver van den eersten rang was.

In 1872 nam hij afscheid van den militairen dienst, om zich geheel aan de letteren te wijden; en dat hij niet te veel gewaagd had, bleek uit zijne beschrijving van Spanje en het spaansche leven, in 1873 te Florence bij Barbera uitgegeven. Edmondo de Amicis openbaarde een frisch, aangenaam talent in het schilderen van buitenlandsche toestanden, zoodat hij alras zijne uitstapjens tot Engeland en Nederland uitstrekte.

Zoo getuigt Michele Lessona, en dit alles verklaart, waarom ons vaderland zulk een hoffelijk en smaakvol advokaat heeft gevonden. Bij een volgende gelegenheid zou hier bijgevoegd kunnen worden, wat de talentvolle Italjaan verder

---

[1]) Amédée Roux, t. a. pl., bl. 382—383.

over Nederland heeft geschreven. Nu reeds is 't een heuchelijk verschijnsel, dat er een boek over Nederland in 't licht kwam, dat iets anders inhoudt dan de gewone oppervlakkige schimpredenen, waarop Franschen en Duitschers ons reeds zoo lang hebben vergast.

II.

De te Milaan verschijnende „Nuova Illustrazione Universales" gaf in het nummer van 6 September dezes jaars een portret van Edmondo de Amicis. Open en vriendelijk als zijn gelaat is, zoo is zijn boek over ons vaderland. Men kan het niet lezen zonder bevriend te worden met den auteur. De goedheid en edelmoedigheid van dezen jongen italjaanschen schrijver gluren bij elken regel om den hoek. Dankbaarheid voor elke kleine terechtwijzing, hartelijke waardeering van ieder blijk van vriendschap gedurende zijne reize ondervonden, besturen voortdurend zijne pen. Daarbij komt de eenvoudige, onderhoudende trant van verhalen, die al, wat hij schrijft, kenmerkt, eindelijk de juistheid en nauwkeurigheid zijner opmerkingen, — zoodat dit boek een dubbel evenement mag genoemd worden, als eene aanwinst voor de italjaansche letteren, als uitmuntende bijdrage tot betere beoordeeling van ons vaderland in den vreemde.

Het reisverhaal van de Amicis begint met Zeeland, toeft uitvoerig te Rotterdam, Delft, den Haag, Leiden, Haarlem, Amsterdam, Utrecht, Broek in Waterland, Zaandam, Alkmaar en Helder, wijlt korte pooze op de Zuider-zee en besluit met een snellen tocht door Friesland en Groningen tot Arnhem. Van iedere stad geeft onze reiziger een uitvoerig en levendig tafreel; mij trekt te dezer plaatse het meest aan wat hij verhaalt omtrent Amsterdam, 't welk hij in zijne schoone taal „la Venezia del Nord, regina del Zuiderzee" noemt.

Reeds bij het naderen van Amsterdam met den trein van Haarlem komt een gevoel van bewondering onzen toerist over-

meesteren. De menigte van windmolens, stoomschoorsteenen, torens en hooge gebouwen, de donkere kleur van de huizenmassa, waarboven een bewolkte hemel drijft — alles stemt Edmondo de Amicis tot levendige belangstelling. Bij het eerste binnentreden der stad", — zegt hij — „schijnt Amsterdam eene onmetelijke en verward gebouwde stad, een reusachtig en bestoven Venetië; eene hollandsche stad, zeker, maar bekeken door een vergrootglas, waardoor zij driemaal grooter schijnt; de hoofdstad van een denkbeeldig Nederland met vijftig miljoen inwoners; eene antieke waereldstad, door een volk van reuzen gesticht op den deltaoever van een breeden stroom, om tot haven te strekken voor eene vloot van tienduizend schepen, een majestueuze, ernstige, bijna sombere stad, die een gevoel van verbazing opwekt, 't welk ons tot ernstig nadenken brengt." [1])

Met een echt kunstenaarsoog ziet onze reiziger de straten en grachten, de talrijke ophaalbruggen, die de stad in vijandelijke kampen schijnen te verdeelen, de steenen bruggen, die de grachten, breed als rivieren, overspannen. Het vergezicht, 't welk grachten en bruggen hem schenken, als steeds nieuwe grachten en nieuwe straten in een lichten nevel zich aan den horizont vertoonen; – de hooge huizen, die in de nauwe straten hunne gevels naar elkaar vooroverbuigen, terwijl allerlei zonderlinge voorwerpen uit de vensters te voorschijn komen; – de menigte van schuiten en vaartuigen in de grachten, dit alles treft het ontvankelijk gemoed van den gevoelvollen zuiderling met de levendigste verrassing.

De nauwste straten van Toledo en de donkere stegen van Genua worden volgens hem verre overtroffen door de smalle, armoedige slopjens in Amsterdam, maar de hoofdstraten bieden hem daarentegen met hare bonte beweeglijkheid, te mid-

[1]) Vergelijk de zoetklinkende woorden van den schrijver:
„(Amsterdam) pare una città immensa e disordinata; Venezia ingigantita e imbruttita; una città olandese, si, ma vista a traverso una lente che la faccia apparire tre volte piu grande; la capitale d'un' Olanda immaginaria di cinquanta milioni d'abitanti; una metropoli antica, fondata da un popolo di giganti sul delta d'un fiume smissurato, per servir di porto a una flotta di diecimila navi; una città maestosa, severa, quasi lugubre, che desta un sentimento di stupore, sul quale s'ha bisogno di pensare." p. 292.

den van het veelsoortig gedruisch en de duizenden kreten een tooneel van vroolijke levendigheid, als hij nergens elders heeft waargenomen. Op den Dam denkt hij aan Londen en Trafalgarsquare, aan Madrid en de Porta del Sole, aan Parijs en de Place de la Madeleine. De bonte kostumen der voorbijgangers trekken zijne aandacht, hij noemt de aansprekers met zwarte lamfers, de marker visschers, de noord-hollandsche boerinnen, de oorijzers van goud en zilver uit Groningen en Friesland — eene bizonderheid, die ook op andere toeristen, laatstelijk nog op Henry Havard een buitengewonen indruk schijnt te maken — de weezen in 't rood en zwart en voegt er bij, dat hij op den Dam, als aan den voet van den toren van Babel, alle mogelijke talen, Duitsch, Nederlandsch, Engelsch, Fransch, Vlaamsch en Deensch heeft hooren spreken.

Aan den Buitenkant, op Ooster- en Westerdoksdijk, vermeit de Amicis zich met het bonte schouwspel van schepen en stoombooten, hij let bovenal op de zeer verschillende lichttinten, die alles in één oogenblik wijzigen — zoodat het tafereel plotseling verandert en men van het vroolijkste naar het somberste land der waereld wordt overgeplaatst. Buitengewoon treft hem het aantal torens van kerken en de veelheid der kerkgebouwen van allerlei belijdenissen, die met elkander in oorspronkelijkheid en zonderlingheid van vorm schijnen te wedijveren. Hij verwijt aan het Paleis op den Dam, dat het geen behoorlijken hoofdingang heeft, maar schijnt over het hoofd te zien, dat ons Paleis geen Paleis, maar een Stadhuis is, waarin de stedelijke magistraat slechts te voet binnentreedt.

Natuurlijk spreekt hij ook van den Schreyerstoren („Torre dell' angelo dei piangenti" of „Torre delle lagrime") en knoopt er eene lofrede op onze zeevaarders aan vast, wier heldhaftig streven naar de Noordpool en naar Indiën hem de hoogste bewondering inboezemt. Hij beschrijft het „schrikwekkende heldendicht der hollandsche zeevaarders te midden van de gevaren der Pool," de ijszeeën, de witte beren, de eeuwige stilte, den eeuwigen nacht, het noorderlicht en de wanhoop der matrozen, die hun vaderland nimmer zullen terugzien.

Een woord van lof schenkt onze vriendelijke reiziger ook aan de Plantaadje en aan Artis waar men „de bloem der

amsterdamsche schoonheid" ontmoet, „eene bloem, die ten voordeele van den al te gevoeligen toerist, wel een aangenamen geur verspreidt, maar het hoofd niet op hol brengt [1])." Uit Artis dwaalt hij door het Ghetto der Hebraeën en vindt geen woorden, om den machtigen indruk te beschrijven, dien deze chaos van huizen, menschen, zaken en ruïnen op hem heeft te weeg gebracht. Een Babylon van morsigheden, bewoond door een onbeschrijfbaar ras van geraasmakende kramers, ontvouwt zich voor zijne oogen. Hij ontwaart er oude luitjens, die ter nauwernood aan de menschelijke gestalte herinneren, gehuld in lompen zonder vorm of kleur, waaruit een bevende hand te voorschijn komt, krommer en spichtiger dan de pooten van sprinkhaan of spin. Vrouwen roosteren er visch midden op de straat, jongens laven er zich aan zuur of eyeren, meisjens loopen met half naakte zuigelingen — alles beweegt zich in een orkaan van kreten en uitroepingen, die ons benauwen en vervolgen als een Inferno van dissonanten — heel het Ghetto eindelijk laat den indruk achter van eene vreeselijke nachtmerrie, geschilderd door den helschen Breughel.

Evenals Alphonse Esquiroz heeft Edmondo de Amicis geen woorden genoeg, om zijne ingenomenheid met onze maatschappij van 't Nut, met Felix Meritis en Arti et Amicitiae uit te drukken. Ook de weeshuizen trekken zijne aandacht, inzonderheid het rood en zwart der amsterdamsche burgerweezen. Zijn gunstig oordeel over onze schilderschool naar aanleiding van zijne bezoeken op het Trippenhuis, laat ik onvermeld — maar geef nog ten slotte het eindoordeel van onzen italjaanschen vriend over Amsterdam.

„De hoofdstad," — besluit Edmondo de Amicis — „is nog eene rijke handelsstad, maar uiterst voorzichtig, bedaard, gehecht aan hare traditiën. Meer werk makend van beursspel, dan van stoute ondernemingen, minder aktief en handelend optredend dan Hamburg en Rotterdam, beide vol jeug-

[1]) „Il fiore della bellezza amsterdamese — fiore che, per buona fortuna dei viaggiator di fibra sensitiva, spande un perfumo soave; ma che non da la capo." — p. 304.

dige kracht en hoop. Desniettemin heeft de stad Amsterdam de oude majesteit van beheerscheresse der zeeën behouden, zij is nog altijd het kostelijk juweel der nederlandsche provinciën en laat aan den vreemdeling, die vertrekt, eenen fieren indruk van grootheid en macht, zooals geene andere stad van Europa in staat is op te wekken."

III.

Onlangs deelde ik mede, wat uit de pen van den geestigen en achtenswaardigen reiziger Edmondo de Amicis gevloeid was over Amsterdam in zijn uitmuntend boek: „Olanda."

Heden willen wij onzen toerist hooren over de rezidentie, waaraan hij bizondere opmerkzaamheid wijdt, daar een vijfde deel van zijn geheele werk over den Haag handelt.

In eene trekschuit is de Amicis uit Delft naar den Haag gekomen. Die tocht is hem uitmuntend bevallen. Met levendigheid beschrijft hij de tooneelen en landschappen op reis bespied. De kalmte, het geruchtlooze leven der hollandsche schuitenvoerders maakt een bizonderen indruk op den Italjaan, die de hartstochtelijke ontboezemingen en de levendige krakeelen van de venetiaansche gondelieren van nabij heeft gadegeslagen.

In den Haag aangekomen luidt zijn oordeel: „Den Haag, de staatkundige hoofdstad — het Washington van Nederland, waarvan Amsterdam het New-York is — is eene half hollandsche, half fransche stad, met breede straten zonder grachten, met groote pleinen vol boomen en heerenhuizingen, met schitterende hotels, en eene bevolking saamgesteld uit rijke lieden, adellijken, ambtenaren, letterkundigen, artisten, en een beschaafder publiek op de straten dan in eenige andere stad van Nederland." [1])

---

[1]) „L' Aja, — la capitale politica, la Washington dell' Olanda, della quale Amsterdam è la New-York — è una città mezza olandese e mezza francese, con larghe strade senza canali; vaste piazze pieni d'alberi, case signorili, al-

Eene eerste wandeling maakte de Amicis door de nieuw aangebouwde kwartieren, waar de vermogende aristokratie zetelt. „In geene enkele stad, zelfs niet op den Faubourg Saint-Germain te Parijs, gevoelde ik mij zulk een armen drommel als in deze straten," — [1]) zegt hij, en verwondert zich over de pracht van tapijten, bloemen en meubels, die hij door de ruiten „zonder zonneschermen" kan waarnemen. Geen enkele winkel is daar, geen aanplakbillet op de muren, geen stof, geene vlakken. En wederom treft het den italjaanschen toerist, dat alles zoo stil en rustig is. Langs de ramen voortwandelend, ziet hij het blonde hoofd eener dame en schaamt hij zich, dat hij geene handschoenen draagt.

Het Binnenhof maakt een middeneeuwschen, somberen indruk op de Amicis. Hij verbaast zich, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken zetelt in een lagen, zwarten, luguberen toren, die over den Vijver hangt. Op het Binnenhof wordt Barnevelts naam genoemd en de groote staatsman terecht geprezen als de tweede stichter onzer republiek. Vooral laat het tafereel der gebouwen van het Binnenhof bij maanlicht eene duurzame herinnering bij de Amicis achter. De zonderlinge groep der gebouwen van den Vijverberg gezien, als de maan de watervlakte verzilvert, wekt bij hem het denkbeeld op van een reusachtigen en ongenaakbaren burcht te midden eener vroolijke, bevallige stad. Op het Binnenhof zelf, slecht verlicht en donker, terwijl geen enkel raam het schijnsel van eene brandende lamp vertoont, overvalt hem een duister gevoel van onrust en haast hij zich voort te gaan.

Onze standbeelden schijnen hem middelmatig; het Paleis des Konings vindt hij zeer modest, hij betreurt het gebrek aan monumentale gebouwen en merkt gedurig de ooyevaars op van de Vischmarkt, die hem de beren van Bern en de adelaars van Genève te binnen brengen.

Daarna komt het bosch aan de beurt. „Het schoonste cie-

---

berghi splendidi, e una popolazione composta in gran parte di ricchi, di nobili, d'impiegati, di letterati, d'artisti; e d'un popolino più raffinato che quello delle altre città olandesi." Bl. 153, 154.

[1]) „In nessuna città nemmeno nel sobborgo Saint-Germain a Parigi, mi sentii tanto povero diavolo, come in quelle strade." Bl. 154.

raad van den Haag is zijn bosch, een waarachtig wonder in Nederland en eene van de schitterendste wandelplaatsen der waereld." [1])

Alles, wat op het Bosch betrekking heeft, is onzen reiziger bekend, de beuk van Jacob Cats, de laan van Jakoba van Beyeren, het avontuur van Voltaire. Hij bezoekt: „la Casa del Bosca" — in een rijtuig bemerkt hij eene dame met een edel en vriendelijk gelaat, die zijn groet beantwoordt — de Koningin, „sua maestà la Regina d'Olanda." Zulk eene verschijning maakt een diepen indruk op den gevoelvollen Italjaan. Met uitstekenden lof gewaagt hij van onzen nederlandschen Soeverein. „De Koning treedt in Nederland" — schrijft hij — „meer als een Stadhouder dan als een Koning op. 't Is met hem, als met den Hertog van Aosta, van wien een spaansch republikein zeide, dat hij de geringst mogelijke hoeveelheid van het koningschap vertegenwoordigde. De liefde van het nederlandsche volk voor de koninklijke familie is niet de gewone gehechtheid aan het vorstelijk gezin, maar liefde voor dat Huis van Oranje, 't welk al zijne overwinningen en al zijne tegenspoeden heeft gedeeld, 't welk, om het eens zoo uit te drukken, gedurende drie eeuwen zijn leven heeft meegeleefd. De Koning spreekt openlijk redevoeringen uit bij banketten en openbare feesten, zoo als bij ons de ministers, hij heeft een goeden naam als redenaar, omdat hij voor de vuist spreekt met eene bizonder krachtige stem en zekere krijgshaftige geestdrift, die een onbeschrijfelijk enthoeziasme bij het volk verwekt" [2])

---

[1]) „Il più bell' ornamento dell' Aja è il suo bosco; una vera meraviglia dell' Olanda e uno dei più magnifici passeggi del mondo." bl. 157.

[2]) „Il re, in Olanda, è considerato, quasi più come statoldero che come re. V'è in lui, come diceva del duca d'Aosta quel tal repubblicano spagnuolo, la minor quantità di re possibile. Il sentimento, che il popolo olandese nutre per la famiglia reale non è tanto di devozione per la famiglia del monarca quanto di affetto per quella casa d'Orange che partecipò a tutti i suoi trionfi e a tutte le sue sventure, che visse, per così dire, della sua vita per lo spazio di tre secoli.... Il Re pronunzia dei discorsi ai banchetti e nelle feste pubbliche come da noi i ministri; e gode anzi la fama di oratore, poichè parla all' improvviso, con una voce potentissima e un certo impeto d'eloquenza soldatesca, che eccita un indicibile entusiasmo nel popolo." bl. 161.

Terugwandelend naar den Haag, ontmoet de Amicis de fine fleur der haagsche wandelwaereld. Even als in Artis treft hem de stille, hartstochtlooze schoonheid der nederlandsche vrouwen. Zij bezitten de skulpturale trekken der romeinsche signoraas evenmin als het fraaye koloriet der engelsche ladies, noch de levendige uitdrukking der andalusische — maar fijnheid, schuldelooze bevalligheid, smaak, blankheid of schuchtere blos cieren de hollandsche jonkvrouwen. Zij bezitten oogen van helder azuur, soms tooverachtig schoon, soms glazig met een onzekeren blik, als van iemand, die verstrooid is. „Men zegt, dat zij leelijke tanden hebben, ik kan het niet uitmaken, want ze lachen weinig." [1]) Voor 't overige zijn de haagsche dames beter gekleed, volgens de Amicis, dan de amsterdamsche. Hij zegt: „con più grazia all' Aja che ad Amsterdam" — ik citeer alleen, en stel mij geen partij.

Ten slotte bekent onze edelmoedige vriend, dat hij gedurende zijn kort verblijf ten onzent geen voegzaam kriticus over onze dames-waereld geworden is. Wat Daniel Stern, Esquiroz, Heinrich Heine en Saint Evremond geschreven hebben, vergelijkt hij bij de inlichtingen zijner vrienden, die hem zeiden: „De hollandsche vrouw huwt niet met haar echtgenoot, maar met het huwelijk!" Daardoor wellicht ook wordt hij een weinig partijdig, als hij verklaart, dat onze nederlandsche dames, die weinig uitgaan, zeldzaam lachen, die zich alleen bezig houden met hare kinderen, met haar man, en hare bloemen, die theologische boeken lezen en door een spionnetjen op de straat zien, om zich niet aan het venster te vertoonen — dat zulke dames weinig poëtisch zijn. De poëzie van het Zuiden is anders. Het zij zoo — het nederlandsche thuis en het engelsche home kunnen daar niet op den waren prijs worden geschat.

Eigenaardig is de Amicis' oordeel over het haagsche leven in klubs en sociëteiten. Hij bezoekt een paleis in de nabijheid van het Binnenhof — natuurlijk de bekende: Witte Sociëteit. Hij vindt er artisten, leeraars, afgevaardigden,

---

[1]) Si dice che non hanno bei denti: non lo potrei affermare perchè ridon poco." bl. 163.

ambtenaren, allerlei officiëele heeren, die er des namiddags hun glaasjen drinken van een geliefkoosd likeur, in het Italjaansch: „ginepro.”

— „Allen spreken” — schrijf hij — „en toch hoort men maar een licht gemurmel, zoodat, als men de oogen sluit, men zeggen zou, dat er maar een derde van de bezoekers aanwezig waren.” [1]) Hij wandelt door de zalen, maar ziet geen enkel hartstochtelijk gebaar, hoort geen enkel woord luider dan de gewone spreektoon klinken. Hij ziet zeer gezette heeren met ronde aangezichten, die met neergeslagen oogen spreken en hunne hand niet van hun glas opheffen.

Het verschil van italjaansche en nederlandsche karakters treft hem bizonder bij de gebruikelijke voorstelling. Zoo dikwerf de Amicis wordt voorgesteld, verwondert hij zich over hollandsche koelheid en stilzwijgendheid. Eens had hij zich voorgenomen geen woord te spreken, toen hij op nieuw aan zulk een taciturn Hollander werd voorgesteld. Beiden zwegen. Eindelijk vroeg de nieuwe kennis of onze italjaansche vriend hem de eer zou bewijzen, om te zaâm aan de tafel der Sociëteit het middagmaal te gebruiken. Hij viel als uit de wolken, en vindt geene woorden genoeg, om de gastvrijheid onzer natie te prijzen.

Van alles, wat Edmondo de Amicis verder van den Haag verhaalt, zijn bezoek aan het Mauritshuis, zijn overzicht over onze Letterkunde en over de godsdienstige beweging der laatste jaren — in alles bewijst hij op nieuw, dat hij uitmuntend heeft waargenomen, dat hij een degelijk en beminnenswaardig auteur is, wiens boek over Nederland terecht eene bonne fortune voor ons vaderland mag genoemd worden.

---

[1]) „Quasi tutti parlano, e pure non si sente che un leggero mormorio, in mode che a occhi chiusi, si direbbe che c'é appena un terzo della gente.” bl. 220.

IV.

Van Andwerpen naar Rotterdam in eene stoomboot vertrokken, bestudeerde Edmondo de Amicis wel met de uiterste vlijt de zeeuwsche eilanden en stroomen, maar zette toch zijne eerste voetstappen op nederlandschen bodem te Rotterdam. Hij wijdt aan de tweede koopstad van ons vaderland een zestigtal bladzijden, waarvan ik thans een overzicht poog te geven.

Onze italjaansche vriend kwam des avonds na het vallen van de duisternis te Rotterdam aan. Het eerste wat hem treft is het aantal bruggen, waarover zijn rijtuig hem naar het hotel brengt. Een echt rotterdamsch feit vertraagt zelfs zijn rid — „un ponte in aria," een opgehaalde brug, om een schip door te laten. In zijn hotel gekomen onderzoekt hij terstond zijne kamer. Hij wil weten of de Nederlanders inderdaad zoo zindelijk zijn, als men beweert. Hij ontsteekt in stille geestdrift over de properheid, die in 't rond valt op te merken. „Het linnengoed was wit als sneeuw, de vensters doorschijnend als de lucht, de meubelen gladder dan kristal, de wanden blank en helder, zoodat men er zelfs met een vergrootglas geene zwarte stippen op zou hebben ontdekt."

Zijn eerste studie is een plattegrond van Rotterdam, welken hij op zijne kamer vindt. Reeds heeft het hem getroffen, dat Amsterdam een halven cirkel, den Haag een vierkant en Rotterdam een gelijkzijdigen driehoek beschrijft. Weldra is hij topografisch eenigszins op de hoogte en legt zich onder allerlei voorzorg en met „zekere boersche beschroomdheid" in het prachtig hollandsche bed.

Zeer vroeg in den morgen reeds bevindt hij zich op straat, — in de Hoogstraat. 't Eerst wijdt hij geruime pooze zijne aandacht aan 't uiterlijk der huizen. De vormen der gevels komen hem grillig en zonderling voor. De geveltoppen, die uit twee kromme lijnen bestaan, vergelijkt hij met lange halzen zonder hoofden, de trapgevels vergelijkt hij met de huizen die kinderen bouwen van houten blokjens. De kleuren, welke

hem aan muren en gevels der huizen langs de Hoogstraat 't meest in 't oog vallen, zijn het wit der vensterlijsten en het zwartrood der gebouwen.

Op eens ontdekt hij tot zijne verwondering, dat alle huizen scheef staan, of naar de eene of andere zijde overhellen. Rotterdam schijnt hem eene stad, die onbeweeglijk gebleven is op het oogenblik dat zij door aardbeving stond verwoest te worden. De huizen hellen voorover, achterover, ter zijde, naar elkander toe. Ook buigen zij zich tot elkander of ze elkander geheimen hadden toe te fluisteren! Dit verschijnsel treft de Amicis vooral in de zijstraten. Somtijds neemt hij eene rij van huizen waar, die allen naar denzelfden kant overhellen alsof de wind ze had voortgedreven, zoo als boomen, die zwichten voor het geweld van den storm. Elders weder is de overhelling der huizen volkomen onregelmatig, zoodat er als 't ware eene dans van huizen ontstaat („una dansa di case"), die plotseling is versteend.

Moge het oog van den licht ontvlambaren Zuiderling hier meer gezien hebben, dan ons dagelijksch, nederlandsch waarnemingsvermogen ooit heeft kunnen ontdekken, de dichterlijke overdrijving heeft iets zeer aantrekkelijks, iets zeer origineels.

Daarna treft hem, dat van de nok der huizen overal katrollen zichtbaar zijn, om voorwerpen te hijschen. Hij staat stil, om sommige gevels nauwkeuriger waar te nemen. De vensters met gordijnen en horretjens, waarachter hij bloemen en waarvoor hij spiegeltjens ontdekt, houden hem daarna een oogenblik bezig. Dan komen de uithangborden, de gapers, de moorenkoppen, de gouden olifanten, de stierenhoofden, de halve manen hem verbazen — 't is hem vreemd te moede, zegt hij, alles is geheel afwijkend van het gewone type der europeesche steden.

Eigenaardig is het daarbij, de bewondering van onzen italjaanschen toerist zich te zien uiten bij de nette en fraaye deuren onzer woonhuizen — die voor onzen Italjaan het merkwaardige opleveren, dat zij steeds gesloten zijn — die hem vooral in 't oog vallen wegens de koperen naamborden, de briefkasten en de schelknoppen, glad gepoetst en schitterend als goud.

Nog eene bizonderheid treft hem in de straten van Rotterdam. Aan het einde van enkele straten wordt hij eene groene weide gewaar, anderen gunnen hem een blik op het grillig touwwerk en de bont gekleurde wimpels van schepen, dan weder stuit zijn blik op een ophaalbrug, of ziet hij aan den horizon een windmolen draayen, een zwarte massa, waarvan de wieken zich als een reusachtig rad in de vrije lucht heen en weer werpen.

De personen, die op de rotterdamsche straten en wegen zich aan zijn oog vertoonen, beschrijft hij als lieden met witte, bleeke trekken, wier gelaatskleur aan parmesaansche kaas herinnert („color di cacio parmigano"), doch met blonde hairen, groote baarden en azure oogen; vrouwen, die meestal vrij gezet en blank van wezen zijn, met witte mutsen van zonderlingen vorm. Men vergete daarbij niet, dat Edmondo de Amicis zich reeds in den vroegen morgen opweg heeft begeven en dat, zooals later in den Haag en Amsterdam is gebleken, de uiterlijke schoonheid van onze nederlandsche dames en heeren den italjaanschen toerist slechts zeer matige kreten van bewondering afperst.

Rotterdam maakt bovenal indruk op hem door de menigte van grachten en kanalen, door de schepen, die in de schaduw der boomen in de nabijheid van magazijnen en pakhuizen hunne waren te voorschijn brengen. 't Is als eene onmetelijke vloot, die midden in de stad gevangen wordt gehouden. Hij verwondert zich over de drukte en het gewoel bij de ophaalbruggen, als de schepen worden doorgelaten en eene bonte menigte zich vormt, om over de neergelaten brug voorwaarts te streven. De schepen met hunne bevolking vrouwen en kinderen, boezemen hem belangstelling in — de mengeling van kleuren in dit bonte stadstafereel overstelpt hem, het groene loof der boomen, het grauwrood der huizen, de hooge zwarte molens, die hunne witte wieken tegen den azuren hemel doen uitkomen, dit alles en meer dan dit alles, de indruk van eenvoud en rust, uit elke bizonderheid hem tegenstralend, vervult hem met levendige belangstelling voor het neringrijk Rotterdam.

Edmondo de Amicis wijdt afzonderlijke studie aan de

schepen in de grachten. Groen als het italjaansch bergkruid zijn somtijds deze vaartuigen geschilderd — het roer is verguld, het dek is gepolijst als het parket van eene danszaal. Het paviljoen, waarin het schippersgezin woont, komt hem bontgekleurd voor als een chineesche kiosk. De vrouwen en kinderen aan boord houden zich voortdurend bezig met schoonmaken en wrijven, en als ze vertrekken, schijnen ze van de voorbijgangers aan wal een zwijgend teeken van bijval voor hunne cierlijke vaartuigen te verwachten.

De Boompjes blijven natuurlijk niet onbezocht. Hij ontdekt er het groote handelsleven van Rotterdam. De stoombooten, die naar alle naburige steden vertrekken, de groote schepen, die alle havens van Europa en Azië bezoeken en daarboven de telkens veranderende hemel, soms somber en zwaar bewolkt, dan weder vroolijk en hemelsblauw — dit alles maakt een totaalindruk op onzen italjaanschen vriend, waarvan hij in zijne schilderachtige en harmonieuze taal een buitengewoon aantrekkelijk tafereel ophangt.

Daarenboven is Edmondo de Amicis een volkomen onpartijdig beoordeelaar. Hij brengt hulde aan het voorwaartstrevend, arbeidend, nijver Rotterdam. Deze stad heeft eene schitterende toekomst, zegt hij, schitterender misschien dan Amsterdam, zij bezit wellicht de groote rijkdommen van Neerlands hoofdstad niet, maar zij maakt beter gebruik van de hare, zij is eene jonge, ondernemende, avontuurlijke stad. Om met éenen trek de drie groote steden van Nederland te schetsen, — zegt onze toerist, — beweer ik, dat men fortuin maakt in Rotterdam, dat men zijne winsten sekuur verzekert in Amsterdam en dat men ze verteert in den Haag.

SCHADUW.

Schaduw. — Uit het leven van den Admiraal de Ruyter. — Iets over Jan de Witt. — En iets over Generaal van Swieten.

November 1874.

Een paar feiten, om te beginnen.

't Is 6 September 1672. Verplaats u naar Amsterdam, aan den Buitenkant. Op het Waals-eiland voor de eenvoudige huizinge van den Admiraal de Ruyter rot eene woedende menigte saam.

't Waren „geen eerlyke burgers" – schrijft Brandt – „maar 't schuim van 't snoodste greau en etlyke honderden van wyven, welker mannen op 's Lands vloot dienden". Die menigte bedreigt het huis van den Admiraal en jaagt Mevrouw de Ruyter met hare dochter een angstigen schrik aan. De Admiraal had de vloot aan de Franschen verkocht en zou voor ieder matroos „een ducaton genieten." De kloekheid van een schrander vriend, van den koopman Wessel Smit redde het leven van Mevrouw de Ruyter en de bezittingen van den Admiraal. Hij toonde aan het grauw een brief van den vlootvoogd, waarin deze aan zijne echtgenoote schreef, dat „hij met 's Lands vloot de vijanden eerlang weer verhoopte te gaan opzoeken". Wessel Smit liet daarenboven zijne kompanjie schutters, in de wandeling: „de Wilde Yren" genoemd, in 't geweer komen en wist weldra aan 't geweld een eind te maken.

Toen de kloeke Amsterdammer bij het eerste verheffen van den storm zich op zijn stoep naast de Ruyters huis vertoonde, om tot het volk te spreken, riep men hem toe: „Gij, dikke schelm, kom van de stoep, men zal u op zijn Jan de Witts handelen!"

Op zijn Jan-de-Witts — het dreigement klonk in dat uur dubbel brutaal en onheilspellend.

Het gebeurde van den 20 Augustus lag den 6 September nog zoo versch in 't geheugen.

Welk een dag voor den Haag!

Men denke zich een oogenblik binnen de woning van den vermoorden Raadpensionares. Hij was er dien morgen voor 't laatst uit vertrokken, ondanks de angstige beden zijner zuster Johanna, de weduwe van den dordtschen patriciër van Beveren. Het huis op den Kneuterdijk, waar bijna vijftien jaren lang de gang der europeesche gebeurtenissen werd geregeld, waar als in een centrum de staatslieden van dit waerelddeel bijeenkwamen — het huis op den Kneuterdijk gaf in eene zijner binnenkameren een tooneel te aanschouwen, weergaloos van tragische bitterheid, ongeëvenaard in de geschiedenis van menschen en volken.

Johanna van Beveren stond daar alleen, met een enkelen trouwen dienaar bij de lijkkist, die de verminkte overblijfselen der beide groote broeders bevatte. Zij zelve had eene vreeselijke taak vervuld. Met lijfsgevaar had een viertal trouwe mannen de lijken der vermoorden van de galg op de Plaats zoo snel mogelijk naar het huis op den Kneuterdijk gebracht. De „fulpen" mantel van Jan de Witt diende tot zijne lijkwade. De mannen waren door het Hartogstraatjen gesneld en door de tuindeur binnengekomen. Johanna van Beveren had „onder stortinghe van vele traenen," zoo als zij zelve aan een bloedverwant schreef, de verscheurde lijken van hare uitstekende broeders in éen doodkist gelegd — terwijl daar buiten op den Kneuterdijk de straffelooze moordlust gierde en huilde, terwijl het grauw nog in het voorbijgaan poogde, om het huis van den Raadpensionaris aan te randen.

Zie hier schaduw — treurige slagschaduw op het zoo dikwerf schitterend tafereel der geschiedenis onzer geüniëerde Gewesten.

Er is meer — de feiten liggen voor het grijpen.

Barnevelt, die Holland onder het hart droeg, naar Vondels gulden versregels, oogstte na vijftig jaren trouwen staatsdienst — voor dank een schavot.

Huig de Groot, eene star van de eerste grootte in de wetenschap, die in den kerker van Loevestein voor goed zou worden uitgebluscht, verrees wel schitterender dan ooit, dank zij der kloeke Maria van Reigersbergh — maar fonkelde alleen in 't Buitenland.

En wat baatte het de Ruyter, dat hij bij Chattam in het veroverde koningschip „the Royal Charles" een brief aan de Hoogmogende Heeren onderteekende, waarbij bericht gezonden werd van de luisterrijkste viktorie, die ooit de klokken deed kleppen van vreugde in de Republiek der geüniëerde Gewesten — daar hij op zijn ouden dag met geheel onvoldoende scheepsmacht naar de Middellandsche Zee werd gezonden en het verwijt moest hooren, dat „hij in (zijne) oude dagen bevreest (begon) te worden en de(n) moedt (liet) vallen." De geschiedenis heeft het fiere antwoord van den Admiraal geboekt, waarbij hij zich bereid verklaart, met een enkel schip den vijand op te zoeken en waar „de Heeren Staaten hunne vlag betrouwen (zijn) leven te waagen."

Ging het den edelsten mannen op het gebied der kunst beter? Rembrandt, de thands door heel de beschaafde waereld beroemde schilderkoning, at in zijne grijsheid het genadebrood van burgemeester Six. Joost van den Vondel werd tweemaal tot geldboete verwezen, eens omdat hij den moord van Barnevelt had gewroken in zijn Palamedes, later, omdat hij meelijden had aan den dag gelegd voor de rampzalige Maria Stuart. Den zeventigjarigen dichtervorst werd als nationale hulde een schrijverspostjen aan de Bank van Leening toegekend, om als tachtiger te worden ontslagen met eene terechtwijzing over zijne nalatigheid in het boeken der panden, over zijne onuitroeibare hebbelijkheid koninklijke verzen te schrijven, waar hem een strookjen wit papier ten dienste stond.

„Wij, (Nederlanders)" — schreef Generaal van Swieten voor eenige dagen — „zijn over het algemeen te nederig en doen onze landgenooten niet altoos naar eisch recht wedervaren."

Naar aanleiding van deze treffende woorden herinnerde ik de treurige feiten zooeven vermeld.

De Generaal van Swieten aanvaardt op gevorderden leeftijd de gewichtige taak, om een gevaarlijke, aanvankelijk mislukte tuchtiging der roofzieke Atchineezen te hervatten. Hij redt de eer der nederlandsche vlag, hij vestigt zich in de hoofdsterkte van den vijand, wat meer is, hij bevestigt ons gezach op Noord-Sumatra. In stede van erkenning oogst hij den voortdurenden hoon eener hartstochtelijke oppozitie, wint hij slechts de averechtsche jeremiaden der oppervlakkige tinnegieters, die niet kunnen vergeten, dat de wakkere krijgsheld tot hunne tegenpartij behoort.

Partij en tegenpartij!

Het schijnt, of ons gelukkig, bloeyend, verlicht Nederland nog altijd door het rampzalig partijkrakeel moet worden geteisterd.

Generaal van Swieten moge met de smaakvolste bezadigdheid aantoonen, dat het doel der tweede expeditie geen ander was, „dan, het nemen van den kraton, om daar vasten voet te krijgen en naar de onderwerping des lands te streven" — de heeren van de tegenpartij zullen het u wel anders leeren.

De engelsche krijgsman Wolseley heeft de negers ter Goudkust getuchtigd, hunne hoofdstad verbrand — Engeland jubileert en vindt geene lauweren te kostbaar voor den overwinnaar.

De nederlandsche Generaal van Swieten spaart den vijand, vergiet geen bloed zonder noodzakelijkheid, bereikt het doel van den aanvang af vastgesteld, stelt er zijne opperste eer in, dat „in dezen oorlog geen enkele smet van wreedheid, woestheid of vernieling aan onze wapenen kleeft" — en men bereidt den triumfeerder vellen druks vol bekrompen vitzucht en slaapwekkende eigenwijsheden.

Ziedaar, wat schaduw, sombere schaduw werpt over de nederlandsche gebeurtenissen van den dag. Het vaderlandsch belang blijft zoo weinig gelden, bij de hoogere eischen van het partijbelang. Geruchten omtrent kleingeestige chicanes tegen de oprichting van Thorbeckes monument in den Haag verbreeden die schaduw voortdurend.... er schijnt geen licht te dagen. Thorbecke en van Swieten hebben den roem van

den nederlandschen naam in het buitenland bevestigd — en daarom verguizing in het binnenland, gelijk van ouds in de dagen van de Groot en de Ruyter.

Het nageslacht heeft beide laatste groote mannen recht doen weervaren — Generaal van Swieten schikt zich in het onvermijdelijke en schrijft met bewonderenswaardige kalmte: „Ik zal het aan de toekomst overlaten, mij gelijk te geven!

MELATI VAN JAVA.

Melati van Java. — Een nieuwe indische roman. — De licht- en schaduwzijde.

Eene nieuwe schrijfster is opgetreden met het boek: „De Jonkvrouwe van Groenerode", 't welk voor een paar dagen het licht zag.

Zij noemt zich Melati van Java, maar de geurige, bevallige bloem, wier naam ik niet kan lezen, zonder aan de verrukkelijke plantenwaereld van de tropische, nederlandsche gewesten in het Oosten te worden herinnerd. Ziedaar wederom eene jonge schrijfster, die door de heerlijkste herinneringen aan haar verblijf op Java bezield, de pen opneemt, om een kunstgewrocht in proza te scheppen.

Voordat ik ga betoogen, waarom dit feit mij belangstelling inboezemt, mag ik de opmerking niet onderdrukken, dat sedert 1860 onze letteren in menig opzicht gebaat worden door de medewerking onzer oost-indische landgenooten.

Het was in 1860, dat de Max Havelaar verscheen — een zeldzaam meesterstuk van stijl, weergaloos door de woedende verbittering welke in iederen regel trilde — die een evenement werd op het gebied der koloniale politiek. Daarna

kwam majoor van Rees met zijne keurige schetsen uit het indische militaire leven; de heer F. C. Wilsen schonk tevens een paar indische romans, en terwijl nog eenige anderen dit terrein betraden, vroeger reeds met uitmuntend gevolg door Baron van Höevell het eerst gekozen, verraste ook eene dame, mejuffrouw Mina Kruseman, de nederlandsche waereld van belangstellende lezers met een indischen roman.

Op heden komt Melati van Java in de rij der indische schrijvers eene plaats vragen.

Zal zij met sympathie worden ontvangen?

Ik hoop het van gantscher harte, want haar eersteling: „de Jonkvrouw van Groenerode" is met buitengewone frischheid geschreven, — frischheid van stijl, die meesleept en frischheid van gevoel, die weldadig verkwikt.

Zij heeft allereerst de negatieve verdienste, dat haar boek ditmaal eens geen tendenz-boek is, dat haar verhaal zijne belangrijkheid alleen aan zich zelf ontleent. In den laatsten tijd hebben vele auteurs ons op louter polemische of revolutionaire vertoogen in den vorm van een verhaal vergast — de zuiver letterkundige werken waren zeldzamer. Het vraagstuk van het spiritisme, het vraagstuk van de emancipatie, allerlei sociale vraagstukken werden ons in romans en novellen ter overweging aangeboden. Gelukkig, dat er nu en dan nog eens een boek werd geschreven met den eenigen, volkomen billijken tendenz, dien niemand wraken zal — met den tendenz, om door letterkundige schoonheid te boeyen en te behagen. De nieuwste roman van mevrouw Bosboom-Toussaint: „Majoor Frans", is in staat dit schitterend te staven.

De roman van Melati van Java moge misschien de hoofden niet warm maken, de letterkundige waereld niet verdeelen in vijandige kampen, hij zal eenige uren van stil genot, van edele ontspanning bieden, die in den dagelijkschen tredmolen van een arbeidzaam leven zulk een weldadigen balsem gieten.

Waarom? Laat mij het vluchtig staven.

„De Jonkvrouwe van Groenerode" is een jong meisjen, op Java geboren: Freule Eugénie de Lody van Groenerode, die met haar vader, den majoor, uit Salatiga

naar Nederland is gekomen, om op het oud kasteel der Groenerodes het rustig, kalm leven van een gepensioneerden oud-officier te sluiten. Beiden wenschen voortdurend naar Java terug, daar zij het er zoo veel beter hadden; de majoor echter is bizonder aan zijn stamslot gehecht en wil er zijne laatste levensjaren slijten. Een toeval doet beiden kennis maken met een buurman, den heer Hartwig van Senne, een geheimzinnig, somber man, die echter zeer beschaafd, fijn gevoelig en edelmoedig blijkt te zijn.

Hartwig brengt van den aanvang af op het vermoeden, dat hij een andere Eugen Aram zal worden; op het einde blijkt het, dat hij, verdacht van misdaad, zijn geheele leven onschuldig heeft geleden. Deze geheimzinnige, melancholische gestalte maakt een diepen indruk op Eugénie — vooral als hij haar later in hare studiën helpt, want ze wil een examen afleggen. Zij slaagt volkomen en brengt een gelukkigen avond met haar vader en Hartwig door, als ze triumfeerend van den trein komt.

Plotseling breekt de majoor den omgang met Hartwig af. Hij heeft ongunstige geruchten vernomen, maar wil ze zijner dochter niet meedeelen. Nu komt bij den ziekelijken majoor het plan op eene oude vrijster uit het naburige Groenendam te huwen. Trots den tegenzin zijner dochter zet hij zijn plan door en sterft kort na zijn huwelijk. Eugénie besluit naar Indië terug te keeren als goevernante. Zij spreekt Hartwig van haar vertrek; de sombere man verhaalt haar, dat men hem van moord en diefstal heeft beschuldigd, doch dat die beschuldiging nimmer is bewezen, hoewel ieder hem sints dien tijd heeft veracht. Eugénie trekt vurig partij voor hem, zij scheiden met de belofte van briefwisseling.

De liefde der beide jongelieden blijkt duidelijk genoeg. Melati wil echter geene nadere verklaring op dit stuk toelaten, omdat Hartwig er niet aan denken kan zijn geschandvlekten naam Eugénie aan te bieden. Het jonge meisjen vertrekt naar Java. Hier begint het schoonste en boeyendste deel van den Roman. Zij treedt als goevernante op bij een rijken suikerfabrikant, van Helden, waar zij voor twee

meisjens en een verwend jongentjen te zorgen heeft. Mevrouw van Helden stoot haar af door norschen hoogmoed, haar echtgenoot is een zwijgend, lijdzaam man, vol zonderlinge schuwheid. Eugénie heeft echter het geluk eenige maanden later het leven van het zoontjen te redden, en komt nu in gunst bij de van Heldens. Te Soerabaya op een bal ziet ze plotseling Hartwig. Een aangenaam onderhoud volgt, weldra blijkt het, dat Hartwig de broeder is van mevrouw van Helden. Eugénie valt op nieuw in ongenade en wordt uit hare betrekking ontslagen. Zij vindt een onderkomen bij eene tante te Grissee. Aan den oever der zee ontmoet zij Hartwig; uitvoerig verhaalt deze zijne geschiedenis. Eugénie wordt zijne bruid.

Hartwigs geschiedenis is wat gezocht romantisch. Hij had in Nederland een pleegbroeder, Gerard van Helden, die met zijne oudste zuster huwt — een schurk, die een moord pleegde uit hebzucht, terwijl hij den schijn van schuld op Hartwig wist te werpen. Hartwig wordt vrijgesproken, maar verdenking blijft op hem rusten. Zijne zuster en vrienden keeren hem den rug toe — zijn vader vloekt hem — hij wordt een zwerver, een paria.

Voordat nu zijn huwelijk met Eugénie de Lody plaats grijpt, wordt deze schatrijk door eene erfenis van een rijken oom. Hartwig begint nu te aarzelen, vooral, omdat hij onverwacht een briefjen van Van Helden ontvangt, waarin deze bekent, dat hij door de wroeging genoopt wordt hem zijn misdrijf te bekennen. Nu vangt zijn zwaarste strijd aan. Maakt hij zijn onschuld bekend, dan wordt zijne zuster, mevrouw van Helden, rampzalig. Hij moet kiezen tusschen zijne zuster en zijne bruid. Eene edelmoedigheid van den meest idealen aard doet hem besluiten liever schuldig te blijven in het oog der waereld, dan zijn zuster en hare kinderen te doen lijden voor het misdrijf van echtgenoot en vader. Het denkbeeld zijner bruid het geheim mee te deelen komt niet bij hem op — de verbindtenis wordt verbroken. Eerst jaren later klaagt Van Helden, in Nederland teruggekeerd, zich zelven aan. Eugénie heeft Hartwig lijdende te Groenendam, in de nabijheid van het thands gerestaureerde kasteel,

aangetroffen. Zij huwen nog, voordat hij geheel gerechtvaardigd is in de oogen der waereld. Een jaar na zijn echt sterft de ongelukkige man, in het bevredigend bewustzijn althans, dat hij een onbezoedelden naam aan zijn zoon overlaat.

Zoo is de dorre schets van dezen boeyenden roman.

Melati van Java, de jeugdige, veelbelovende auteur, had overvloedig gelegenheid in dit kader tal van uitstekende tafereeltjens uit het nederlandsche en het indische leven te teekenen. Op de verwikkeling kan geen andere aanmerking gemaakt worden, dan dat de handelingen van Hartwig, gemotiveerd door eene bijna bovenmenschelijke edelmoedigheid, de gewenschte ontknooping te lang tegenhouden.

De geheele figuur van Hartwig is omstraald door een idealen luister — hij is martelaar en Tugendheld bij uitnemendheid. Daardoor verliest dit karakter de indrukwekkende realiteit, welke al de andere personen onderscheidt. 't Is zeker aan het reine optimisme eener jonge schrijfster te vergeven, dat zij voorbeeldelooze zelfopoffering in haar held vereert, maar zij stelt hem tevens te lijdelijk voor bij al het onrecht, dat hem treft. Zoo Hartwig voor den rechter met kracht ware opgetreden, in het volle bewustzijn zijner onschuld, zou hij natuurlijker, belangwekkender geworden zijn. Het is dezen persoon duidelijk aan te zien, dat hij uit fantazie is geboren — hij is al te volmaakt.

Doch dit is ook de eenige schaduwzijde.

Men leze de beschrijvingen van het leven op Java, men geniete de knappe schildering van het nederlandsch-indisch gezin der Van Heldens, van de kloekheid door Eugénie aan den dag gelegd bij de redding van het kind uit de rivier, men waardeere den levendigen verhaaltrant, den vloeyenden dialoog, het dichterlijk waas over heel dit kunstwerk verspreid, en men zal wellicht den lof niet overdreven keuren, welke er hier van gantscher harte aan wordt toegekend.

Bovenal trekt de liefelijke eenvoudigheid van de wijsbegeerte der auteur aan. Zij schrijft aan 't slot van haar verhaal: „Verschillend kunnen de wegen zijn, waarlangs God de vrouwen voert, maar allen moeten zij tot dat éene doel geraken, waartoe zij geschapen worden en waarin alleen haar voldoening

en vrede liggen: 't geluk van anderen bevorderen, vaak ten koste van haar eigen. En dit verklaart het ook, dat er zoovelen zijn, die wij kennen, opgeruimde, schijnbaar innig gelukkige vrouwen, moeders, dochters, zusters, van wie wij zeker weten, dat haar taak moeilijk, haar weg doornig is en die toch moedig veel en alles verdragen, omdat zij weten, dat in hare blijmoedige onderworpenheid 't geluk ligt dergenen, die haar zoo dierbaar zijn aan 't hart."

Een gerucht meldde mij, dat Melati van Java maar eene drie-en-twintigjarige jonkvrouw is. Van harte wensch ik, dat geen treurige tegenspoed haar deze liefelijke overtuiging roove.

